THE BOOK WAS DRENCHED

UNIVERSAL LIBRARY
OU_204788
UNIVERSAL LIBRARY

శ్రీ

మోహినీరుక్మాంగద నాటకము.

ఇది

బళ్ళారిలోనున్న డిస్ట్రిక్టు కోర్టు వకీలు

"ఆంధ్రనాటక పితామహ" యను బిరుదువహించిన

ధర్మవరము-రామకృష్ణమాచార్యులచేత

రచియింపఁబడి

డి. కె. కృష్ణమాచార్లు, వారిస హోదరులవలనఁ బ్రకటింపఁబడియె

రెండవ కూర్పు.

బళ్ళారి

భువనేశ్వరీ ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడియె.

1931

All Rights Reserved for Publishig Translating & Staging.

(క్రయము రూ. 1-0-0

మోహినీ రుక్మాంగద నాటకము.

——(:o:)——

Checked 1965

—: కథా సంగ్రహము :—

CHECKED 1956

ప్రథమాఙ్కము.

రం. 1. అజామిళుని చరిత్రము నారదునివలన విని రుక్మాంగదుడు ఏకాదశీ వ్రతము పట్టుట.

రం. 2. ఏకాదశీ వ్రతమును గురించిన ముఖ్య ప్రకటన.

రం. 3. పిచ్చిల వలాహకులను నిరువురు సత్రధర్మకర్తలు పంచావకేశ శాస్త్రియును మధుర వైపుననుండి వచ్చిన యధికారిచే బలవంతపు ఏకాదశి చేయించుట.

Checked 1969

ద్వితీయాఙ్కము.

రం. 1. యముడు విరామముగా వైద్యనాథుడను గంధర్వునితో చదరంగమాడుట. వారిసంభాషణము.

రం. 2. నందనవనములో రంభాదులయిన యప్సరసల సంగీత వినోదము. ఆసందర్భమునకైన విఘ్నములు.

రం. 3. యమ బ్రహ్మల సంవాదము. విష్ణు సేనానియగు విష్వక్సేనుడు వచ్చి వైకుంఠమును వృద్ధిచేయుమని చెప్పుట. అప్సరసల మొఱ.

తృతీయాఙ్కము.

రం. 1. రుక్మాంగదునిభార్య సంధ్యావళి గర్భముతోనుండుట. ఇష్టకామేశ ప్రభావమున నాయమ జాడ్యము నివర్తించియుండివందున శివస్తుతి.

రం. 2. అప్సరసల నిర్ధారణము.

రం. 3. రుక్మాంగదు హరికథా కాలక్షేపము. మోహిని యకృత్రిమ మోహము.

చతుర్థాఙ్కము.

రం. 1. వింధ్యపర్వతములో నిష్టకామేశాలయము. మోహిని గానము రుక్మాంగదు మోహము శివలింగము నుభయులు స్తుతించుట.

రం. 2 రుక్మాంగదు భార్యల యాలోచన. వారి నిర్ధారణము. మోహినీ సంధ్యావళుల స్నేహము.

పఞ్చమాఙ్కము.

రం. 1. రంభాదుల యాగ్రహము. మోహిని పశ్చాత్తాపము.

రం. 2. రుక్మాంగదు నేకాదశీ నియమువలని దుఃఖము. మోహినీ క్రూరకృత్యము. ధర్మాంగదుని మనోదార్ఢ్యము. శ్రీవిష్ణు నాగమనము. స్తవము.

—: మంగళము.

పీఠిక.

ఇదివఱకు లోకులెఱింగిన రుక్మాంగద చరిత్రమునందలి సంవిధానమునకును దీనికిని జాలవ్యత్యాసము గలదు. సంవిధానమున నీవ్యత్యాసము గల్పించినందులకు గ్రంథకర్త గారే కారణముల నుడివియున్నారు. ప్రప్రథమమున నీనాటకము ప్రదర్శింపఁ బడి నప్పు డీక్రింది విధమున నాచార్యులవారే కరపత్రముల యందుఁ బ్రకటించియుండిరి.

సాధారణముగ రుక్మాంగద నాటకమునాడని నాటక సంఘములే లేవు. కథయు జనులకంతయు దెలిసినదే. అయిన నందలి సంవిధానము మాత్రము కొంచెము చింతనీయము. రుక్మాంగదు నేకాదశీ వ్రతప్రభావమున జీవాత్మలు వైకుంఠమునకు బోవను ప్రారంభించి యమలోకమున నరకములు శూన్యములు కాగా యముడు నారదునితో కన్నులకు నీళ్లు పెట్టుకొని యేడ్చినది చాలక బ్రహ్మతో మొరబెట్టుకొని తన యమాధికారమునకు 'రాజీనామా' యిచ్చెదనని గోడు చెప్పుకోగా బ్రహ్మ మిక్కిలి వ్యసనపడి ఈ వ్రతము భంగము చేయుటకు మోహినియను కన్యకను పుట్టించి వ్రతము చెఱిచెనని కథ. ఇదియే పలువిధములుగా నాటకకర్తలా మోపించియున్నారు. నాటక కర్తలకు కథలోని బీజము మాత్రము వదలక స్వారస్యము కొరకు సంవిధానము కొరకు కథను మనసునకు వచ్చినంత మార్చుటకు స్వాతంత్ర్యముకలదు. ఈ కథలో తననరకములకు జీవులు రాకపోయినంతనే కన్నీరు మున్నీరుగా నేడ్వవలసినంత యముని తాత లార్జించినంత గంటేమియుపోయెనో? యముడు మొత్తుకొన్నంతనే నిష్పక్షపాత సృష్టి కర్తయగు బ్రహ్మకు రుక్మాంగదు సద్వ్రతము చెఱుప వలసినంత కార్పణ్యము పుట్టుటకు కారణమేమో— అందుకు ఒక స్త్రీపుట్టి రుక్మాంగదునియెడల మోహము లేక మోహించి మోసగించి క్రూరకృత్యముల చేయింప నుద్యమించిన యా నారీతిలక ప్రభావమెట్టిదో యా యుక్తి శాలురందరును నూహింపవచ్చును. ఈ నాటకమునగల సంవిధానముమార్పున కీక్రిందిపద్యము మాత్రమే చాలును. బ్రహ్మ యమునితో ముచ్చటించును "నీకేమైన కొదవగానున్నదియా" యని యడుగగా—

సీ. "సతతంబుసంగీతసాహిత్యవిద్యల గారవించుటకవకాశమబ్బె
నతిశయంబుగమిత్రతతులతోడ వినోద గోష్ఠినుండుటకనుకూలమయ్యె
నెమ్మదిఁగడుభక్తిసంధారమిముఁబోలు పెద్దలదర్శింపవేళగలిగె
నరుదారురీతిగా హరినామకీర్తనల్ దమిదీఱ సేయఁగసమయమొదవె

నరసిచూడఁగరుక్మాంగదావనీశు
సలలితైకాదశీవ్రతసత్ఫలంబు
నాకుమోదంబునకుఁగాగణంబుగాక
వారిజాసన! కొదవకుఁగారణంబె".

మల్లనామాత్యకృత రుక్మాంగద చరిత్రమునందలి మనోహర పద్యములు పెక్కు లిందుఁ గైకొనఁబడియున్నవి.

All Rights Reserved.

This book is registered under the Copyright Act 1912. Copyright by D. K. Krishnamacharlu & Bros, Bellary. This book is fully protected by an Indian and foreign Copyright. No one will be permitted to reproduce this book in whole or in part or translate it into any other language or stage it without permission or offer it for sale. A substantial copy of words ideas contained herein constitutes an infringement of a Copyright and notice in hereby given that a suit will be filed in every case of infringement.

ఈపుస్తకము 1912వ సం॥ కాఫీరైటు ఆక్టు ప్రకారం రిజిష్టరు చేయబడినది బళ్ళారి డి॥ కె॥ కృష్ణమాచార్యులవారు వారి తమ్ముళ్లు కాఫీరైటు హక్కుదార్లు. ఈపుస్తకము ఇండియా కాఫీరైటు చేతను పరకీయమైన కాఫీరైటు చేతను సురక్షితమైనది. ఎవరుగాని యీపుస్తకము సంపూర్ణముగాగాని యింకొకభాగముగాని తాము వేఱు ప్రకటించుటకును, మఱి యేకభాషయందు భాషాంతరీకరించి క్రయమునకిచ్చుటకును, ఉత్తరవు లేక ప్రదర్శించుటకును, హక్కుయివ్వబడుదు. ఇందుగల పదములుగాని భాగములుగాని, ఏమాత్రమైన కాపీచేసిన యెడల అది కాపీరైటు నుల్లంఘించినట్లగు. అట్టివారు దావాకు పాత్రులగుదురు.

డి. కె. కృష్ణమాచార్యులు అండ్ బ్రదర్సు,

కాపీరైటు హక్కుదార్లు.

Bellary· D· KRISHNAMA CHARLU,

Andhra Nataka Pithamaha,

Born 1853—Died 1912.

శ్రీ

మోహినీరుక్మాంగద నాటకము.

ప్రథమాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

[ప్ర: రుక్మాంగదుఁడు. మన్త్రి బలదేవుఁడు. పండితులు.]

(పండితులు శాస్త్రప్రసంగము చేయుదురు.)

రుక్మా—పండితోత్తములారా! మీశాస్త్రసంవాదము మమ్మెల్లర నానందమగ్నులఁ గావించె. ఇప్పటికిఁ గడుంగడు సంతోషమయ్యె. ఇఁక విరమింపుఁడు. సేవకా! ఈపత్రిక కోశాధ్యక్షునియొద్దకుఁ గొనిపోయి యీపండితోత్తములకు బహుమతు లిప్పింపుము.

(పైనమృదంగధ్వానము, సంగీతరవము, భేరీనిస్వనము వినిపించును.)

రుక్మా—ఆహా! ఏమి యీ మనోహరగీతము! కిన్నరగానమున్నట్లున్నదే! ఎన్నఁడు వినియెఱుఁగము.

[ప్ర: నారదుఁడు]

రుక్మా—(నారదునకు నమస్కరించి యుచితాసనముపైఁ గూర్చుండఁ జేయును.)

నార—రుక్మాంగద రాజేంద్రా! నీకు సుఖముగలుగుఁగాక?

రుక్మా—మునిశ్రేష్ఠా! మీరాక నన్నెంతయు ధన్యుఁగావించె. కృతార్థుఁడ నైతిని. మునీంద్రా! ఇప్పటికిఁ గొంతసేపటికిముందు నాకాశమార్గమున నెన్నఁడు వినని మనోహరగానము వినిపించె. ఆగాన మెంతయు వర్ణింపవచ్చును. అదియేమి గంధర్వగానమా? కిన్నరగీతమా? నాకానతీయ వేఁడువాఁడ.

నార—ధరణీశా! అయ్యెడనే వచ్చియుండి నినుదర్శించుకొని పోవు కుతూహలమున నిక్కడకు నే నేతెంచితిని. అదియొకచిత్రకథ. కన్యాకుబ్జపురిలోనున్న యజ్ఞమిత్రుఁడను బ్రాహ్మణుని నీవు వినియున్నావుగదా?

రుక్మాం—ఆహా! వినియున్నాను. అతఁడు కులముచెడెననియుఁ ద్రోవలుదోచి గుఱుతింపఁబడి శిక్షితుఁడైవచ్చి, మఱల దొంగలలోఁ జేరుకొని చౌర్యముఁగావించి యధిక హింస యొనర్చుచు నారాజ్యమునకే వచ్చియున్నాఁడని మాయారక్షకుల యొఱుకకు వచ్చియున్నందున నేను నందునకుఁ దగినభంగి రక్షణములొనర్ప నియమించియున్నాను. అది యిప్పుడేల?

నార—అయ్యో! అదియొక పెద్దకథ. అయ్యజామిళునిఁ బోలిన పుణ్యవంతుఁడే కలుగఁడు. అతఁడు మరణముఁ జెందినవేళ యమలోకమునకుఁ గొనిపోవలయునని యమదూతలును, విష్ణుదూతలును, సమకట్టివచ్చి యెట్టకేలకు భార్యతో నతని విష్ణులోకమునకే కొనిపోయిరి. ఆకాలమున సంభవించిన కిన్నరగీతము, గంధర్వగానము, నప్సరోనాట్యము, దేవదుందుభిధ్వానమును. అవియే నీవువినినవి.

రుక్మాం—ఆహా! ఏమిచిత్రము! ఎంతయో పాపాత్ముఁడని యెంచఁబడు నయ్యజామిళునకు విష్ణులోకప్రాప్తియా? ఇదియెట్లు సంఘటిల్లు! అతఁడొనర్చిన మహాపుణ్యమది యేమి?

నార—ధరారమణా! అతనిపూర్వజన్మపాపఫలము వలన నతనికి మహాపాపుఁడని దుష్కీర్తి గలిగెఁగాక, యతనిఁబోలిన నిర్మలమానసులు లభించుటరిది. అదిగాక యెట్టి పాపము లెన్నియొనర్చియుండినను, దనయంత్యకాలమందొనర్చిన పుణ్యమువలన సర్వపాపములు కొట్టుపడిపోయె.

రుక్మాం—మునీంద్రా! అదియేమిపుణ్యము?

నార—ఎనలేని పుణ్యకార్యము. మరణపువేళఁ బూర్ణవ్రతంబుగ, నేకాదశీవ్రతము సలిపి ప్రాణోత్క్రమణసమయమున, నారాయణస్మరణ మొనర్చినాఁడు.

రుక్మాం—మునికులతిలకా! నీమాటలవలన నిన్ను మఱల మఱల నడుగవలయునని యెంతయో కుతూహలంబు గలిగెడు మేమందఱము నేకాదశినాఁ డుపవాసము చేయుచున్నారమేకదా? ఆయజామిళుఁడొనర్చిన వ్రతవిశేషమేమి? అనుగ్రహించి యానతిమ్ము.

నార—రాజేంద్రా! ఆయేకాదశీవ్రత మాహాత్మ్యమింతని వర్ణింపసాధ్యమా!

సీ. పుణ్యమూర్తులలోనఁ బురుషోత్తముఁడువోలె
గ్రహములలో దివాకరుఁడువోలె
నంభోనిధులలోన నమృతార్ణవమువోలె
నగములలో మేరునగమువోలె

నాశ్రమంబులలో గృహస్థాశ్రమమువోలెఁ
దరువులలోఁ గల్పతరువు వోలె
నధికదానములలో నన్నదానమువోలె
మణులలోఁ గౌస్తుభమణియుఁ బోలె

తే. గీ. స్వర్గమున భూమియందు రసాతలమునఁ
బ్రతి యొనర్పఁగరాని సద్వ్రతము సకల
మంగళాస్పద మఖిలసంపత్కరంబు
క్షితితలేశ్వర! యేకాదశీవ్రతంబు.

అట్టి యేకాదశీవ్రతాచరణమున విధానములు వేఱువేఱుగా నున్నవి. ఏమనఁగా

సీ. దశమినాఁ డేకభుక్తము చేసి మరునాఁ డ
హోరాత్రములు భక్తి నుపవసించి
హరిమందిరమున జాగరమొప్పఁ గావించి
వేఁగిన ద్వాదశీవేళయందు
విప్రోత్తములకు షడ్విధరసోపేతంబు
గా భుజింపఁగఁ బెట్టి కనకనిష్క
తతులు దక్షిణలిచ్చి తదనంతరము సుహృ
జ్జనులతో నామిషక్షుద్రశాక

గీ. విరహితంబుగఁ బారణ వేడ్కఁ జేసి
నిద్ర దివమెల్లవర్జించి నియమపరత
మాపు భుక్త్యంగనాసంగమములుమాని
యుచితగతినుండుటది యుత్తమోత్తమంబు.

ఇదిసంపూర్ణమగు నేకాదశీవ్రతము. దీనివలన సర్వపాపములునశించు. మహాక్షేత్ర దర్శనపుణ్యము లెన్నియో లభించు.

రుక్మా—మునీంద్రా! ఈదినమె సుదినము. నీవలన నీపుణ్యకథ నాలింపఁగలిగె. ఆహా మిఱుఁ డేకాదశీవ్రతము సలిపెనంటివే యెన్నిసంవత్సరములు తద్వ్రతవిధానము జరుపుచుండెను? చోరులతోఁగలసి జాతినీతుల నుజ్జగించియున్నవాని కీవ్రతమెట్లు పట్టువడియె? ఇదియంతయు నుల్లాసముగ విను కుతూహలము నాకుఁ బొడమెడు.

నార—రాజేంద్రా! అజామిళుఁడు నియమముగా వ్రతము నుపాసించినవాఁడు కాఁడు. వ్రతోద్దేశము నతనికి నుండలేదు. అయిన ఫలమాత్రము కలకాలము వ్రతము ననుసంధించి జరుపువారికంటె నెక్కువగా లభించినది.

రుక్మాం—ఆహా! ఇదేమాశ్చర్యము! నిరుద్దేశముగ నతఁడు వ్రతమెట్లుసలిపె? ఫలమెట్లు గలిగె? నిందలిరహస్యము నానతిండు.

నార—రాజచంద్రా! ఇప్పుడు నీరాజ్యము చుట్టుపట్టుననున్న రాజ్యముల బాధించుచు మీకును భయ ముప్పతిల్లఁజేయు నాఖుమారిజాడ్య మతనికి సోఁకినందున దశమినాఁడు రాత్రియు నేకాదశినాఁ డహోరాత్రములును, నతనికి భోజనము లేదయ్యె. ద్వాదశినాఁ డుదయమునకుముందే హరినామస్మరణ యొనర్చుచు నసువులఁబాసె. ఇదియే యతఁడొనర్చినవ్రతము.

రుక్మాం—మునీంద్రా! ఏమి చిత్రచరిత్రము వచించితివి! జాడ్యమువలన నతఁ డుపవాస మున్నంతనే, వ్రతాచరణఫలము లభించెనను టచ్చెరువుగదా? దీనిరహస్యమెల్ల సవిస్తరముగ వినఁగోరెద.

నార—ధరణీవరా! ఇందు రహస్యమేమున్నది? ఆవ్రతవిధానమేయిట్లు.

సీ. పతికార్యభారసంభ్రమవశంబున నైన
నాఁకలిలేకైన నరుచి నైన
భామినీవిరహసంప్రాప్తినొందుట నైన
నశనమబ్బక యైన నలుక నైన
మృగయావినోదనిమిత్తంబునం దైన
వ్యసనంబునం దైన వనట నైన
దారుణజ్వరపీడ తగిలియుండుట నైనఁ
గయ్యంబుకోఁకకైనఁ గఱవు నైన

గీ. నందు హరివాసరమునాఁ డహర్నిశంబు
చాలఁ దప్పకుపవాసంబు సంభవించె
నేని యాపుణ్యునకుఁగల్గు నిద్ధమై త
నర్చు శ్రీహరివైకుంఠనగరసుఖము.

రుక్మాం—ఆహా! యతీంద్రా! నీయనుగ్రహమువలన నాకెంతయు జ్ఞానోదయముగలిగె. నాకును నావ్రతము సమ్మోదయుక్తముగ నాచరించు కుతూహలముపొడమె. ఆ యజామిళుని చరిత్ర మింకను సవిస్తరముగా నాకర్ణించు నుత్సాహమును జనించె.

నార — రాజేంద్రా! ఆ యజామిళ చరిత్రమంతయు సవిస్తరముగ నింకొకసారి వచించెద. ఇప్పటికి వేళయైనది. నీకుమంగళము కానిమ్ము నేనుపోయివత్తును.

రుక్మా — ఉ॥ ధన్యుఁడనైతి మీకృపకుఁ దావలమైతి సమస్తరాజరా
జన్యులలోన ధర్మగుణశాశ్వతకీర్తుల నెల్లవారికిన్
మాన్యుఁడనైతి మీకు బహుమానముతో నిటులేగుదేరసా
మాన్యులకిట్టిభాగ్యమహిమల్ సమకూరునె మౌనిచంద్రమా.

క. కారణబాంధవులితరుల
కారణబాంధవులుమీకు గాన ననుఁ శ్రీ
నారాయణపుణ్యవ్రత
పారాయణుఁజేసితిరి కృపామతులారా.

(నమస్కరించును.)

నార — ఐశ్వర్యమస్తు. [నిష్క్రమించును]

రుక్మా — మంత్రివతంసములారా! వింటిరే యీ నారదమహర్షి యాడిన యేకాదశీ వ్రతమాహాత్మ్యము! భవతారకమై, మోక్షదాయకమై వెలయునట్టి వ్రతరాజ ముండియు, నిర్మలమానసములఁ బూనికతో నిది జరుపలేకయున్నారము. నేఁడే మీరెల్ల నొకశాసనము వ్రాయుఁడు. నారాష్ట్రమునను, నగరగ్రామ జనపదముల కెల్లఁ బంపి యూరూర నీయేకాదశీవ్రత మాచరింపవలయునని చెప్పి చాటింపఁ బంపుఁడు. ఈవ్రతాచరణమునఁ బ్రకృతిజనులేమైన నశ్రద్ధఁ జూపిన వారికి శిక్షగలుగు ననియుఁ జెప్పుఁడు. బలవంతముననైన సన్మార్గాచరణము కలుగఁజేయుట విహితము కావున వైకుంఠనగరలలామమున నా యాదివిష్ణుపాదపంకజములయొద్ద నుండు స్వాతంత్ర్యము కల్గించు నేతద్వ్రతాచరణము బలవంతముననైన నెలకొల్పవలయు. ఎల్లవారికిని మొదటనొక్కింత కష్టముగానుండినను, నభ్యాసవశమున నీమార్గము సంతోషమున నవలంబింతురు.

మంత్రి — భాగ్యము. రాజరాజా! ఇప్పుడే యున్నియూళ్లకును భవన్నియోగముఁ బంపెద.

(నిష్క్రమింతురు.)

*

ప్రథమాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

వీ ధి.

[ప్ర; రాజసేవకుఁడు (బండిపై నగారవాయించుచు నొకభటునితో) కాగితము చేపట్టి.]

సేవక—ఇదిగో! జనులారా! రుక్మాంగద మహారాజుసభకు ననుగ్రహించి విచ్చేసి యున్న మహాత్ములగు నారదఋషివర్యులు వ్రతములలో నెల్లఁ బ్రతిలేనిదైయేకాదశీ వ్రతము రాజిల్లునని యు నదివిష్ణులోకనిశ్రేణియనియు మోక్షసౌఖ్యపేటికయనియు భవసన్నిపాతబ్రహ్మాస్త్రమనియుఁ బెక్కువిధముల శ్లాఘించియున్నందున రాజు గారుయోచించి సర్వజనులకు క్షేమమును నాముష్మిక సత్ఫలమును నొదవుటకై తా మొక్కరే కాక తమరాష్ట్రమునఁజేరిన యెల్లజనులు తద్వ్రత సంపూర్ణాచరణము పాటింపవలయునని యాజ్ఞయిచ్చియున్నారు. ఎల్లవారును జాతుర్భుక్తవర్జితముగా నేకాదశీవ్రతము సల్పవలయు. దశమినాఁడభ్యంజనము చేసుకొని రాత్రిభోజనము మాని యేకాదశి శుద్ధోపవాసము చేసి రాత్రియంతయు శ్రీహరినిలయమున జాగర మొనర్చి ద్వాదశినాఁ డుదయమునకే పారణమొనర్చి యారాత్రి మఱల భోజన మును స్త్రీపురుషసంగమును మాని వ్రతాచరణ మొనర్పవలయునట్లును నిందులకుఁ దప్పినవారు శిక్షార్హులగునట్లును, రాజుగారు గట్టికట్టడ మొనర్చియున్నారు. తమ రాష్ట్రజనులు విధేయులై పరమరాజ భక్తిపరులై యున్నకారణమున శిక్షవలని యేభయము లేకయే మనఃపూర్తిగ భక్తిమై తమయాజ్ఞ నెరవేర్తురని రాజుగారు మిక్కిలి విశ్వసించి యున్నను విధికొఱకై యాశిక్షమాట వచింపఁబడియున్నది.

సీ. అభ్యంజనస్నానమాచరించి దశమి
నిలనొక్కపొద్దుండవలయుసుండి
హరివాసరము నిరాహారులై జాగర
మెలమిమై నిశిఁజేయవలయుసుండి
ద్వాదశి విప్రసంతర్పణం బొనరించి
యెలమిపారణ సేయవలయుసుండి
తద్దివంబెల్లనిద్రయు రాత్రినన్నంబు
వర్జించి యుండఁగావలయుసుండి

౩. అందఱికిదేవిధంబు రాజాజ్ఞనుండి
నన్యకైవల్యఫలసాధనంబునుండి
తప్పఁగారాదు తప్పినఁ దప్పునుండి
అవినారాయణునకుప్రియంబునుండి.
(నగారవాయించుచు నిష్క్రమించును).

(యవనిక దిగఁజాఱును).

———(:o:)———

ప్రథమాఙ్కము-తృతీయరంగము.

సత్రము. [సత్రము కావలివాఁరిరువురుందురు]
[ప్ర: పిచ్ఛిలుఁడు, వలాహకుఁడు.]

పిచ్ఛిల—వలాహకా! ఈరాత్రి కేశవాలయమున గంగావతరణ కథ కాలక్షేపమఁట. వినలేదా? శోభనాచార్యు లనుభాగవతుఁడు మాళవమునుండి వచ్చియున్నాఁడఁట. మిక్కిలి గొప్పవాఁడఁట!

వలాహ—పిచ్ఛిలా! నేనటు వినలేదే. మురభంజనోపాఖ్యానము కాలక్షేపముచేయుదురని వింటినే.

పిచ్ఛిల—అదియెక్కడ?

వలాహ—కేశవాలయమునందో లేకపద్మనాభదేవాలయమునందో చక్కఁగాఁ దెలియదు

[ప్ర: పథశ్రాంతినైన పంచాపకేశుఁడను నధికారి-చంటిబిడ్డతో నతనిభార్య కుముదాంబ-జలంధరుఁ డను సేవకుఁడు]

అందఱు—(సత్రమున నాయాసమున వచ్చి కూరుచుందురు).

పిచ్ఛిల—అయ్యా! మీరెవరు?

పంచా—ఇదిసత్రమేకదా?

పిచ్ఛిల—ఆహా! ధర్మసత్రమే. మీరెక్కడనుండి వచ్చినారు? ఎక్కడకుఁ బోవుచున్నారు?

పంచా—అయ్యా! మాది బహుమారదేశము. దక్షిణ మధురవైపున నుండువారము. కాశీయాత్రకై వచ్చియున్నారము.

పిచ్ఛిల—సంతోషము. ఆప్రక్కనరెండుగదులున్నవి. అక్కడమీవస్తువులుంచుకొనుఁడు.

(బిడ్డయేడ్చును.)

పంచా—అయ్యా! ఇక్కడ బిడ్డకుఁ బాలెక్కడనైనఁ జిక్కునా?

పిచ్ఛిల—అయ్యా! ఈనాఁ డామాటాడకుము.

పంచా—అదియేమి! ఈయూరఁ బాలు దొరకవా?

పిచ్ఛిల—తృణజలసమృద్ధి గలిగి యమోఘ గోధనముచే రాజిల్లుచున్న యీరాజ్యమునఁ బాలకేమి తక్కువ? ఈపత్రముననే బాఁటసారుల యుపయోగముకొఱకు నిఱువది పిదుకుటావులుగలవు.

పంచా—అట్లయిన పాలు లేవంటివేల?

పిచ్ఛిల—పాలు లేవని యెవరుచెప్పిరి? ఈనాఁడు పాలుఁబడవనియంటిని.

పంచా—అదియేమి?

పిచ్ఛిల—ఈనాఁడేకాదశియగుట తెలియదా?

పంచా—ఏకాదశియైన?

పిచ్ఛిల—అట్లడిగెదవేమి? చిన్నబిడ్డలు మొదలుకొని యేకాదశినిరాహారమే చేయవలయును.

పంచా—ఇదియేమి యసాధ్యము? ప్రణతార్తిహరా! యీవస్తువులన్నియు నాగదిలోనుంచి యూరిలోనికిఁబోయి రెండైన నిన్నిపాలు తీసికొనిరమ్ము.

ప్రణ—చిత్తము. (అని పిచ్ఛిలుతో) అయ్యా! వీరు మధురలో న్యాయాధికారి. పంచాపకేశశాస్త్రి యనిపేరు. గొప్పయింటితనము. భార్యతో బిడ్డతో వచ్చియున్నారు. నెలకు రెండువేలనిష్కములు వేతనము. ఎక్కడనైన నిన్నిపాలు తెప్పించియిమ్ము. రొక్కము కావలసియున్న నిచ్చెదను.

పిచ్ఛి—నీకేమిపిచ్చిపట్టెను? సర్వజనులు నేకాదశి చేయవలయునని రాజాజ్ఞయై యున్నది. రాజునాజ్ఞ యట్లుండఁగా దైవమునాజ్ఞయు మాకట్టిదియేయగు. నీవు రొక్కమిచ్చినను నేమిచ్చినను పాలే కాదు పంటకుఁ బదార్థములైనను నేఁడు చిక్కవు. (బాలుఁడేడ్చును.)

పంచా—ఏడవకు నాయనా! యేడువకు సప్తఋషీ! సప్తఋషీ (అనియూఱార్చును) [పిచ్ఛిలునితో) ఇదియేమన్యాయమయ్యా! యీయూరిలో బిడ్డకుఁ బాలివ్వరన్న బిడ్డలుచచ్చిపోవరా?

పిచ్ఛిల—అయ్యో! శాస్త్రిగారూ! ఇంతేనా మీధర్మశ్రవణము. ఒకనాఁటి కూడు లేమికే మృతిఁ జెందఁగలరా! మృతిఁజెందెఁబో యేకాదశీమరణము. అది లభించుట కెంత పుణ్యముండవలయు.

పంచా—ఛీ! యేమిమాటాడెదవు? ఆమాటనకుము. ప్రణతార్తిహరా! లెమ్ము పోయి రమ్ము. కావలసిన పదార్థములన్నియుఁ దీసికొనిరమ్ము వంటచేసికొందము.

పిచ్ఛిల—నీకుచెప్పువాఁడేమి బుద్ధిలేనివాఁడా? ఒక్కపదార్థమునీ కీయూరిలో నీవాఁడు దొరకదు. కొంచెము నాలుగుగడియలు ప్రాణము బిగఁబట్టుకొనుఁడు. తెల్లవాఱియు వాఱకముందే యమూల్యభక్ష్యములతో వంటకాఁగలదు. మీరు వల దన్నను విడువక పిలుచుకొనిపోయి యారగింపఁ బెట్టెదరు ఒక్కనాఁటికే ప్రాణము పోవునా?

పంచా—అయ్యా! ఈయుపదేశము నిన్నేమియు నడుగలేదు. పోవరా! ప్రణతార్తిహరా! (ప్రణతార్తిహరుఁడు నిష్క్రా).

పంచా—అయ్యా! ఆమూల వంటచేసుకొనవచ్చునా?

పిచ్ఛిల—నీగదులలోనే వంటశాలగలదు. పండుకొనుఁడు. రాత్రి కేశవాలయమున నద్భుతరీతిగా హరికథ జరుగఁగలదు. మహానందమున జాగరమొనర్పవచ్చును తెల్లవాఱకముందే మీరు వంటచేసుకొన నెంచిన సర్వపదార్థముల నిచ్చెదము. సంతర్పణకువచ్చి తిరా యింకను మేలే.

పంచా—అయ్యా! ఇంకఁజాలును. మాకు మీయేకాదశియేవలదు. మీపదార్థములును వలదు. మీపుణ్యమును వలదు. మీయుపచారమును వలదు.

పిచ్ఛిల—అయిన మీయిష్టము.

[పునః ప్రవేశము ప్రణతార్తిహరుఁడు]

ప్రణ—అయ్యా! ఇదిపాడూరు. అంగళ్ళలోఁ గావలసిన పదార్థములున్నవి. ఈవాఁడే కాగశియని క్రయమున కీయరు. గొల్లవాండ్రు పాలు కుండలకు నించియున్నారు. రొక్కమునకైన, నుపకారమునకైన నొప్పు తెల్లవాఱుటపఱకు నివ్వరు. వీరల నేమి పుణ్యాత్ములనవలయునో, పాపాత్ములనవలయునో, తెలియదు.

పంచా—అయ్యా! మీయూరివాండఱు బహుపుణ్యాత్ములుగా నున్నట్టున్నారే? మీరాజెవఁడు?

పిచ్ఛిల—మాయూరు విదిశారాజ్యమునకుఁ జేరియున్నది. అధిక ధర్మాత్ముఁడై సముదంచిత దైవభక్తిపరుఁడయి యలఘులీల నేకాదశీవ్రతము పాలించుచు మమ్మెల్లరఁ గృతార్థులఁ జేయుచున్న రుక్మాంగదుఁడు మాకధీశుఁడు.

పంచా—(స్వ) సరియే! మంచియధీశుఁడే! (ప్ర) ప్రణతార్తిహరా! అక్కడ సరస్సున్నట్టున్నది. పోయి స్నానమొనర్చి యాకడవతో నీరుగొనిరమ్ము.

(ప్రణతార్తిహరుఁడు నిష్క్రమించును).

కుముదా! యీబాలుని నెత్తికొనిపోయి యాడింపుము. మనయొద్దయున్న పాలపొడినైన నింతకాఁచి పాలుగానొనర్పుము.

[పునః ప్రవేశము ప్రణతార్తిహారుఁడు.]

ప్రణ—ఏమన్యాయముకొంప! ఆసరస్సునొద్ద నొకకావలివాఁడున్నాఁడు. కడవ ముంచి తేనియఁడు. కావలసినన్ని నీళ్లు తీసుకొని గట్టున స్నానము మాత్రముచేసి వినియోగముచేసి పోవలయుఁగాని కడవలో నీరుముంచుకొని పోనివ్వనని నిర్బంధ పెట్టుచున్నాఁడు

ఖంచా—(పిచ్ఛిలునితో) ఇదేమన్యాయమయ్యా! మీయూరిలో నీరు తీసుకొననివ్వరఁట ?

పిచ్ఛిల—ఎన్నిమారులు చెప్పవలయునయ్యా! ఒక్కటే కథగదా ? ఏకాదశినాఁడు పగటివేళ నీకు నీరెందులకయ్యా? తెల్లవాఱిఁ జేయవలసినవఁటకు రాత్రిజాము పొద్దుమీఱిన పిదపఁ గావలసిన నన్ని నీళ్లుతెచ్చుకొనవచ్చును. అభ్యంతరముండదు. కావలసియున్న నాచమనమునకని చిన్న పంచపాత్రతో నీరుతెచ్చుకొనవచ్చును.

ఖంచా—అచిన్న పంచపాత్రనైన నీరుతేరా! ప్రణతార్తిహారా! కొంచెము కాఁచుకొందము.

పిచ్ఛిల—ఎట్లు కాఁచుకొందురు ?

ఖంచా—ఏల ? కాఁచుకొనుటకుఁ గట్టెలైనఁ జిక్కవా ?

పిచ్ఛిల—ఈవాఁడర్ధరాత్రియైన పిదపనే యింగళ్లలోఁ గట్టెలైనఁ జిక్కుట.

ఖంచా—ఏమయ్యా! యీసత్రములో కొండపేపనట్లు వేసియున్నారే వంటచెఱకులు. అవి రెంటివ్వఁగాదా?

పిచ్ఛిల—అర్ధరాత్రము మీఱుటపఱకు వాని నిచ్చుటకు మాకాజ్ఞలేదు.

కుముద—నాథా! బాలుని యేమ్ప నిలుపుటకు సాధ్యమేలేదు. ఈపాడుకొంపలో నేల? ఎంతశ్రమమైనఁగాని బండిగట్టుకొని ముందూరికైనను బోవుదము.

పిచ్ఛిల—కావచ్చును. అయిన నీ నిర్బంధములు తప్పవలయునన్నఁ దూర్పు ముప్పది యామడలు, పశ్చిమమున ముప్పదియామడలు, నుత్తరమున నిరువదిరెండామడలు మాత్రము పోవలసియుండును. అంతవఱకు విదిశానాథుని రాజ్యమే.

ఖంచా—హా! దైవమా! దేవీ! ఇఁకేమిచేయవలయు? బలవన్మాఘస్నానములని విని యెఱుఁగుదుముగదా? అట్లనేయిదియు బలవంతపుటేకాదశీవ్రత మనుకొందము.

(లోపల భేరీధ్వని).

పిచ్ఛిల—అయ్యా! తప్పదు లెండు, స్నానభేరి మోగియుచున్నది. ఏఁటికిఁబోయి స్నానముచేసి వత్తము. (నిష్క్రమింతురు).

—: ప్రథమాఙ్కము సమాప్తము. :—

శ్రీ

మోహినీరుక్మాంగద నాటకము.

ద్వితీయాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

సంయమపురి.

ప్ర: యముఁడు. వైద్యనాథుఁడనుగంధర్వుఁడును. (చదరంగమాడుచు)

వైద్య—ఓడితినిఁకఁజాలను. ధర్మరాజా! ఇప్పుడిప్పుడుకదా కొన్ని సంవత్సరముల నుండి నీ కవకాశము దొరకుట? ఇంతకుఁ బూర్వమీయాటలకై యొక్కింతైన నీకుఁ గాలముండదే? ఇట్లుండియు నింత స్వల్పకాలమున నెట్టిశక్తి యార్జించితివి!

యమ—వైద్యనాథా! ఇఁదులకింత ప్రశంసవలయునా! నీ పాండిత్యమునెదుట నా ప్రతిభయెంత? చూచితివా! ఇన్ని దినములు నాకుఁ బొద్దుచాలదేయని యేకరు చుంటి. ఇప్పుడు పొద్దుపోవదేయని వేసరుచున్నాను.

వైద్య—ఏమి! ఒక్కరైన నీపీటికి రారా యిప్పుడు?

యమ—ఎప్పుడో యొకప్పుడువచ్చుచుందురుగాని, నాకవకాశముగలుగుటయే మెండు.

వైద్య—అయిన నాకింక సెలవా? మఱల నెప్పుడు రావలయు.

యమ—పొద్దింతయు నీ విందేయున్న సంతసింతును.

వైద్య—ధర్మరాజా! అవశ్య మాడవచ్చును కాని, నాకించుక పనియుండుటంజేసి విధిలేకయున్నది.

యమ—చాలదినములయ్యె నీమిత్రుఁడగు చిత్రకేతుని పాటవినక. అతని నింత రప్పింపఁ గలవా?

వైద్య—చెప్పఁగలను కాని వచ్చునను నమ్మకము మాత్రము నాకుఁగలుగదు. దినమును, రుక్మాంగదు నేకాదశీ ప్రభావమున, భూమిని విడిచిన ప్రాణులు వైకుంఠలోకమున కరుగునప్పుడు గంధర్వులు-కిన్నరులు-కింపురుషులు పాడుచు, నప్సరస్త్రీ లాడుచు, దేవదుందుభి ధ్వాన మొనర్పవలయునని తప్పని పద్ధతిగానున్నది. కావున నిందఱు గంధర్వులుండియు నొక్కరికైన రెండు గడియలైన నవకాశ మొదవకున్నది. ఎందైనఁబోయి వేడుకగాఁ గాలము గడపవలయునని కూర్చుండిరా వెంటనే సేవకులు పిలువ వత్తురు.

యమ—అట్లనా! ఇదియే మసాన్య ప్రక్రియగానున్నది! పోనీ! దేవేంద్రుఁ డప్పుడప్పుడు నడపుచుండిన యప్సరోవధూమణులనాట్యములకు నన్నుఁ బిలిపించుచుండె. నాకవకాశ మేమాత్రమును జాలక యొక్కనాఁడైనఁబోవఁజాలకుంటి. ఇప్పుడెంతయో యవకాశము గలదుగదా? పోవలయునన్న, నాట్యములే లేకుండ నయ్యె. ఒక్కమాట నీ విట్లయినఁ జేసి దేవనాథునికిఁ జెప్పి రెండుగడియ లెవ్వరికైన నచ్చరలఁ బంపమనఁగలవా? కావలసియున్న లేఖవ్రాసియిత్తురు

చైద్య—ఎట్లయిన విశ్వప్రయత్న మొనరించి యొకరికైన గంధర్వుని బంపఁగలను గాని, యచ్చరల మాట విడిచిపెట్టుము. గంధర్వులసంఖ్య మిక్కిలియగుటచే నది యెట్లయిన సాధ్యమగు. అచ్చరలన్ననో యల్పసంఖ్యాకలు. క్షణక్షణమును వారికిఁ బిలుపుదగిలి యొక్కరికైన నవకాశము లేమిచే నెంతయుఁ బరితపించుచున్నారు. వారిలోన నే వారొక్కరికొక్కరు మాటలాడవలయునన్న, నాజీవ వైకుంఠప్రయాణోత్సవకాలమునఁ గాక, వేఱుకాలమున వారి యునికిపట్టుల నవకాశమే లేదు. తమ్ము ననిమేషలగా నిద్రలేకుండ బ్రహ్మ సృజించినందులకు వారు పడుసంకటమింతయని చెప్పఁజాలను. మఱచితి. నిన్న బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయెదనని చెప్పియుంటివే? అందలి విశేషము లేమియుఁ జెప్పవైతివి.

యమ—నేఁ బోవలయునని వెడలి యొక్కింత దూరము పోవఁగా దేవగురుఁడగుబృహస్పతి దర్శనము నాకులభించె. అతనితో ధర్మశాస్త్ర విచారమునకుఁ బూనుకొని సంభాషించుచుండఁ బ్రొద్దుపోయినందున విరించి దర్శనము కాలేదు, రేపు మరల పోవలయునని యున్నాను.

చైద్య—శమనా! నిరంతము జీవవిచారమున నున్న నీకు నిపుడించుకైన పనిలేకుండుట విచారమునకుఁ గారణముగా నున్నదా లేక సంతసమునకుఁగారణముగానున్నదా?

సీ. అసిపత్రవనములయందుఁ ద్రోయఁగలేదె
విలపింపఁ గన్యకావిక్రయులను
దారుయంత్రములనంతటఁ ద్రిప్పఁగాలేదె
దారుణక్రియ గురుతల్పగులను
కూటశాల్మలులందుఁ గుదియఁగొట్టఁగలేదె
పాడిఁదప్పినధరాపాలకులను
గాలసూత్రములందు గడియనొంపఁగలేదె
ఘనశక్తి విశ్వాసఘాతకులను

తే. గీ. వహ్నికుండములంబడవైవలేదె
తల్లడంబందఁగా గృహదాహకులను
బెబ్బులులచేతఁబడిఁగఱపింపలేదె
గరళమన్నములోనిడుకష్టమతుల.

యమ — గంధర్వోత్తమా! నీతో నిడివఱకే చెప్పియుండలేదా? మొదట కొన్ని దినములుమాత్ర మీపని లేనియునికి మహావిచారమునకుఁ గారణమయ్యె. ఎందఱు జీవులనో, యెన్ని నరకములనో, చెప్పరానిబాధల వారి పాపానుగుణముగాఁ బెట్టుచుండినవాఁడు నేమియుఁబనిలేక యూరక నీఁగలఁదోలు కొనుచుఁ గూర్చుండియుండవలయునన్నఁ బెన్నిధానము పోయినట్లు చింతకుఁ గారణముగానుండె. తర్వాతఁ గొన్నిదినములకు నా కార్యహీనత యెనలేని సంతోషమొదవించునట్లయ్యె. నే నదివఱకొనర్చుచుండిన హింసాకార్యముల నేవగించుట కాస్పదమయ్యె. అభ్యాస వశమున నేదియు సిద్ధిఁగదా?

వైద్య — సందేహమేమి?

యమ — అదిగాక యిన్నిదినములు బ్రహ్మదర్శనముగాని, దిక్పాలమిత్రదర్శనముగాని, నాకులభింపవలయునన్నఁ గష్టసాధ్యముగనుండె. ఇప్పుడెన్ని మారులు దర్శనము చేసికొనవలయునన్నను నెంతకాలము సంభాషణచేఁ గడపవలయునన్నను, నభ్యంతరములేదు. ఇది చిక్కులి మోదకారిగదా?

అనుబంధము 1.

వైద్య — ఔను.

యమ — కానిమ్ము. పొమ్ము ఱేపు మఱలఁ గలయుదము. (నిష్క్ర.)

ద్వితీయాఙ్కము ద్వితీయరంగము.

ఇంద్రపురిలో

[ప్ర: రంభ-మేనక-తిలోత్తమ-హారిణి-మోహిని-ఊర్వశి హేమ-పరూథిని.]

రంభ—ఊర్వశీ! నిన్న సురగురుఁడు రచించి ప్రకటించియున్న గీతమిదివరకు మేము విన్నదానికంటె మిక్కిలి మనోహరముగానుండలేదా? అది నేర్చుకొనుటకే మిక్కిలి కష్టముగానున్నదే. నాకింకను బట్టుపడలేదు. నీవేమైన గ్రహించితివా?

ఊర్వశి—ఏమో యొకవిధముగ గ్రహించియున్నాను గాని యింకను నామార్గము ఋజుమార్గముగా నుండినట్టు కనపడలేదు.

రంభ—ఏదీ! ఇంతాలకింతము.

ఊర్వ—(ప్రయత్నము చేసి) లేదే! ఇకను క్రమముగా రాలేదు. ఈపటికి నేర్వ వచ్చును.

హేమ—అక్కలారా! మన మోహిని యప్పుడే గుణుతించినట్టున్నది. నేఁడుదయము వనే మనోహరముగఁ బాడుచువచ్చె.

రంభ—అట్లనా! అట్లయిన నీ మోహిని సమర్థురాలే. ఏదీ మోహినీ! నీకా సురగురు గీతము పట్టుపడియున్న నింత వినదము.

మోహి—నాకు నింకను జక్కఁగఁ బట్టుపడలేదు.

హేమ—నేఁడుదయమున నన్నట్టుకానిమ్ము చాలును.

మోహి— అనుబంధము 2.

అందఱు—(కరతాళధ్వనులు చేయుదురు).

ఊర్వ—సెబాసు. మోహినీ! నీవు గాన విద్యావిశారద వయ్యోదవు. ఇన్ని దినముల నుండి విద్యావిశారదలని ఖ్యాతిగన్న మాకెవ్వరికిఁగాని రానిమాదిరి నీ వచిరకాలము ననే గ్రహించితివి. ఏదీ! ఇంకొకసారి పాడుము.

మోహి—(పాడును).

హేమ—ఊర్వశీ! ఇదియే యెంతో యందముగానున్నదిగదా? నిన్నరాత్రిఁగ నుఁడు రచియించిన గీతము దీనికంటె శ్లాఘ్యమని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

ఊర్వ—ఏదీ! వినలేదే.

హేమ—మోహినీ! దానినింత విందము చెప్పుము.

ఊర్వ—నిన్న రాత్రి యతఁడు రచించియు రచింపకముందే యీ మోహిని గ్రహించెనా? అట్లయిన నీకిఁక గొన్ని నాళ్ళలో రంభనుగాని, మేనకనుగాని, నన్నుగాని తిలోత్తమనుగాని పాటించువారే లేకపోవుదురుగదా? (అని చిఱునవ్వుచూపును)

మోహి—అక్కా! సముద్రములయెదుటఁ గాలువలన్నట్టు సముచిత ఖ్యాతిన మేతలగు మీయెదుట నేనొక పదార్థమా?

ఊర్వ—మోహినీ! నేను వేడుకకుఁ బ్రశంసాపూర్వకముగ మాటలాడితిఁగాక, యసూయచే నన్న దానను గాను. ఏది! కచుగీత మింత వినిపింపుము.

[ప్ర: శీఘ్రగమనమున దేవసేవకుఁడు.]

దేవసేవ—రంభాదులారా! మీరందఱిందుఁ జేరియున్నారా? ఇది యేమన్యాయము! అదె వైకుంఠలోకమునకుఁ బోవు జీవాత్మలు నిలిచియున్నారు. వెడలిరండు.

రంభ—ప్రారంభమాయెనా! హరిణీ! నీవు పొమ్ము, ఒక్కింత సేపు.

హరిణి—(స్వ) గానము వినుటకు లేదే. ఈ పాడు జీవాత్మ లెక్కడనుండి వచ్చిరి.

దేవసేవక—వెడలివచ్చెదరా— దేవేంద్రునితోఁ జెప్పవలయునా?

హరిణి—అయ్యా! వచ్చితిని కోపగింపవలదు. (దేవసేవకునితో నిష్క్రి)

మోహి— అనుబంధము 3 (పల్లవిమాత్రము పాడును).

[ప్ర: 2వ సేవకుఁడు]

2వ దేవసేవ—ఇంక రెండు. ఇక్కడ నేల కూర్చుండితిరి. దక్షిణము వైపునుండి జీవాత్మల యుత్సవము వెడలినది. వైకుంఠము వఱకు విడిచి రండు. రెండు. రెండు.

రంభ—వరూథినీ! ఎన్నాళ్ళే యీ గ్రహచారము మనకు?

(2వ సేవకునితో నిష్క్రమించును).

ఊర్వ—మోహినీ! ఈ కచుగీతము బహుమనోహరముగానున్నది. ముగింపుము.

మోహి— అనుబంధము 3 (ఒక చరణముపాడును.)

[పునః ప్రవేశము 3వ సేవకుఁడు.]

3వ సేవ—రెండు. పడమటి వైపువారు వచ్చుచున్నారు. ఇక్కడఁ గూర్చుండినఁ జరుగదు.

హేమ—నేను పోయివత్తును. (దేవసేనకునితో నిష్క్రి)

మోహి—ఇంకమనము వెడలవలయు.

రంభ—దినదినము నిదేగోడయ్యెనే మనకు. ఇదివఱకప్సరసలన్న వారినాట్యముతో నెన్నఁడో యొకనాఁడు పనిపడుట. ఇప్పుడు తెల్లవాఱినదిమొదలు విరామము లేకుండ పనియున్నదే? ఎన్నిదినము లిట్లుండఁగలదు?

ఊర్వ—ఈ యేకాదశీవ్రతము లోకమున జరిగినన్నాళ్లు నిదేగతియే యుండఁగలదు.

తిలో—నాకుఁజూడ రుక్మాంగదుఁడు చచ్చువఱకు మనకీ గ్రహచారముండవచ్చునని యే తోఁచుచున్నది. అతని జీవమును వైకుంఠమునకుఁ జేర్చినపిదప మన యప్సరల నాట్యముతో నంతపనియుండదు.

రంభ—ఇదేటిమాట! రుక్మాంగదుఁడు పోయినంతనే యతఁడిన్నిదినములు బహు ప్రయాసమున స్థాపించిన యేకాదశీవ్రత మెట్లడఁగును? ఇంక మనకుఁ గొనవఱకునింతే.

[ప్ర: 4వ దేవసేవకుఁడు]

4వ దేవసే—వెడలిరండు. ఉత్తరమువైపు వారువచ్చుచున్నారు.

రంభ—ఆహా! యేమివిధి.

మోహిని—నేఁబోయెద.

మేనక—మోహినీ! ఏలను. ఆగీతము ముగించి పోవుదము.

తిలో—ఔను మోహినీ! పాడుము.

4వ దేవసేవ—మంచిమాటారె. మీపాటలు-మీ వేడుకలు-మీవినోదములు! మీరు లేకున్న నక్కడ పనులెట్లు జరుగవలయుఁ? అందఱు నిరీక్షించుచున్నారే?

తిలో—పడియుండని యొకగడియ!

4వ దేవసేవ—ఆగడియలో ఇంకెందఱో మీ—రాఁగలరో లెండు లెండు.

తిలో—రంభాదులారా! ఆగీతము నేను పిదప వినఁగలను. నేఁబోయెద. మీరువినుఁడు.

[ప్ర: 2వ సేవకుఁడు]

2వ దేవసేవ—ఏమిరా? ఇక్కడవచ్చి వీరితో సరసములాడుచున్నావే. అక్కడ నుత్తరమువైపున గంధర్వాదు లెల్ల నిరీక్షించి—

4వ దేవసేవ—అదియే వీరితోఁ జెప్పుచున్నాను. వీరలు తెలివిలేక పాటలుపాడుకొను చున్నారు. తిలోత్తమా! రమ్ము.

(తిలోత్తమ 2వ దేవసేవకునితో నిష్క్రమించును).

రంభ—ఇంకనొక క్షణములో మనవంతురాఁగలదు. మోహినీ! కానిమ్ము.

మోహిని— అనుబంధము 3 పాడును.

4వ దేవసేవ—బళీ! బళీ! (అని మెచ్చును).

(మోహిని పాట ముగించియు ముగింపకమునుపే)

[పునః ప్రః శీఘ్రమున 3వ దేవసేవకుఁడు.]

3వ దేవసేవ—(నాల్గవదేవసేవకునితో) ఓహో! వారిపాటలువినితలయూఁచి మెచ్చుకొనుటకా నీవిందు వచ్చినది? అచ్చరలారా! లేచిరండు. మీరింతాలస్యము చేసితిరి. అక్కడ జీవాత్మల సమ్మర్దము గలిగియున్నది. ఉన్న దేవవిమానము లన్నియుఁ జాలకయున్నవి.

ఊర్వ—విమానములు చాలకపోయిన మేము మోసికొని రావలయునా?

4వ దేవసేవ—మోసుకొని రావలసివచ్చిన రానేవలయు.

రంభ—ఇదేమి బాధ? మనకిది యెండ్లకాలఁది జరుగఁబోవచ్చునే? ఊర్వశీ! ఇందులకేమి చేయవలయు?

4వ దేవసేవ—వైకుంఠమునకుఁ బోవు జీవుల మహోత్సవమునకు నప్సరో నాట్యముఁడ వలయునని విధించిన బ్రహ్మతో మొఱఁబెట్టుకొనుఁడు. ఎవ్వరినడిగిన నేమిప్రయోజనము?

మేనక—రంభా! ఊర్వశీ! ఈ దేవసేవకుఁ డేపోయదాటున నాడినమాట మన కుపదేశ ప్రాయముగానే యున్నది. మనమందఱము గుమిగూడి యీవు బ్రహ్మ యొద్దకే పోవుదము. ఈ బాధలఁ దప్పింపుమని యా హిరణ్యగర్భుని వేఁడికొందము.

3వ దేవసేవ—మీరు మాటలలోనే జాగుసేయుదురే? అదిగో చూడుఁడు మఱియొక సేవకుఁ డా వైపునుండి పరుగెత్తి వచ్చుచున్నాఁడు మిమ్ములను పిలుచుటకు. లెండు. లెండు.

అందఱు రభసమున నిష్క్రమింతురు.

—(:o:)—

ద్వితీయాజ్ఞము-తృతీయరంగము.

బ్రహ్మసభ.

[ప్ర: బ్రహ్మ-సరస్వతి-ఋషులు-సనకుఁడు-సనందుఁడు-యముఁడు-నారదుఁడు.]

అనుబంధము 5.

బ్రహ్మ—ధర్మరాజా! మఱేమి వచ్చియుంటివి? నావలనఁ గాఁదగినకార్య మేమైన నున్నదియా?

యము—ధాతా! నిను దర్శించుకొనుటకంటె నాకుఁ గార్యమేమి? విరామములేక పగలును రాత్రియు జీవవిచారమువలన నున్న కాలమున నిన్ను దర్శింపవలయునన్నఁ దీఱిక యొకప్పుడయిన దుర్లభము గానుండె. ఇప్పుడన్నచో యొకలేని విరామము నాకు లభించియుండుట మున్నె విన్నవించితిఁగదా?

> చ. ఒనరిన కార్యభారమున నుజ్జ్వలజీవవిచార మెప్పుడున్
> వదలక చేసి బాధ లనివార్యములుగా నిడుచున్న నాకిఁకన్
> ఇదెయవకాశ మిప్పుడు రహించె భవాదృశులైనవారి స
> త్పదములఁ గొల్వవచ్చుటకు భాగ్యముగా దె సరోజసంభవా.

నినుబోలు గొప్పవారి సందర్శనమునకుఁ బుణ్య సంభాషణమునకు నాకిప్పుడింత యాస్పదము కలిగియున్నది.

బ్రహ్మ—సంతోషము. ధర్మరాజా! నీకిప్పుడు పనియే లేకున్నదిగదా?

యము—పూర్తిగా లేకున్నదని చెప్పుటకు లేదు. ఇన్నాళ్లుండిన పనిలో శతాంశమైన లేదు.

బ్రహ్మ—ఇదియంతయు రుక్మాంగదు హరివాసర వ్రతాచరణ మహాత్మ్యమే గదా?

యము—అన్నిటికిని నీవేకదా కర్తవు? నీవు వ్రాయక వ్రతాచరణమున జీవుల కెల్ల వైకుంఠగమనము లభించియుండునా?

బ్రహ్మ—ఐన శమనా! ఈ కార్యలోపమువలన నీకేమైన మనసునకుఁ గొదవగానున్నదా?

యము—అయ్యో! కమలాసనా! అట్టిచింతకైన నుండునా? కార్యమువలన వేసట గొనక చేయుచునే యుంటి. కార్యము లేకున్న మఱియు మేలయ్యె భగవత్కైం

కార్యమునకుఁ దన్నామ స్మరణకు నినుబోలు విజ్ఞుల సందర్శించుకొనుటకు సత్పూర్వ రీతిగా నాకు విరామ మొదవినందులకు మనసున సంతోషము వొడముఁగాక కొదవ జనించుటకుఁ గారణమేమి?

సీ. సతతంబుసంగీత సాహిత్యవిద్యల
గారవించుటకవకాశమబ్బె
నతిశయంబుగ మిత్రతతులతోడ వినోద
గోష్ఠిసేయుటకనుకూలమయ్యె
నెమ్మదింగదుభక్తి నిండారమిముఁబోటి
పెద్దలదర్శింప వేళఁగలిగె
నరుదాగురీతిగా హరినామకీర్తనల్
తమిదీఱసేయంగసమయమొదవె
తే. గీ. నరసిచూడంగరుక్మాంగదావనీశు
నలరిత్రైకాదశీవ్రతసత్ఫలంబు
నాకుమోదంబునకుఁగారణంబుగాక
వారిజాసన కొదవకుఁగారణంబె.

బ్రహ్మ—మిక్కిలి సంతసించితిని.

యమ—నేనొకటి విన్నవించెద. నీమనసునకుఁ గొదవగలిగెనాయని నన్నడిగితివే యందునకుఁ గారణము మేమియని యడుగవచ్చునా?

బ్రహ్మ—మఱేమియు లేదు. జీవవిచారము లేక నరములన్నియుఁ బాడుపడియుండినది చూచి నీకు సంతాపము కలిగినదని నే వినుటచే నామాట యడిగితి.

యమ—ఎట్టివారికైన జీవహింస చేయుటకు లేకపోయె నే-నరకములవారి బాధించుటకు లేకపోయె నే యని సంతాపము వొడముటకాస్పదమగునా? ఈ మాట నీ కెవ్వరు చెప్పిరి?

బ్రహ్మ—ఎవరో ప్రస్తావవశమున వచించిరి.

నారద—కృతాంతా! నేనే చెప్పితిని. కొన్ని నాళ్ళకుముందు నేను సత్యలోకమునకువచ్చి వినోద సంభాషణము జరుపుకాలమున నేకాదశీ వ్రత ప్రభావము ముచ్చటించుచు జీవులు పాపమొనరించినను దత్ప్రభావముల నా లోకమునకు రాకున్నారే యని విచారము జనించునని నీ వనియుండలేదా? అదియే వచించితి.

యమ—ఆమాటయా? నేనన్న వృత్తాంతమేమి నీవుచెప్పిన వృత్తాంతమేమి? చతురాననా! నేనన్న మాట యిది. జీవులు పాపమొనరించినను, వాపాపమునకుఁ దగిన శాంతిపడయక యేకాదశీ వ్రత ప్రభావమున నాపాపము మాఱి పుణ్యము గలిగి వైకుంఠమునకుఁ బోవుచుండుట శోచనీయ విషయమనియు, దురాత్ములగువారికి నావ్రతమును మాత్రము నమ్మి యితరవిషయములఁ బాపమొనరించినను బాధకము లేదనియు నెక్కడలోఁచునో యని భీతికాస్పదముగా నున్నదనియు నేనాడితి. దాని ననుసంధించి నీ పుత్రుఁడగు నీ నారదుఁడు జీవవిచారము చేయమికి నేనేమో దుఃఖించునట్లు వచించియున్నాఁడు. అతని స్వభావమేకదా ?

నారద—నాస్వభావమేమియుఁ గాదు. నీమరావమే ? నీమనసున వేనునుకొంటివో కాని వెలికి మాత్రము జీవులకు నరకబాధలు పోవఁగుటకు లేదయ్యె నేయని నీవు దుఃఖించినట్టె నాకుందోఁచెను. ఉన్నమాటయే చెప్పితిని.

[ప్ర: ఒక ఋషి.]

ఋషి—కమలాసనా ! విష్ణులోకమునుండి సేనానియగు విష్వక్సేనుఁడు వచ్చియున్నాఁడు.

బ్రహ్మ—(లేచి) మనమందఱము పోయి పిలుచుకొని వత్తము (ఋషులతోఁబోయి విష్వక్సేనునిఁ బిలుచుకొనివచ్చి పీఠముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టును)

విష్వ—ధాతా ! మీకెల్లరకుఁగుశలమా ?

బ్రహ్మ—సేనానాయక! అందఱికిని గుశలమే. నీవిందు విచ్చేయుట యా మహావిష్ణువే యనుగ్రహించి నట్టులయ్యె. ఏదో ఘనకార్యముండవలయుఁగాక లేకున్న మహామహుఁడవగు నీవు వచ్చియుందువా? ఆనతిచ్చిన నదెట్టికార్యమైనను శిరసావహించి చేసెద.

విష్వ—కమలాసనా! ఘనకార్య మేమియులేదు. ఒకానొక పనికై నీతో నాలోచించి రమ్మని కమలానాథుఁడంపియుండ వచ్చియున్నాఁడను. రుక్మాంగదునేకాదశీ వ్రత మాహాత్మ్యమున జీవులెల్ల వైకుంఠమునకే వచ్చుచుండుట నీ వెఱుంగుదువుగదా? ఆ వైకుంఠము వైశాల్యమున లెక్కింప నలవిగాని విరివిగలిగియుండియు నిండుచు వచ్చియున్నది. మిద్దెలు మేడలెల్లఁ గ్రిక్కిఱిసియున్నవి. ఇంకఁ గొన్నినాళ్లు మాత్ర మీరీతి గానే జీవాత్మాగమనము జరుగుచుండెనా చోటులేకుండెడు. కావున ముందునకు ముందే తగిన ప్రయత్నమును జేసి యాపట్టణము నింకెంత పెంచుటయో లేదా మఱియొక వైకుంఠమును గల్పించుటయో యీవిషయమున నిన్నడుగవచ్చితి.

బ్రహ్మ—సూత్రవతీనాథా! సంకల్ప మాత్రమున మాదృశులఁ గోట్లకొలఁది సృజింపఁగల యా వైకుంఠనాథునకు నిదియొక్క యోచనయా ? నన్నింత పెద్దచేయు తలంపతనికిఁ గలిగెఁగాక.

అనుబంధము 6.

అందుకు యోచన యకించనుండైన నేచెప్పఁగలవాఁ? ఆమహామహుఁడెట్లొనర్చుమని యాజ్ఞయిడిన నట్లొనర్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాఁడను.

విశ్వ—ధాతా! అందుకుగాను. ఆమహాత్మునకు నెంత సామర్థ్య ముండినను సృష్టిక్రమమంతయు నీవలననే జరుగవలయునుగదా? కావున నీతో నాలోచించుటకు నన్నంపియున్నాఁడు. విశ్వకర్మ యెన్నియో గృహములు సౌధములు నావైకుంఠమునఁ గట్టియున్నాఁడు. ఎన్నికట్టినను జాలకున్నది. ఇప్పటికేమో చాలినంత ప్రదేశమున్నది నిక్కువమే? ఇంకఁగొన్నియేండ్లుమాత్రముపోయినఁజోటుచిక్కదు. నూతనగృహనిర్మాణమునకు నెడముచాలదు.

బ్రహ్మ—వేత్రధరా! అయ్యాదివిష్ణు వేమొనరింప నాజ్ఞయిడిన నాకార్యమొనర్చుటకు సిద్ధముగానున్నాను.

విశ్వ—ఇప్పటికిమాత్రమువిశ్వకర్మవంటివాని మఱియొకనిసృజింపుమనియు నింకఁగొన్ని యేండ్లకే వైకుంఠాంతర నిర్మాణ మవశ్యముగా నుండుననియు శ్రీధరుండు వచింపుమనినాఁడు.

బ్రహ్మ—భాగ్యము. మదినుంచుకొనెద.

యము—అబ్జగర్భా! ఇది చిత్రముగదా! నాలోకమెల్ల నివసించువారులేక పాడు పడుటకుఁ గారణమయ్యె. అందో మఱియొక్క లోకము నిర్మింపవలసివచ్చె.

(ప్రవేశము: ఋషి.)

విధాతా! దేవలోకముననున్న యప్సర స్త్రీలందఱు వచ్చియున్నారు.

బ్రహ్మ—మిక్కిలి మేలయ్యె. మంచిసమయము. రాక రాక, శ్రీధరప్రతినిధియగు నీ సేవాని వచ్చియున్నాఁడు యముఁడును గార్యాంతరము లేకయాసీనుఁడైయున్నాఁడు. రమ్మనుము వారి నాట్యమో గానమో జరిపింతుము.

(ఋషి నిష్క్రమించును.)

(ప్ర: రంభ-ఊర్వశి-మేనక-తిలోత్తమ-మొదలగువారు బ్రహ్మకు నమస్కరించి)

అనుబంధము 7.

బ్రహ్మ—అచ్చరలారా! రండు. మీలోకరొకరు వచ్చుటకే కష్టముగనుండునే! ఉన్న యచ్చరలెల్ల నొక్కసారియే వచ్చియుండుట వింతయగుఁగదా?

మేనక—దేవా! ఒకవిన్నపమొనర్ప వచ్చియున్నారము. అనతిచ్చిన విన్నవింతుము.

బ్రహ్మ—ఏమది?

మేనక—స్వామి! భూలోకమునుండి వైకుంఠమునకుఁ జేతులుగట్టి పోవు జీవాత్మల వెంట నప్సరో నాట్యముండవలయునని నీవే విధించితివో యింకెవ్వరు విధించిరో తెలియదు కాని యావిధమును మేమిప్పుడు కంటగించుచున్నాము. పగలును రాత్రియుఁ విరామము లేక మాకెల్ల నాట్యకార్యమే యేర్పడినది. మేము మితసంఖ్యవాలమే కదా యుండుటచే ఆసంఖ్య యెంతమాత్రమును జాలకయున్నది. కావున మావిన్నప మింతయే. వారివెంట నుత్సవమునకుఁ బోవుటకు మాయావశ్యకత తప్పించితివా బ్రతుకు కొందుము. ఒండేని యింకను నెక్కువ సంఖ్య యప్సరలనైనను సృజించి పుణ్యముఁ గట్టుకొనుము. ఈ రెండింటిలో నొక్కటి యొనర్పకుంటివా మాకు బ్రతుకు లేదు. మేము నిర్జరులమే యమరలమే నిక్కము. ఐన నింత యలవిలేని వ్యాయామము మాకుఁ గలిగియున్న మాకిర్జరత్వము, మాయమరత్వమును, మాకు లేకుండిన మేలని యనిపించుచున్నవి. అనుగ్రహించి మము రక్షింపుము.

బ్రహ్మ—అచ్చలారా! కూర్చుండుఁడు.

రంభ—అయ్యో! విధాతా! మేమెక్కడఁ గూర్చుండఁగలము.

అనుబంధము 8.

ఈయింత సేవచికే మేము లేనందున జీవ వైకుంఠయాత్రోత్సవము నల్లోలకల్లోలమై యుండును. ఎందఱు దేవసేవకులో మాకొఱకు వెదకుచుందురు. మేమువితరాప్సరల వేఁడుకొని కొంత కాలము మాత్ర మవకాశము పడసి వచ్చితిమి. మాకేమి యాజ్ఞయొసంగెదవు.

బ్రహ్మ—వనితామణులారా! మీకు మిక్కలి శ్రమగలుగుట నేనొప్పుకొందును. ఐన నిందున నాయత్నమేమియు లేక యున్నది. వైకుంఠమునకుఁ బోవువారికి మీ నాట్యము తప్పక యుండవలయుననుట నే రచించిన విధానము కాదు. ఆదినుండి వేదములతోఁగూడ నుద్భవించిన విధానముగనున్నది. అది మార్చుటకు నెప్పటికిని సాధ్యము కాదు.

అనుబంధము 9.

ఇంక నూతనాప్సరో నిర్మాణమునకా? అది నాకు సాధ్యమా? మీ జననమున్న నెట్టి యసాధ్య కార్యమువలన లభించినది. దేవాసురుల యుద్ధ నెపంబున నెల్ల దేవతలు నెల్లరాక్షసులుఁ జేరి యేకమై మంధరమును మోసితెచ్చి విశ్వప్రయత్న మొనరించి శ్రీహరికిఁ గూర్మావతారము కలుగునట్టుచేసి యసాధ్య ప్రక్రియగా క్షీరసాగర మథనముఁ గావించి యింత ప్రయత్న మొనరించినఁ గదా మీ జననము గలిగె? ఇప్పుడింకెట్లు చేయవలయు? ఈ రెండును నా చేతఁగాని పనులే.

ఊర్వశి—అయిన మాభాగ్యమింతయేకదా సంకల్పమాత్రమున జగత్సృష్టి యొనర్పఁగలిగి నీవే మా కష్టములకుఁ బ్రతిక్రియ కావింపఁజాలవన్న మా దురదృష్ట విశేషమే కదా? ఇంకెవ్వరిని వేఁడుకొనఁగలము.

బ్రహ్మ—తరుణీమణులారా? విధి విధానమున నన్ని కార్యములు జరుగనే వలయుఁ గదా? వాని కెవరేమి చేయఁగలరు. మీకష్టము నిరంతము నుండఁగలదా? కాలము నిరీక్షించి యుండుఁడు. మీకష్టముల కంత్యము కానేవలయు. ఏవిధానముగాని యెల్లకాలము నొకటేరీతిగా నుండదు. పోనిండు. యోచింపకుఁడు. నాపై ననుగ్రహమున నిదే విష్ణుసేనాని యీనాఁడు విచ్చేసియున్నాఁడు. శమనుఁడును గార్యాంతర ప్రసక్తి లేమి ననుంజూడ నరుదెంచి యున్నాఁడు. మీరును యాచింపకయే వచ్చియున్నారు. ఇది మా వీనులకు విందు నాట్యముతోఁగూడ గానము నింత వినిపింపుఁడు.

ఊర్వ—దేవా? మీకెల్లరకు నిరంతర గానమున రాసుగొంతును, నిరంతర నాట్యమునఁ జచ్చుకాళ్లును లభించియున్నవి. ఐనను మహాత్ముఁడవగు నీ వాజ్ఞయిడిన వలదనఁ జాలుదుమా? శిరసావహించెదము.

అనుబంధము 10.

—: ద్వితీయాఙ్కము సంపూర్ణము :—

శ్రీ

మోహినీరుక్మాంగద నాటకము.

తృతీయాఙ్కము-ప్రథమరంగము.

రుక్మాంగదు నగరు

[ప: గర్భవతియగు రుక్మాంగదురాణి సంధ్యావళి పడక పైఁ బండియుండ రుక్మాంగదుఁడు ప్రక్కనఁ గూర్చుండియుండును.]

రుక్మా—ఇప్పటికి నేధన్యుఁడ. ఈరన్వి యింత నిద్రించియున్నది. ఏ ముపాయము కలుగునోయని భీతిల్లియుంటిని. ఆపద్బాంధవుఁడగు వాసుదేవుని నమ్మి తదనుగ్రహమే యెల్లవేళలఁ గోరు భక్తులకు నేకీడుఁగలుగునే? అదిగో మెదలుచున్నది.

సంధ్యా—(మెల్లఁగలేచి కూర్చుండి, నాథా! ఎంతసేపైనది నీవువచ్చి?

రుక్మా—దేవీ! కొంతసేపైనది. ఇప్పుడు కొంచెము లఘువుగా నున్నదియా?

సంధ్యా—ఇప్పుడేమియు నున్నట్టులేదు. ఈనిద్రవలన బాధయంతయుఁ దీసిపోయి నట్లున్నది.

రుక్మా—తరుణీ! భగవద్భక్తులమగు మనకు నెన్నటికిని జేటుగలుగదు. నేను మిక్కిలి బెగడుపడియుంటి. పూర్ణ గర్భభారము ధరించియున్న నీ వవశ్య కరణీయమగు చతుర్భక్తి పత్త్రికాదశీ వ్రతము నాచరించియుండుటచే నించుక యాయాసమునకుఁ గారణమయ్యె. వైద్యుని ప్రభావమున మొన్నటినుండి క్రమక్రమముగా నీకారోగ్య స్థితి యున్ముఖమయ్యె నేఁడు నిద్రయుంవచ్చె. ఇంకేమి భీతియుండదు. తరుణీ! మొన్న నీవు మాటలాడిన మాటలు తలఁచుకొన్న నిప్పటికిని నాకన్నులకు నీరు వచ్చుచున్నది.

సంధ్యా—నాథా! నేను బ్రతుకుదునని నిశ్చయముగా నమ్మియుండ లేనుకదా? కావున నాతీరున మాటలాడితి.

రుక్మా—రమణీ! సంతానములేక యన్ని దేవతలఁ గొలిచి తత్ప్రార్థన ఫలముగనీవాపన్న సత్త్వవై యుండినందున నీను లేని సంతోషము వహించి నాకెన్నఁడు కుమారుఁడు కలుగునని మిఱిమీఱిన కాంక్ష నెదురు చూచుచున్న నాకు నీయాయాసముగాంచిన

లోకమే మునింగినట్లుండె. ఇప్పుడింత దైవానుగ్రహము గలిగినందున నూఱటకుం గారణమయ్యె మనోహారిణీ! వింధ్యాద్రిలోనున్న మునయిలు వేల్పగు చంద్రమౌళీశ్వరునకు నయుత కుంభాభిషేక మొనర్చెదనని మ్రొక్కుకొంటిని. ఆమహాత్ముని ప్రభావమువలన నేనీకుని రామయత కలుగఁగలదు. ఎక్కువగ మాటలాడిన నీకాయాసమగును. నేను పోయివత్తును మనకింత సమ్మదము గల్గించిన యీశ్వరు నుపాసింతము.

సీ. కదలిపాఱని తేరు వదలిపాఱని పేరు
జరుపఁగా మెఱుపఁగా నెఱుఁగ రేని
పానపెట్టనియమ్మ మేనఁబుట్టినసొమ్ము
పట్టఁగాఁ బెట్టఁగాఁ బుట్ట రేని
కంతుగందవుఁబూఁత వింతచందపుమేఁత
పూయఁగా మేయఁగా డాయ రేని
మింటఁబుట్టినధార ముంటఁగొట్టనిచీర
తలయందు మొలయందుఁ దాల్ప రేని

గీ. మెఱుపువిల్లు విలాసంబు నెఱుపునిల్లు
గలుగ నుతికెక్క రేని నాకరము లెత్తి
మ్రొక్కనటువంటి దేవసమూహములకుఁ
గ్లేశభవభంగ యిష్టకామేశలింగ.

(నిష్క్రమింతురు).

తృతీయాఙ్కము ద్వితీయరంగము.

అమరావతిలో మేనకయిల్లు

[ప్ర: రంభ-మేనక-ఊర్వశి-తిలోత్తమ-హారిణి-హేమ-వరూధిని-మోహిని.]

ఊర్వశి—బ్రహ్మపైఁ బెట్టుకొనిన యాశలన్నియు నిన్ననే తీఱెఁగదా? ఇంకేమి చేయుదము?

రంభ—ఏమిచేయుటకు నేమియుండదోఁపకున్నది. ఆరుక్మాంగదుఁడు చచ్చువఱకు మన బాధయిట్లె యుండఁగలదని నే నెంచుచున్నాను.

ఊర్వశి—చచ్చినపిదపమాత్ర మతఁడు విత్తిన యీ వ్రతబీజము పెరిగి వృక్షముగాక నిలుచునా? ఎప్పటికి మన కిదేగతియని యెంచవలయును.

మేనక—అట్లేలగును? రుక్మాంగదుని యాజ్ఞకు భయపడి జనులు విధిలేక యీ వ్రతాచరణ మొనర్చుచున్నారు గాని, యతనిపిదప నెట్టి యాచరణముండఁబోలదని నే నమ్మెద.

తిలో—నాకు నట్లెతోఁచుచున్నది. నిన్న బ్రహ్మను సందర్శించినప్పుడు రుక్మాంగదుఁ డింకను నెన్నిదినములు మనియుండఁగలఁడో యదియైన విచారింపక పోయితిమి. అదిగో! అప్పుడే జీవయాత్ర మొదలుపెట్టినది. దేవసేవకుఁడు పిలువవచ్చుచున్నాఁడు. హారిణీ! నీవుపొమ్ము.

(హారిణి-నిష్క్రమించును).

ప్రవేశము: [హరిభజన మొనర్చుచు] నారదుఁడు.

(అందఱు నమస్కరించి పీఠమిత్తురు.)

మేనక—నారదా! నీయీగమనము మమ్ము ధన్యులఁగాఁ జేసె. ఎక్కడకుఁ బోవుచు వచ్చితిరి? మాయెడ మీ కెంత యనుగ్రహము!

నారద—అప్సరోమణులారా! విమానారూఢుఁడనై యట్లె పోవుచుంటిని. మీరెల్ల నీ మేడపైఁ జేరియుండ నాకచ్చెరువు జనించి వచ్చితి.

మేనక—అచ్చెరువేల?

నారద—మీరొకరొక రొకొక్కరొక్క లోకమును స్వాధీనమునం దుంచుకొనుటకు సమర్థులు. తపోనాశన మొనరింప వలయునన్న, నా కార్యమున మీ యహంపూర్విక యత్యద్భుతము. మీ రొకరితో నొకరు కలయువారు గారు. ఇట్లు కలసియుండు టచ్చెరువే గదా?

మేనక—ఆమాటకా! మాకేమియు నొకరియెడ నొకరికి స్పర్ధలేదు. అసూయయు లేదు. నారదఋషీంద్రా! బ్రహ్మసభలో మేము మొఱపెట్టుకొన్న కాలమున, నీవునుంటివే. ఈ రుక్మాంగదుఁడు మాకెక్కడ దాఁపురమాయెనో? అతని యేకాదశీవ్రతము మాకు మారణ మంత్రముగానున్నది. బ్రహ్మయు మా బాధలఁ దీర్పఁదన చేతఁగాదని యొప్పఁజెప్పె. ఋషీచంద్రమా! నీవును మాట బ్రహ్మవే యగుదువు. దీనికేమైనఁ బ్రతిక్రియ దోఁచియున్న దయచేసి చెప్పరాదా?

నార—వనితామణులారా! మీకు నేనేమి చెప్పఁగలను? నా సంగతియు సమీపమునకు వచ్చునట్లున్నది. ఈలోపల విష్ణుదూతలు జీవముల నూరేగించుకొని పోవునప్పుడు గొప్పవారి జీవాత్మలకు గంధర్వులు చాలక నన్నును దుంబురుని పిలువ నడుకట్టి యున్నారు. ఎట్లో యాపదఁ దప్పించుకొని యున్నాము.

మేన—అట్లయిన వనితామణులారా! మనరూప ప్రభావమున నా రుక్మాంగదు నిర్జించి యీ యేకాదశీవ్రతము మాన్పింపవలయు. ఇదితప్ప నుపాయాంతరమే లేదు. నేనే పోయెదను.

ఊర్వశి—మేనకా! నీ కేటికింత శ్రమ? నేఁబోయెదను.

తిలో—విశ్వామిత్రుఁడు మొదలగువారిఁబోలిన గొప్పవారైన మిమువంటివారికి శ్రమ యివ్వవలయు. ఈ రుక్మాంగదునంత వానికి మీకేల? మేమెవ్వరైనఁ బోయెదము.

మోహిని—అక్కలారా! నావిన్నప మొక్కటికలదు. మీరెల్ల జగత్ప్రసిద్ధిఁగాంచిన వారలు. రూపమున నేమి, ప్రభావమున నేమి, మిమ్ముఁ బ్రశంసింపనివారే కలుగరు. నేనన్ననో పేరుమాత్రము మోహిని యని యున్నదిగాక, నా సమ్మోహన ప్రభావ మెవ్వరు వినియుండలేదు. ఈ రుక్మాంగదునకు నేనచాలుదు. నన్నంపుఁడు. నేఁబోయి మీ కెల్లరకు ఖ్యాతిఁదెచ్చెద.

మేనక—మోహినీ! నీవంతకుఁ జాలుదువనుటకు సందేహమేమి? వీది? నీ చాతుర్యమైనఁ దెలకిఁలేము. నీవేమి చేయుదువు? ఎట్లీకార్యము సాధింతువు? వచింపుము.

మోహిని—వచింప వలసినదేమున్నది? నా మోహవాగురలలో రుక్మాంగదుఁ జిక్కించుకొని నేనాడించు నట్లాడఁజేసి యీ వ్రతము మాన్పఁ బ్రయత్నించెద.

మేనక—చూడు మదికార్యము. ఇంకెక్కువగా నేమిచెప్పవలయు?

రంభ—సఖీ! మోహినీ! ఇదివఱకు దేవేంద్రుఁడు తపస్వులయెడకు మమ్ముఁబంపుచుండుఁగదా? అతని కార్యముకొఱకు మేము ప్రయత్నించి యతుల నెల్ల మాటు

కొలిపి దేవేంద్రునిచే మెప్పులు వడయుచుంటిమి. ఇప్పటిపనియన్న నట్లుకాదు. స్వంతకార్యము. రుక్మాంగదు జయించితిమా మన శ్రమలెల్లఁ బరిహారములగు. ఎంతనేర్పరిగాఁ గార్యము సాధించెదవోసుమా ?

మోహినీ—అక్కా! అప్సరలలోఁబుట్టి యింతకార్యము సాధింపలేక మీకందఱికి నపకీర్తి తెచ్చెదనా? మీరేమియు యోచింపకుఁడు. ఆరుక్మాంగదుఁడన్న నెంతవాఁడు. వాని ధూపార్తి యిటుఁగాఁ జేయఁజాలకున్న నేనొక యచ్చరనా?

నారద—రంభా! ఈ మోహిని తానన్నంతపట్టును జేయఁగలదియే. మిక్కిలి చాకచక్యముగలది. మోహినీ! ఎట్లయినఁ జేసి నీవీకార్యము సాధింపనేవలయు. నీవు మాకును నుపకారము చేసినదానవగుదువు.

మోహినీ—నారదా! నీ యాశీర్వాదమున్న నాకిది యొంతకార్యము ?

మేనక—అదిగో పలువురు దేవసేవకులప్పుడే కలవెత్తుచు వచ్చుచున్నారు. ఈ జీవాత్మల యబ్బగంటంతయు మాయొద్దఁ బూడిచిపెట్టినట్టు మమ్ము బాధించుచున్నారు. ఇంక మేము పోవలసియే యున్నది. మోహినీ! ఇక్కడికార్యములు మే మెట్లైనఁ జూచికొందుము. రుక్మాంగదు మఱల్పు కార్య భారమంతయు నీపైననే మోపి యున్నారము. రెండు—చెలులారా! పోవుదము.

(మోహిని తప్ప నందఱు నిష్క్రమింతురు)

మోహిని—నేనును బ్రఖ్యాతిఁ జెందుట కిదిగదా సమయము! మొదట నతనియూరికి వేషాంతరమునఁబోయి యతని వృత్తాంతమంతయు నరసెద. పిదప సందులకుఁదగిన విధాన మాలోచించెద.

తే. గీ. రంభకును మేనకకును నుర్వశికి ధరణి
నెందు నెనలేని ప్రఖ్యాతి యొసఁగెఁగాదె
యూర రుక్మాంగదుని వ్రతం బడఁగఁ జేసె
మోహిని యటన్న విఖ్యాతి మొనయుదాన.

(నిష్క్రమించును).

———(:o:)———

తృతీయాఙ్కము-తృతీయరంగము.

విష్ణుదేవాలయము.

[ప్ర: మోహిని (పురుష వేషమున).]

మోహిని—ఏమి జనులు కలసియున్నారు! పదివేవురుండవచ్చును. ఈదిన మేకాదశి యగుటజాగరమునకురుక్మాంగదుఁడేవచ్చునట్లున్నది, విష్ణుదేవాలయమునకు. కావున నింత జనసమ్మర్దము కలిగియున్నది. ఆహా! రుక్మాంగదుఁడే మీ వేషమున వచ్చుచున్నాఁడు? జాగరమునాఁ డిట్లనేకాఁబోలు. అదియేమి హరికథా కాలక్షేపమున కుద్యమించినట్లున్నది. ఔరా! తెలిసె. ఈ రాజేంద్రుఁడు జాగరమునాఁడు తానే హరికథచెప్పుటయుఁ గలదని తోఁచెడు. ఇది యాశ్చర్యకరమైన విషయమే! చూచెదఁగాక యెట్టివేడుక జరుగఁగలదో? (ప్రక్కనఁ గూర్చుండును).

(వెనుక యవనికనెత్తఁగా- మృదంగాది వాద్యములవెంట రుక్మాంగదుఁడు హరికథోద్దేశమున గాన మొనర్చుచుండును. జనములునుందురు. రుక్మాంగదుఁడు హరికథా కాలక్షేప విధానముగా నుపన్యసించును. పిదప ముందఱి యవనికపడును).

మోహిని—(ముందఱికివచ్చి) ఆహా! ఏమి యీ రాజేంద్రుని విష్ణుభక్తియు గానవైశద్యమును, నద్భుతముగా నున్నవియే! తానే యిట్లుపన్యసించుచు జనులకెల్ల భక్తిమార్గము గఱపుచుండ జనుల యాత్మలు నైపుణ్యమున కరుగుటయురుదా? ఈ రాజేంద్రపరేణ్యుఁడాడ నేను పై వేసికొనియున్న పురుషమోహమంతయుఁ దీఱి నిక్కంపు మోహ ముప్పతిల్లుచున్నది. అయినను జూచెద. ఈరాజు నెట్లు మరులు కొలుపవలయునో యావిధానమే తోఁపకున్నది. అతనియింటికి నేనేపోయి కనిపించుకొంటినా, పలుచఁదనమునకుఁ గారణమగు. ఇంకెట్లు చేయవలయు? ఆరాజు ననుజూచు విధానమైననెయ్యది? ఇతనికిగానమునమునందు మిక్కిలి ప్రీతియాటచే గానమూలముననే యితనిమనసు గరఁగింపవలయు. దైవభక్తి మెండగుటచే నేనును నెక్కుడుగా దైవభక్తి గలిగియున్నట్లు నటించి మదికెక్కవలయు.

[ప్ర: (మాటలాడుకొనుచు) ఇరువురు పౌరులు.]

1\. పౌర—ఓరీరాజుగారు మాత్రమే వెడలుదురఁట. అమ్మగారు పోవరఁట. వినలేదా?

మోహిని—(స్వగతము) రాజుగారెక్కడకుఁ బోవుదురు? అమ్మగారేలపోరు?

2. పౌర—అమ్మగారును బోయియుండిన మాకే కాక మనయూఁడువాండ్రకు సహితము వాయనములు లభించుచుండెను.

1. పౌర—ఒక్కొక్క ఘటమున కొక్కమాడచంతున దక్షిణలిచ్చెదరు వినలేదా ?

2. పౌర—తెలియునులెమ్ము. నేఁను క్రొత్తగఁ జూచెదమా ? ఎప్పటికి నిట్లేకదా ?

(మోహిని ముందఱికివచ్చి).

మోహిని—బ్రాహ్మణోత్తములారా ! రాజుగారెక్కడకుఁ బోయెదరు ? ఎవ్వను పోయెదరు?

1. పౌర—నీది యేయూరు?

మోహిని—నేను పరస్థలమునుండి వచ్చియున్నవాఁడను.

1. పౌర—ఎంత పరస్థలమైనను మాఘమాసములో శివరాత్రి వచ్చుచుండఁగా, మారాజుగారు వింధ్యాచల ప్రాంతమునఁ జంద్రచూళీశ్వరుని కయుత ఘటాభిషేకము చేయించుమాట తెలియదన్న నేమనవలయు?

మోహిని—ఔనయ్యా ! నేను దూరదేశమునకుఁ బోయియుంటిని గాన వినలేదు. శివరాత్రి మూఁడుదినములు మాత్రమున్నదే. ఇంకెప్పుడు వెడలెదరు.

1. పౌర—మారాష్ట్రములోనుండి యీ వృత్తాంతము తెలియదన్న నీ వెవరవో? నీతో మాకేమిమాటలు పొమ్మ

(పౌరులు నిష్క్రమింతురు).

మోహిని—ఇంతమాత్రము తెలియవచ్చెఁగదా? నేను మున్ముందుగా నక్కడికే పోవుదును. (నిష్క్రమించును).

[తృతీయాఙ్కము-సమాప్తము.]

శ్రీ

మోహినీరుక్మాంగద నాటకము.

చతుర్థాంకము-ప్రథమరంగము.

వింధ్యపర్వతములోని యిష్టకామేశ్వరాలయము.

[ప్ర: మోహిని.]

మోహిని—మొన్ననే చతుర్దశి. అయుత కుంభాభిషేకమీ స్వామికి జరిగినది. పూజావిధానములన్నియు ముగిసినవఁట. ఈనాఁటివఱకు నాకారాజేంద్రుని జూచుట కాస్పదము కాలేదు. నేఁడీస్వామియొద్దకు నా మహీశుఁ డేకాంతసేవకు వచ్చునఁట. ఇప్పుడు తప్పిన నింక సంవత్సరమువఱకు సమయ మొదవదు. సంగీతకళానిధియు, భాగవత శిఖామణియు, ధర్మమార్గ ప్రవర్తనాపారీణుఁడును నైన యీ రుక్మాంగదుపై నాకేల యింత భక్తిపూర్వకమైన మోహము సంభవించినది! కపటమోహము పూని నాలుగుదినములు కార్యము చూచుకొని వ్రతభంగ మొనర్చిపోవ నుద్దేశించియున్న నాకు నిటు నిక్కంపుమోహమున్న నే నేమి కార్యము చేయఁగలను?

(లోపల రుక్మాంగదుని ధ్వని "మీరక్కడనే యుండుఁడు".)

మోహిని—అదిగో! వచ్చుచున్నాఁడు ఇఁక నా కార్యమునకుఁ బ్రారంభింతును.
(అని వీణపెట్టుకొని).

సీ. అంభోజభవసురేంద్రార్చితచరణాయ
మరణదూరాయ నమశ్శివాయ
పద్మాప్తకోటిప్రభాదివ్యదేహాయ
మఖసంహరాయ నమశ్శివాయ
డమరుత్రిశూలఖడ్గకపాలహస్తాయ
మథితదోషాయ నమశ్శివాయ
గగనకల్లోలినీకలితోత్తమాంగాయ
మౌళిచంద్రాయ నమశ్శివాయ

తే. గీ. మౌని సంసేవితాయ నమశ్శివాయ
మదనదర్ప హరాయ నమశ్శివాయ
మధువిరోధిశరాయ నమశ్శివాయ
మంత్రరూపాత్మకాయ నమశ్శివాయ

ప్ర॥ రుక్మాంగదుఁడు (దూరమున).

రుక్మాంగ—(గానము నాలకించి) ఏమీ గానచాతుర్యము! ఇట్టికాలమున, నెవ్వరీయు మేశవూఁకు వచ్చియున్నారు? ప్రత్యక్షముగాఁ గోకిలయే గానము నేర్చి పాడుచున్నట్లున్నదే! ఇంకింత విందును.

మోహిని—

కం॥ శూలిన్ గపాలమస్తక
మాలిన్ నయశాలిఁ జంద్రమౌళిన్ గ్రతుని
ర్మూలిన్ సుగుణాలిన్ శుభ
శీలిన్ సారంగచర్మ చేలిన్ గొలుతున్.

రుక్మా—ఆహా! వీనులవిందై యీగాన మింతానంద మొనగూర్చునే! లోనికిఁబోయి యెవరో తిలకింతునా? వ్రాజాభంగ మొనర్చితినని యీనారికిఁ గోపము గలుగునో?

మోహి—సీ. సీటఁదేలుశరంబు పాటసోలుసరంబు
ధరియింప భరియింపఁ దలఁపఁడేని
ఉబ్బిపాటెడియాలు బెబ్బులిబలుతోలు
జడలందు నొడలందుఁ బడయఁడేని
యుగము గాల్చినచేఁదు జగము గెల్చినజోదుఁ
గడిసేయఁ బొడిసేయఁ గలుగఁడేని
అలివేణివలిచంట వెలలేనివలియింట
నుండఁగాఁ బండఁగా నోపఁడేని

గీ. ఈడువత్తురె మీపాటి కితరమూర్తు
లవనిమండలి దేవవేశ్యాభుజంగ
త్రిపురసంత్రాస జాహ్నవీతీరవాస
క్లేశభవభంగ యిష్టకామేశలింగ.

రుక్మాంగ — ఆహా! ఏమి యీస్వరవైఖరి! ఎందెందును నేను వినియుండలేదుగదా! పూజార్థంగమైనదుమానె. ఇంకేమైనమానె. పోయి మాచివత్తును. (మెల్లఁగా లోనికిఁబోయి మోహినిఁజూచి, దిగ్భ్రమము నభినయించి యొక్కింతసేపుండి వెలుపలికివచ్చి) ఆహా! ఎవ్వరీతరుణీలలామ! శచియో! రతియో! ఎవ్వరో యెఱుఁగఁగదా? ఇది యేరాకన్నియయో యప్సరసయో యుండవలయు. కాకున్న నేను చూచినవెంటనే నాకీతరుణిపై నింతవ్యామోహము పుట్టునా? ఇక్కడనేయుండి యీలలన పూజావిధానమైన పిదప నిక్కడకువచ్చినా యెట్లయినఁజేసిమాటలాడించి చూచెద.

సీ. కందు చెందని సుధాకరపూర్ణబింబంబు
మెఱసిపాఱకయున్న మెఱుపుఁదీఁగె
పంకంబునందుఁ గీడ్పడనిమృణాళముల్
కవవిచ్చిచనని జక్కవయుగంబు
వికసించి మొగడనివిమలాంబుజాతముల్
కర్కశంబులుగానికరికరములు
చిలుకముక్కంటనివలఁతిబింబఫలంబు
తతకాంతిఁబాయనిదర్పణములు
ఆ. అనఁగ నాననంబు నంగంబు హస్తముల్
చన్నుదోయి వాలుగన్ను లూరు
లలఁతిమోవి చెక్కు లలరు నియ్యరవింద
గంధి యెచటనుండు కాంతయగునొ.

ఆతరుణి యచ్చరవెలఁదియైయున్నఁబూజావిధానమైనపిదపనట్టేయంతర్ధానముఁజెందిన గతియేమి? లోనికిఁబోయి యిప్పుడే మాటలాడించెద. ఏల భయపడవలయు? (లోనికిఁబోవ నుద్యమించి) వలదు వలదు. అది దుడుకుతనమగు. దేవాలయమున దైవధ్యాన మొనర్చుచున్న యాతరుణీమణి యెవ్వరైననియెఱుఁగక ప్రార్థనాభంగ మొనర్చి మాటలాడించుట పాడిగాదు. ఈ యెడనేయుండి తిలకించుచుండెద. ప్రార్థన నిలిపినా పోయి ప్రశ్న మొనర్చెద. ఇంతలో నంతర్ధానమయ్యెనా దినదినము నిందేయుండి యెన్ని యేండ్లయినను మానక యాతరుణి మఱల సందర్శన మిచ్చువఱకు మానకుండెద.

మోహి—సీ. గంగానదీజూట కైరవాప్తకిరీట
శమనకవాట పశ్వల్లలాట
వ్యాఘ్రాసురాఖేట వనజాసనకరోట
విబుధపర్వతకూట వేదఘోట
మృత్యువక్త్రచపేట మిహిరపాదాశాట
జితకాలకూట యానతవిరాట
దూరీకృతారాట త్రుటితకుంభినిశాట
వరభక్తసంఘాట వజ్రఖేట

గీ. వాఙ్నిరాఘాట దురితపానకకృపీట
ఘనభుజాస్ఫోట భూమిపంకజవరాట
తాపసస్తోత్రవాచాట దక్షవాట
భీమశివలింగ హాటకస్తోమపోట.

(కొంచెమూరకుండి) ఆహా ! ఆ ధరణీశవరుఁడు నన్ను దిలకించి యట్టె వెలికిఁబోయె. మరల రాఁడయ్యె. ఏమికారణమో ? నేనేపోయి దర్శించుకొందు. (వెలుపలికి రాఁబ్రయత్నింప)

రుక్మా—(స్వగతము) ఆహా ! గానము నిలిపినట్లయ్యె. ఇంకఁబోయి విచారింతును. (లోపలికి వచ్చును).

మోహి—ఎవరుమీరు ?

రుక్మా—తరుణీ! నేను రుక్మాంగదుఁ డను పేరఁబరఁగు ధరావిభుఁడ. ఎండిన చెట్టునైనను జిగిరించి యెలర్చురీతి మనోహరగానమున నీయుమానాథు స్తుతించుచు దిక్కులనెల్ల మిఱుమిట్లు మించుతేజమున విలసిల్లు నీవెవ్వరవు ? (స్వగతము) హృదయమా ! సంభ్రమింపకుము. అయ్యో ! ఈ తరుణీమణి తానెవ్వరని చెప్పనున్నదో గదా ?

మోహి—రాజేంద్రా! నేనెవ్వరైనదియు నెఱిఁగి కార్యమేమి ? జనసంచారములేని యీ శైలభూమి భాసిల్లు నీయిష్టకామేశు పూజకే తెంచియున్న దాన. నిక్కడను జనసంచార ముండుభంగి యెఱిఁగితి. రాజేంద్రా ! నీ విక్కడకేలవచ్చితివి ?

రుక్మా—కామినీ ! నేను నేఁడు క్రొత్తగా వచ్చినవాఁడనుగాను. ఇప్పుడు బహుదినములనుండి ప్రతి యయిదు సంవత్సరముల కొకసారి శివరాత్రినాఁడీ దేవునకునయుత

ఘటాభిషేకము జేయుచుండుటచే మొన్న శివరాత్రి యభిషేకమునకు శివదర్శనమున కేతెంచితి. భామామణీ! నీవు దేవ వనిత వైయుదువు కాని యితరము కాదు. ఈ రొయకు దేవత లెవ్వరును వచ్చినవారి సందర్శించి యొయుఁగ అనుగ్రహించి చెప్పుము నీ వెవ్వరవు? ఏల యిక్కడకు వచ్చితివి?

మోహి—రాజచంద్రా! నేను మోహిని యను పేరఁబరఁగు నప్సరసను. నేనును దేవ దర్శనమున కై—

రుక్మా—మహా! కాంతామణీ! నీ వప్సరసవు కావుండిన నొకులకు నిట్టి రూపవైభవ ముండు నే? నీసందర్శనము లభించుటకు నెన్ని యజ్ఞములో యొనర్పవలయుఁగదా? నే నెంత ధన్యుఁడనైతిని! రమణీ! మనసున నున్నమాట నిక్కముగా వచింతునా? నిన్ను జూచినప్పటినుండియును నెనలేని వ్యామోహము నాకుఁగలిగె. నీవనుగ్రహింపకున్న నాజన్మమే నాకువలదని నిస్పృహ జనింపఁగలదు. అనుగ్రహించి నీ యాశ్లేష సుఖము నాకు నొసఁగుదువా?

మోహి—(స్వగతము) ఒక్కింత వేళ యొనర్చెద. (ప్రకాశము) రాజేంద్రా! ఇదియా పురుషులమాట? ఎన్నఁడును జూడక యాకస్మికముగఁ జూచినంతనే మోహించుచు, మోహించుట యేకాక మోహించితినని కొంకు లేక వచించుచుఁ దారతమ్యము గణింపక యీతీరున సరసపు మాటలాడుట రాజధర్మమా?

రుక్మా—రమణీ! నీయాన నిక్కము వచించెద నిన్ను మోహింపకుండుటకు నిన్ను దర్శించిన పురుషుల కెవ్వరికైన సాధ్యమగునా? నిన్నుఁ జూచినప్పుడే నాకు దిగ్భ్రమముగలిగి పరవశత ప్రాప్తించె.

సీ. చక్రవాకులమించు సవతురాదనిపించు
వలిగుబ్బచనుదోయి చెలువు చూచి
నిండుచందురుకాంతి నిరసించునల్లంత
మొలకనవ్వులముద్దుమోము చూచి
యింద్రనీలపురంగు నెరపు సేయఁగడంగు
కుటిలకుంతలములకొమరు చూచి
మరుబాణములయేపు నెరపు సేయఁగనోపు
నిడువాలు గన్నులకడిమి చూచి

గీ. పొలపుమీఱిన నెలవంకబొమలఁ జూచి
రమణఁదళుకొత్తుబింబాధరంబు చూచి
తలిరులనుబోలుమృదుహస్తములను జూచి
పలవ కుండంగ నెంతటివాఁడ నబల.

నీ వెవ్వరి వనితవో! యెవ్వరి గృహిణివగుదువో యను సంశయము వొడమినందునఁ బాప భయమున మేనునఁదొట్రుపాటుగలిగె. నీవచ్చరవై యుండఁగూడదాయని మిక్కిలి కోరితి. నీవప్సరవేయై యుండుట నాభాగ్యమేకదా! పౌండరీకాది యజ్ఞములొనర్చినవారికినిఘోరయుద్ధమునమరణముఁజెందినవారికినిగాక నినుబోలు నప్సరల సహవర్తనము లభింపదనుట నే నెఱుఁగుదును. అయినను మదనువాఁడి బాణములవాడి కోర్వఁజాలక యీప్రార్థన మొనరించెద. రమ్ము. నన్ను ధన్యుఁ జేయుము. నాకుఁగల యైశ్వర్యమునెల్ల నీస్వత్వముగానే భావించి నా కేలిక సానివి తమ్ము. రమణీ! నీవు తడసిన నేనోర్వ.

చ. మొకరిపి సాళితుమ్మెదలమూఁకకు గందపుగాలిరాకకున్
మకరపతాకుఢాకకును మామిడిమోకకుఁ జంద్రుకాకకున్
బికములవీఁకకున్ సిరులఁ బేర్చినయామనియిచ్చనీకకున్
జకితమృగాక్షి యోర్వ నికఁజాలఁగృపామతి నాదరింపుమా.

కుసుమ కోదండుఁడు మననీఁడు. ఏదీ! నీమనోహరాలింగనమిమ్ము.

మోహి—రాజేంద్రా! ఇట్లొనర్చుటవలన నీగౌరవమునకు హానికలుగదా? కన్నవారు కైవీఁచి పిలిచినంత నే కలయఁగల కామిని యంచు నన్నెంచితివా? ఊరకుండుము. నాకుఁ గోపముగలుగు. నాదారిని బోనిమ్ము.

రుక్మా—మారనారచములఁదూలి కడ గానని యాపదఁ బ్రాణములఁద్యజింపనున్ననన్ను నీయధరామృత పానమునఁజేసి రక్షించుటకంటె నీ కింకొక దారిగలదా? కామినీ! నన్నుఁ దొడకుము. అరగంటఁ జూడకుము. నిన్నే నమ్మియున్నాను. నీకంటె నితర మెఱుంగను. నాకుఁ గలవన్నియు నీకే యర్పించెద.

మోహి—ధరణీధవా! నన్నిట్లు బాధపెట్టసాగితివి. దేవలోకమున విచ్చలవిడిగాఁ దిరుగాడుచు దేవేంద్రు ననుగ్రహమునకుఁ బాత్రులమైయున్న నన్నుఁ బోలినయచ్చరలు భూమికిదిగి నీవెంత రాజవైనను నిన్నుఁబోలిన యొక్కరివళమున మెలఁగుటదగునా? ఏల నాఱువేలని కోరికలు? నన్ను విడువుము. నీకు శుభమగును. పోయివచ్చెద.

రుక్మా—తరుణీజనవతంసమా! నీకిట్టి నిర్దయ యుండునే? నీవనుగ్రహింపకున్నఁ బ్రాణములు వాయుదునని చెప్పుమాట యతిశయోక్తిగాదు. ఔపచారికము గాదు. నాయాన నిక్కము. ఏల నన్ను నిరాదరణ మొనర్చి పోవనెంచెదవు.

అనుబంధము 11.

నిన్ను నమ్మిన యొకప్రాణిని బ్రాణాపాయమువలనఁ దప్పించుటకు నింత యుపేక్షయా? నీ చరణములంటి వేఁడెదను. నిను మానను.

మోహి—ఆహా! రాజన్యా! ఇదియేమి నీయుపేక్ష? దేవవనితనైన నేను నీతో నెట్లు మెలఁగనేర్తు. అంతఃపురమున నెందఱో నీకుఁ దరుణులున్నవారే వారి కనుచర భావమున నేనెట్లుండనేర్తు? ఇది కానిపని. నీకుఁ దెలియదా? ఊరక దేవదర్శన మొనర్చి నీదారిఁబొమ్ము.

రుక్మా—రమణీమణీ! నీవె నన్నింత కటాక్షించితివా! నాయువతులఁ బుత్రుని నా సర్వస్వమును నీయాధీన మొనర్చువాఁడ. నీమాట జవదాఁటక మెలఁగువాఁడ.

మోహి—రాజేంద్రా! మోహమునఁ గన్నుగానక కార్యసాధనమునకై యేమేమో వచియింపవచ్చుఁగాని యవియన్నియు జరుపుటకగునా? నీవపేక్షించినది క్షణిక సౌఖ్యము. అది లభించిన వెంటనే యభిలాషలన్నియుఁ గడముట్టఁబోవు. తరువాత నొకవిధమగు మోహముండఁగలదా? ఏల తెలియనిభంగి మాటలాడెదవు? అన్న మాటంతయు నీకు జరుపుటకు సాధ్యమగునా?

రుక్మా—కామినీ! నాసముద్దేశము సంశయించిన మాటలాడి నీవు నాకెంతయు దప్పొనర్చితివి. అదే! అందున్న యిష్టకామేశు పాదపద్మములాన వచించెద. నీమాట నేజవదాఁటువాఁడఁగాను. ఏల నన్నింత పరీక్షించెదవు? నను నీకృపకుఁ బాత్రునిగాఁ జేయుమా?

మోహి—ధరణీవరా! నీకెందఱో తరుణులుందురే? పుత్రుఁడును నున్నవాఁడని నీవాడిన మాటవలనఁ దెలిసె. నీదారలతోఁగల యుపభోగము చాలదా? చూచిన వారి నెల్లను రూపవతులైన మాత్రముననే యేమి? ఇటు కలయఁగోరుట ధర్మమా? ఈయాచరణము నీభార్యలు సమ్మతింతురే? నీకుసుఖమా? నాకుసుఖమా? వదలుము నీకోరిక.

రుక్మా—మోహినీ! నాభార్యలెల్ల నేఁగోరినవెంటనే నీకుఁ జరణదాసులు గానుండుటకు నామోదింపఁ గలరు. నాపుత్రుఁడు నీపుత్రుఁడే యగుఁగదా? ఇంకేల నీవిపుడు పరీక్ష? ఎట్లును నను కృతార్థుఁ జేయక నీకుఁ దప్పదు. ఆపరమేశు నాన వచించెదను. నిన్ను మానిన వనితాంతరప్రసక్తి నే నిచ్చగింపను.

మోహి—పరమేశా! ఇష్టకామేశా! నినుదర్శించి పూజయొనరింప వచ్చియున్న నాకు నెట్టి తగులము ఘటించితివి?

రుక్మాం—వనితామణీ! ఇంకఁ దామసింపకుము. నన్ననుగ్రహింపుము. పూర్ణాభిలాష వశమున వాంఛించిన నీకౌఁగిలి దయచేయుము.

మోహి—అయిన నీవు నన్ను విడువవు?

రుక్మాం—నిన్ను విడుచుటకా యింత నేపునుండి నేనిట్లు ప్రార్థించుట?

మోహి—రాజచంద్రా! అప్సరసలగు మాకు మానవసహవాసము నూతనము కాదు. అయిన నన్ను నీవు గారవించినన్ని నాళ్లును వనితాంతర ప్రసక్తి నీవు మానెదవనియు నాయాజ్ఞ నీవుండఁగలవాఁడనియు నీవు నమ్మకమగు ప్రమాణమొసంగితివా నేను. నీమాటకు సమ్మతింతును.

రుక్మాం—(మోహిని చేతులుపట్టుకొని) రమణీ! నన్ను గృతార్థుఁజేసితిని. నను ధన్యుఁజేసితివి. నీ వేరీతిఁ బ్రమాణము చేయుమన్నను జేయుదును. నాపుత్రునాన వచించెదను అదే! ఆలయముననున్న యిష్టకామేశునాన బాసఁజేయువాఁడ. నీవు నన్ననుగ్రహించినన్ని నాళ్లు పెఱవనితలఁ గాంక్షింప. నీ వేమిమాటచెప్పినను నిందుకంతైన జవదాఁటక జరుపువాఁడ. ఇంకనైనను నన్ను నమ్మితివా? నీయాలింగనము నేయాజ్ఞించితినని యెంచవచ్చునా? (ఆలింగనము చేసికొనఁబోవ).

మోహి—(తప్పించుకొని దూరముపోయి) నిలుమింత త్వరయేల? నీవు ప్రమాణవాక్యము నాయిష్టకామేశునొద్దనే వచియింపుము. పిదప నూరికిఁబోయి నీవచనముల కన్నటికి నామోదించితినని నీపట్టమహిషి యెవ్వరో యామెతోడను నీపుత్రవతియగు నీ కాంతతోడను బలికింపుము. పిదప నీయిష్టానువర్తనమున నేనుండుదాన.

రుక్మాం—రమణీ! సమధిక వ్యామోహమునఁ దల్లడిల్లుచున్న నన్ను నీ వేమి పరీక్షచేసినను నెట్టి ప్రమాణము గోరినను సమ్మతించువాఁడనే. అయిన మఱల నూరికిఁబోయి పుత్రవతి యగు నాయగ్రమహిషి తోడను సమ్మతించినమాట పలికించువఱకు నీ యాలింగనమునకు నంతరాయము కల్పించితివే యిదెట్లు సహింతును?

అనుబంధము 12

మోహి—నీవు నన్ను జూచి చూడకముందే యింత మోహపుమాటలాడితివి. నీ మోహము క్షణభంగురమగు నేమో యనుభీతిచే నీకింతవకాశమిచ్చితి. అదిగాక తత్కాలమున నుద్భవించిన యంథ మోహమున నీవు నను జేపట్టుట నీమహిషి కయిష్టమైన నప్పుడు మానదుమ నీకెట్టి దుస్థితియు నెట్టి దుఃఖమును గలుగఁగలదో నీ వెఱుఁగ నేరవా? అది నీకు లేకుండఁజేయుటకును నీసమయము నభిలషించితి.

రుక్మాం—కానిమ్ము. నీయిచ్ఛచొప్పున నెఱవేర్చెద. నీవిట్లును నీయిష్టానువర్తనమున మెలఁగ నెంచియున్న నన్ను నీ వెట్లేలుకొన్నను విహితమే కదా? పోదము రమ్ము స్వామి దర్శనమునకు. (లోనికిఁబోయి) మోహినీ ఈపరమేశు నెదుటఁ బ్రమాణము చేయుమన్న నీయపేక్ష నిర్వహించెదను.

మోహి—నాథా! నాకేమియుఁ బ్రమాణమువలదు. నీమాటకంటె నిదియొక యెక్కువయా? ఊరక నీమనసరయఁ గోరి యడిగితిఁగాక. నీవు మాటయిచ్చి యుండినదే చాలు.

రుక్మా—మనోహారిణీ! నీవెట్టి యుదార దయాగుణభూషణవు. నిన్ను జేపట్టుట నాకెంత ధన్యత. నీవు వలదన్న మానితిఁగాక నే నాడిన మాటకంటె నీయెడ నొనర్చు ప్రమాణము నాకెక్కువ యగుపించదు. చెప్పినది చెప్పియేయున్నాను. మనకింత సమ్మదమావహింపఁ జేసిన యీయుమామనోహరు నిష్టకామేశు నుతింతము.

సీ. దంభోళిధరసతీ తాంబూలపేటీషు
దహనబింబాధరీస్తనభరేషు
శమనశుద్ధాంతయోషాఫాలభాగేషు
నిఋతిసాక్షీముఖనీరజేషు
కంధినాయకబాలికాకర్ణపత్రేషు
గంధవహాంగనాకుచభరేషు
రాజరాజాంతఃపురస్త్రీకరాగ్రేషు
కరకంఠభామినీకటితటేషు

గీ. చంద్రశకలంతి హారంతి చందనంతి
విశదహాసంతి హీరంతి విచికిలంతి
దర్పణంతి దుకూలంతి తవయశాంసి
క్లేశభవభంగ యిష్టకామేశలింగ.

సీ. కోటిమన్మథరూప హాటకాచలచాప
చటులబాహాటోప శరణుశరణు
శ్రుతిచతుష్టయఘోట శుభ్రగంగాజూట
జలజాసనకరోట శరణుశరణు
వ్యాఘ్రాసురధ్వంస వర్ణితమీమాంస
చంద్రఖండవతంస శరణుశరణు
భుజగేంద్రకేయూర భువనత్రయాధార
సద్భక్తమందార శరణుశరణు

గీ. సతతకరుణాఘనాపాంగ శరణు శరణు
సామజాసురమదభంగ శరణు శరణు
శైలకన్యామనస్సంగ శరణు శరణు
శరణు విశ్వేశశివలింగ శరణు శరణు.

మోహిని—(ముందటికివచ్చి స్వగతము) ఆహా! ఈరాజవరుపై నాకెంత మోహము జనించినది. ఈయనకుఁగల దైవభక్తియుఁ బోత్రనైపుణ్యమును జూచి నవకాశము కలిగినంతనే నాయెడ మోహ మెక్కడ తిరుగునో యను భీతి నాకు జనించుచున్నది. అట్లతఁడు ప్రీతి మరలించిననే నెట్లోర్వఁగలదానను? ఏమిచేయుదును? (ప్రకాశము) రాజేంద్రా! ఏమేమో దీర్ఘాలోచన చేయునట్లున్నావు.

రుక్మాం—ఏమియు లేదు. నావీనులకు జల్లఁగ నాథా యని సంభోధించితివి కాని నీకౌఁగిలి యైన నొక ముద్దయిన నాకీక మసలఁ జేసితివేయని చింతించుచుఁ దీఱని యభిలాష వశమున నిన్నడుగుదుగా వలదాయని యోచించుకొనుచుంటిని.

మోహి—కౌఁగిలికి ముద్దునకు మాత్రమా నాథా! నన్నింత యాచింపవలయునా! నీ వపేక్షించిన కార్యమెల్ల నేనును నొనర్పవలసిన దాననేగదా?

రుక్మాం—అట్లయిననే ధన్యుఁడ. కడుధన్యుఁడ. (అని యాలింగనముచేసి ముద్దిడును.)

(యవనికపడును).

చతుర్థాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

రుక్మాంగదు నంతఃపురము.

[ప్ర: కోమల-చంద్రకాంత (రుక్మాంగదుని భార్యలు)]

చంద్ర—కోమలా! ఇంక మనమెట్లు సహింపవలయు? ఎంత వేఁడికొన్నను రాజన్యుఁడు తిరుగువాఁడా? ఆ కాంతకు మరులుగొని ఘోరప్రమాణ మొనర్చియున్నాఁడు. దీనికేమి చేయుందము?

కోమల—చంద్రకాంతా! దీని నూరక యిట్లే పోవనిచ్చిన బ్రతికినన్నాళ్లు మనకు దుఃఖము గదే! రాజునకు భోగినులెందఱో యుందురుగాక యెవ్వతెనైనను నితరుఁ గలియఁగూడదని ప్రమాణము చేయించుకొనునే? దేవతలలోని వెలయాలగు నా కామిని కిట్టి సాహసా మొదవెఁగాక.

చంద్ర—కోమలా! మనమిప్పుడు మనోదార్ఢ్యముఁ జూపకున్న మనకార్యమంతయుఁ జెడిపోవు. మనమెల్ల విజృంభించిన మమ్ము మాత్రము మీఱఁగలవాఁడా యా రాజేంద్రుఁడు? తుదకా మోహినియే భీతిఁజెంది కళవళించి పరువెత్తునట్లు చేయఁజాలమా?

కోమల—చంద్రకాంతా! మనమెల్ల నీ రాజేంద్రునగ్రమహిషి యగు సంధ్యావళిని మున్నిడుకొని ప్రయత్న మొనర్చితిమా కార్యసాధనము కాఁగలదు. ఆయమ యేమిచెప్పునో యరయుదము. అదే యీ యంతఃపురమున నయ్యెడనే యీ యమ కనుపించుచున్నది. పోయి విచారింతమురమ్ము. (అని యిరువురును రంగము ముందటికి వచ్చెదరు.)

[ప్ర: సంధ్యావళి.]

చంద్ర / కోమ } అక్కా! సేవించెదము (నమస్కరింతురు)

సంధ్యా—(వారినిరువురిని నాలింగనముఁ జేసికొని) చెల్లియలారా! సుఖమున్నారా?

కోమల—అయ్యో! ఎట్లు సుఖము జనింపఁగలదు?

సంధ్యా—వీల యిట్లాడెదరు?

చంద్ర—అక్కా! ఏమియు వినలేదా? మననాథుఁడు నీ యొద్ద కింకనురాలేదా? వృత్తాంత మేమియు వినలేదా?

సంధ్యా—ఏమి? ఏమి? నాథుని కేమైన నాపదగలిగెనా? సుఖముగ నున్నాఁడని యింతకుముందు వింటినే!

చంద్ర—అక్కా! అట్లయిన నీ వెఱుఁగవు. సవిస్తరముగా వివరించెద. మననాథుఁ డిష్ట కామేశుసేవకుఁ బోయియున్న కాలమున మోహినియను నప్సరను దిలకించెనఁట. మోహించెనఁట. ఆహాఁగ తన్నుమానిన వనితాంతరప్రసంగము విభునకుఁ గలుగ రాదనియుఁ దనమాట నెన్నఁడును జవదాఁటరాదనియు, విభునితోఁ బ్రమాణ మొనరింపించి, తన పాణిగ్రహణమునకు నీవు ముఖ్యముగ సమ్మతింపవలయుననియు, నీసమ్మతి వడసినపిదప నే పాణిగ్రహణము గావింపవలయుననియు నింతయన ర్థము జరిపియున్నది. మా ప్రాణములు మా భాగ్యమంతయు నిప్పుడు నీచేనున్నది. నీవు మాత్రము సమ్మతింపకపోతివా యామోహిని చప్పనిముఖమున వచ్చినదారి పట్టుకొని యూరేగిపోఁగలదు. దృఢమానసమున నీవీ కార్య మొనర్పవలయునని నీచరణములపైఁ బడి వేఁడువారము. (ఇరువురును నమస్కరింతురు).

సంధ్యా—ఎవ్వరు చెప్పిరి మీకింత వృత్తాంతము?

చంద్ర—ఒకరని చెప్పుదునా? ఊరంతయు నీ గజిబిజి నిండినది. నా దాసివలన నీ వృత్తాంతమంతయు నే నెఱిఁగితి.

సంధ్యా—నిక్కమే యుండవచ్చును. మననాథుఁ డూరికి మఱలివచ్చి రెండుదినములు కావచ్చినను, దన శుభదర్శనము నాకొసంగకున్నాఁడు. బాలుని ధర్మాంగదు మాత్ర మింతకుముందుఁ బిలిపించుకొనియుండెను. ఆ బాలుఁడును నాయనగారితోఁ జెప్పఁ గూడని చక్కదనముగల యొక కాంత వచ్చియున్నదనియు నాయన నాకు బినతల్లియని చెప్పిరనియు నాతోఁ జెప్పె. నాయొద్దకు సంకోచముతోడ నే రాకున్నాఁడని యిప్పుడు తోఁచుచున్నది.

చంద్ర—అక్కా! చెప్పితిమే అంతయు నీచేతనున్నది. నేఁడో-రేపో నాథుఁడు నీసమ్మతి యడుగ రావచ్చును నీవుమాత్ర మీయకుండుము.

సంధ్యా—చెలులారా! మీకేమజ్ఞాన మిట్టిమాటలాడెదరు? నాథుఁ డపేక్షించిన కోరిక జరుపుటకంటె సతికింకొక్క పనిగలదా? అతఁ డాజ్ఞయిడిన భంగి జరుపకున్న నది పాతివ్రత్యమునకే భంగము గలిగించుఁగదా? యోచింపుఁడు. మీరు చెప్పునట్లొనర్చుట కానిపని. అవశ్యము నా సమ్మతి యొసఁగెద.

కోమల—అయ్యో! సోదరీ! ఎవతెయే కాని తాను విభునకు మెచ్చులాఁడియైనఁ గావలసిన సొమ్ములు, వేఱభిలాషములన్నియుఁ గలిగించుకొనవచ్చుఁ గాని విభుని శరీరమునకుఁ దనకంటె హెచ్చగు స్వాతంత్ర్యము గల యతని భార్యల యొద్దకుఁ బోవరాదని ప్రమాణము చేయించుకొనునే. అది యొక్క సతియా? దాని యెడఁ గృపఁ జూపవచ్చునా?

అనుబంధము 13.

పతివ్రతయగు భామినియిట్టిఘోరప్రమాణముఁ గోరునే? కన్నవారిఁ గలయు వేశ్య యగుటచేఁగదా యిదింత సాహసమున కుద్యమించినది ?

సంధ్యా — చెలులారా! మీరెల్లఁ దప్పక పొరపడితిరి. మన నాథుని మోహము నా కన్నఁ జాలనేయని యాకాంత యెడఁ గలిగిన యీర్ష్యచే నట్లాడెదరు గాక యొక్కించుక యుక్తాయుక్తములఁ బరిశీలించితిరా మీకుఁ బక్షపాతబుద్ధి కలుగకపోదు. ఆ తన్వి ప్రమాణము కోరినది యెట్లుండినను మననాథుఁడు ప్రమాణము నిచ్చినదిగదా ముఖ్యము. నా సమ్మతి యిప్పించెదనని విభుఁ డెంతయో ప్రీతితో నిచ్చినమాట తప్పఁజేయదగునా? నాపై నెంత ప్రీతియో నాయెడ నెంత విశ్వాసమో యుండకున్న నాథుఁ డామాటఁ జెప్పియుండునా? ఆ విశ్వాసమునకు నేనై భంగము దెచ్చుకొందునా? అది యటుండనిండు. ఏవేళయందుఁగాని యెట్టికార్యము పట్టఁగాని నాథుఁ డేమభిలషించినను నామాట నడపుట పతివ్రతయగు మానినికిఁ దీఱరానిపని. అందునకుఁ దప్పి పాతివ్రత్యమునకు భంగముఁ దెచ్చుకొందునా? నాచేతఁగాదు. నా పరిహారణమునకు నే నవశ్యము సమ్మతించెద. మీరిఁకఁ గొండాడకుఁడు.

కోమల — అక్కా! నీ వేమో మాటలాడెదవుగాని, విశ్వాస భంగము గాని పాతివ్రత్య భంగముగాని దీనివలన నెట్లు సిద్ధించును? నీవు సమ్మతిమాట యిచ్చుటకును నీయకుండుటకును స్వాతంత్ర్యము నీకు లేదా? అట్టిచో నేను సమ్మతింపనని చెప్పిన, నేమాత్రమును దోషము గలుగదు. నాథునిమాట జరుపలేకపోయిన దోషము సిద్ధించునని నీవాడ నెంచితివా? కానిమ్ము. ఆదోషము నీవు సమ్మతించుటవలన రాఁగల ఫలముతోఁ దులదూఁగఁజేయుము. ఏది యెక్కువగునో? ఆఫలము మహాఘోరము. నీయంతట నీవై పతివియోగము ఘటించుకొని యంగలార్చుటొకటి. అట్టి వియోగము లభింప నున్నప్పుడు పతియుండియు లేనివాఁడే యగుఁగదా? అది వైధవ్యమునకంటె నికృష్ట స్థితియని నే నెంచెద. అది యటుండ నీతోఁగూడ నాకు నితర యువతుల కంతయు వియోగము ఘటిల్లఁజేయుఫలము నీ వరయలేనైతివే? ఈదుర్విధి యెక్కువగునా? ద్రోహకాంక్షచే నొక వేశ్య యుపదేశించిన మాటపై యుక్తాయుక్తములరయక తత్పాణిగ్రహణ దుష్కార్యమునకు నీసమ్మతి యడుగవచ్చినప్పుడు వలదనుటవలనఁ గలిగెడు దోషమెక్కువగునా? అయ్యో! ఇంతరయలేవే? అనుగ్రహించి మామాట పాటింపుము.

సంధ్యా — తరుణీమణులారా! మఱియొకమాట మీరే యోచించుకొనుఁడు. పాతివ్రత్యమట్లుండుఁగాక యామోహినిపై నెంతయో తీఱగాని యభిలాష లేకున్న మననాథుఁడట్టి ప్రమాణముఁ జేసియుండునా? నే సమ్మతి యొసంగని కారణమున నయ్యభిలాష తీఱకున్న నతని మన సెంత నొచ్చునో? అతని కెట్టి యాపద గలుగనో? అది

కొంచెము విచారింపవలయునుగదా? నాథుని కష్టమైన నాపదగలిగిన మనమెవ్వరు గాని భరింపఁగలమా?

అనుబంధము 14.

కోమల—అక్కా! నీవూరక లేనిభీతి తెచ్చిపెట్టుకొనియెదవు. ఏమో సమయదోషమున మోహము పుట్టియుండె, నప్పటి కేదో ప్రమాణ మొసంగెఁగాని యామోహిని లభింపకపోయిన మనవిభుని కెట్టి యాపదలైన రాఁగారణము లేమి? అవి వెడలిపోయినంత నేయొక వేళ నొకటిరెండు దినములు కొంచెము మనసులో విచారము కలుగవచ్చునని యెంచుకొన్నను నచిరకాలమున నేయది యంతయు మఱచిపోఁగలఁడు. ఇట్టిపనికి సాహసించి సామాన్య వేశ్య లభింపకపోయినంత నే లోకము మునిఁగినట్లెంచువా?

సంధ్యా—అక్కలారా! మీరించుక యోచించుకొనుఁడు. ఆ మోహిని సామాన్య వేశ్య యంటిరి. ఎంతపనికైన సాహసింపఁగలది యంటిరి. ఒకవేళ నాథుని మాటకు నే సమ్మతింపకున్న నా కాంతె మనసు త్రిప్పి తన పాణిగ్రహణమునకు నా సమ్మతి లేకున్నను నొప్పికొని విభుని జెట్టపట్టుట కభ్యంతర మేమైన నున్నదా? అప్పుడు నే నెట్టిదాన నగుదును? విభుని మాట త్రోసివేయుటయు గాక విభుని మనసున వంత జనించు కార్య మొనర్చినదాన నగుటయే గాక యింకెన్నఁడును విభుని ప్రేమ వడయుట కర్హత లేనిదాన నగుదు. ఆ మోహిని నా మనసు నరయుటకో యింత సమ్మతియు నెపము గల్పించి యుండినను గల్పించి యుండవచ్చుఁగదా? దానికి నేనై చెడుతనము దెచ్చుకొందునా? మననాథుఁ డొకవేళ నే కారణము లేకయే మమ్ముఁ గన్నెత్తి చూడక నిరాదరణ మొనర్చిన మన మేమొనర్పఁగలవారము? నే సమ్మతి యీకున్నఁ గారణము లేని నిరాదరణమునకుఁ గారణ మొకటి కల్పించి యిచ్చినట్లగు. సమ్మతియిచ్చిన పిదప నెప్పుడైన నా మోహినికే యనుగ్రహము గలిగి మఱల మనవిభుఁడు మమ్ము స్మరించుటకు నాస్పదము కలుగవచ్చును. కాని సమ్మతి యివ్వకున్న నా మోహిని కరుణించినను విభుని యనుగ్రహము వడయుట దుస్తరము. తరుణీమణులారా! యోచించుకొండి యూరక సమ్మతించుటకు నెన్నియో కారణములు కనపడుచున్నవి. చూచితిరా! నాథుఁ డిచ్చటికి వచ్చి రెండు దినములైయుండియు నా సమ్మతి వడయుటకైన నను జూడరాకున్నాఁడు. ఆ మాట నుడువుటకుఁ గొంకి కర్తవ్యము లేక యోచించుచున్నాఁడు. నాథున కిట్టి తొందఱపాటు కలిగించుట నాకుఁ బాడియా? కాగితము లేఖినియు నిండు (అని యక్కడనున్న కాగితమును లేఖినియు గ్రహించి జాబు వ్రాయును).

కోమల—అక్కా! ఏమి జాబు వ్రాసితివి?

సంధ్యా—(జాబు చదువును).

సీ. అనఘులౌరుక్మాంగదావనీశ్వరులకు.
దమముఖ్యదాసిసంధ్యావళిసతి
చరణంబులకుమ్రొక్కి సలుపువిజ్ఞప్తులు
ప్రాణేశమీరువింధ్యాద్రిసీమ
మోహినీకాంతను మోహించుటయు నామె
వనితాంతరాసక్తి వదలుమనియు
దీనికినాసమ్మతినిబొందుమనియుఁబ్ర
మాణంబుగైకొన్నమాటవింటి

గీ. సంతసంబునిండెఁ జాలగౌరవమయ్యె
మీకుమదినిఁబ్రీతిమీఱనిదియె
లిఖితమూలమన్నలీల నాసమ్మతిఁ
బంపియున్నదానఁ బ్రాణనాథ.

నాథా! ఇష్టకామేశ్వరి సన్నిధి నప్సరస్తరుణియగు మోహినీ కాంతకును నీకును గలిగిన సమయ నియమము నెల్ల వింటిని. ఆ కాంత నిన్నుఁ జేపట్టుటకు నాసమ్మతి యొక్క నియమముగాఁ గోరి యున్నదని వింటి. ఈ యాచరణము నాకెంతయు గౌరవము గలిగించి నందులకు సంతసించుచు నీవడుగుటకుముందే నాసమ్మతి యనఁగా నా మోహినీ కాంతఁ దప్ప నీ యితరకాంతలతో సంసర్గ మొనరింపకుం డుటకు నే నొప్పుకొంచున్నను సమ్మతి నోట చెప్పుటకంటె వ్రాత మూలమున వచించుటయే యొప్పునని యీకమ్మ వ్రాసియున్నదాన.

నిరతము నిన్ను దైవముగా భజించు,

సంధ్యావళి.''

చంద్రకాంతా! ఈకమ్మ యీక్షణమున నెవ్వరితోడనైన మన నాథు నొద్దకుఁ బంపుము.

చంద్ర—అక్కా! కొంచెము యోచించుకొనుము.

సంధ్యా—అటులైన నే నెవ్వరితోడనైనఁ బంపెదను.

చంద్ర—కోపగింపకుము. ఇట్లిమ్ము (జాబుతీసుకొని లోనికిఁబోవును).

కోమల—అక్కా! నీవొనరించినది యుక్తమనియే దీర్ఘాలోచన మొనర్చిన నాకుఁ దోఁచుచున్నది. ఇంకే కారణము కాకుండిన నీవు వచించిన తుదకారణము కలదు కదా యనియేమన్న మోహిని తరువాత నీసమ్మతివలదని చెప్పఁగల కారణము. అది మిక్కిలి సమర్థమైనదని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

సంధ్యా—అంతకంటె ముఖ్యకారణము నాథునాజ్ఞ జరుపుటయే. చెలియా! పాతివ్రత్య ధర్మాచరణమున నెంతమేలు కలదు. సావిత్రిదేవి తన పాతివ్రత్య ప్రభావమున మృతపతిని బ్రతికించుకొనినది. ఇంక నంతకంటె నెక్కుడగు కార్యముకలదా?

[పునః ప్రవేశము: చంద్రకాంత.]

సంధ్యా—ఏ పితివా సఖియా! యాజాబును ?

చంద్ర—అప్పుడే పంపితిని. నాథుఁడిందువచ్చునేమో యని నిరీక్షించుచు నింతవఱకు మసలితి.

సంధ్యా—నాథుఁడిందేల వచ్చుననుకొంటివి ?

చంద్ర—వింధ్య ప్రాంతమునుండి మరలివచ్చినపిదప నిన్నుఁ జూచుటకును, నీసమ్మతి వడయుటకును మొగములేక యింతవఱకు దిక్కుతోఁచక సంకోచించు నాతనికి నీవాజాబుపంపుట తూఁగియాడు వానికిఁ బలుపువేసియిచ్చినట్టయ్యెఁగదా? కాఁబట్టి పరుగెత్తివచ్చు ననుకొనుచుంటిని.

[ప్ర: మోహిని (వెలుపలి ప్రక్కని జాబు చేపట్టి)]

మోహిని—(స్వగతము) ఆహా! ఇది యేమి ఋణానుబంధము! నాకృత్రిమ మోహమంతయుయదార్థ మోహమైపరిణమించె. రుక్మాంగదు పట్టమహిషి సమ్మతిగోరియుంటిఁ గదా? అది యడుగుమనుటకే నాకు నోరెగయకుండెఁ? నేనడిగివచ్చెదనని యా రాజేంద్రుఁడు పలుమాఱు చెప్పినను, నామె యొప్పదనియు నప్పుడు శంకరు సన్నిధానమున నొనర్చిన ప్రమాణమునకు భంగము కలిగిన నేనెక్కడ నతని మానిపోవల వచ్చునోయను భీతిచే నామనోహరు మంగళాంగ దర్శనమైన నిరంతరము నొనర్చుచుందుననియు వలదని యాఁపుచు వచ్చితి. ఇప్పుడట్లడుగుటకుముందే సంధ్యావళీదేవి యీజాబు పంపవలయునన్న నెంత మహోదారగుణము ? ఎంత పారమార్థికము? ఎంత పరోపకార పరత? ఎంత యాత్మతిరస్కారము? ఇట్టి మహోదారతిలకను దర్శించుకొననే వలయుఁగదా?

(లోపలి కైపుఁజూచి)

ఏమంటివిదాసీ! అక్కడనే కూర్చుండియున్నారా? ఈముప్పురిలో సంధ్యావళి యెవరు? ఓహో! ఆమధ్యనున్న యామెయా? మోముచూచిననే మహత్త్వము తెలియుఁగదా? (సమీపించి) సంధ్యావళీదేవీ!

సంధ్యా—(స్వ) ఆహా? ఎవ్వరీ తరుణీమణీ! చూడ్కికి మిఱుమిట్లు గొలుపుతేజముఁ గలిగియున్నదే! ఈమె మానవవనిత యగునా? దేవవనితయగునా?

మోహి—అమ్మా! ఈజాబే నీమహోదారగుణమంతయు నాకుఁజాటిచెప్పె. మీనాథుఁడు నాయొద్దనుండిన కాలమున మీదాసి తెచ్చియిచ్చె. అతఁడు నాచేతికిచ్చె. చదివితి. నీపరోపకారపారీణత నెఱిఁగితి. నిన్ను దర్శించుకొను కుతూహలము వొడమి నాథుని యనుమతిపడసి యేతెంచితి. నే మోహిని యను నచ్చర చేడియను.

సంధ్యా—(శీఘ్రముగ లేచి) అమ్మా! మోహినీదేవీ! నానాథునకి సంతసరాగముగలిగించిన నీవు నాకెంతయుఁ బూజనీయవు. అమ్మా! నీవీయెడకు రావలసియుండెనా? ఒక మాట చెప్పియంపియుండిన నే వచ్చియుందునే? నీయనుగ్రహవిశేషము మమ్మును మా నాథుని భాగ్యరాశిముంచె. దేవతలకైన భజనీయవైయున్న యప్సరస్తరుణివగు నీవు నాథుని జెట్టపట్ట వలయున్న, నతని భాగ్యవిశేషమే కాదా? ఇంక నీయట్టి దుర్లభ్యకాంతామణితో మాకెల్లరకు సపత్నీత్వము చేకూఱవలయునన్న మాభాగ్య మెంతనవచ్చును! కూర్చుండుము.

మోహి—(కూర్చుండి) అమ్మా! నిన్ను దర్శించుట నాకును భాగ్యోదయమే. నీవు వ్రాసినకమ్మ చూచినవెంటనే, నీయెడ నాకెంతెంతనరానిభక్తిపొడమె. నాతప్పు లున్న క్షమింపుము. వింధ్యప్రాంతముననున్న నిష్టకామేశు భజించువేళ నీనాథుని సంపర్శనము నాకు లభించె. ఎనలేని మోహాబ్ధి మునింగితి. ఊరక చెట్టపట్టక వనితాంతరప్రసక్తి మానుట యేకాక యనుమానుటకు నీసమ్మతివడయుట యొకసమయముగా నభిలషించి ప్రమాణముగైకొంటిని. ఒకయెడ మోహాతిరేకము నుమతి యొకయెడ నీవు సమ్మతింపకున్న ప్రమాణభంగమును నిష్ఠురభంగమునువగుననుభీతియు బాధింపఁ ద్రొక్కులాడుకాలమున నీకమ్మఁబంపి పుణ్యముగట్టుకొంటివి. ఒక సమ్మతియిచ్చితివి గదా? ఇంకొకసమ్మతి సమక్షమున నినువేఁడుటకై నేనువచ్చితి. అదియేమన్న—

సంధ్యా—అమ్మా! సమ్మతియుం నీపనకును నీయాజ్ఞయేమైనను నెఱవేర్చెదను. నీవడుగుటకుముందే యది యెట్టిదయినను నాయంగీకారమున్నట్లె నమ్ముము.

మోహి—అట్లయిన ధన్యనైతి. నాప్రార్థన వచించెదను. స్వామి సన్నిధిఁ ప్రమాణ మొనర్చియున్నందున నీసమ్మతివడయక నాథుని పాణివట్టుటకు శక్యముకాకుండెఁ గాక యది నెఱవేర్చినపిదప నాకూర సమయము నే మానుటకు నాకుఁబూర్ణస్వాతంత్ర్యము గలిగె? కావున నే దండనుండువఱకు వనితాంతరప్రసక్తి మాన

వలయునన్న సమయము నేనై వదలుకొనిన నన్ను మీలోఁ జేరనదానిఁగాఁదలంచి మనయందఱి యెడ నేకరీతి గా మననాథుఁడు వర్తించుటకు నీసమ్మతి కావలయునని ప్రార్థించుదాన.

కోమ / చంద్ర — (మోహినికి నమస్కరించి) అమ్మా! మోహినీదేవి! నీవు మాతల్లివి. మమ్ము నానంద పయోరాశి ముంచితివి.

సంధ్యా— కాంతాలలామా! నీ కెంత మహోదారగుణము! మాయెడ నక్కటికము కలిగి ప్రమాణము నైన మఱలించి యింతనుగ్రహించితివే! ఎంతటి ధీరగుణము! మమ్ము నీ చెల్లెండ్రఁగా దాసులఁగా నేలిన నదియే మాకుఁ బరమార్థము.

అనుబంధము 15.

(యవనిక దిగజారును.)

చతుర్థాఙ్కము తృతీయరంగము.

ఉద్యానవనము.

[ప్ర: మోహిని-రుక్మాంగదుఁడు.]

రుక్మా—అలివేణీ! చూడుము ఇప్పుడే సాయంకాలమగుచువచ్చె. ఆచక్రవాక దంపతులకు లభింపనున్న వియోగమునకై యవి యిప్పుడే తపించునటులున్నది.

మోహి—నాథా! ఇప్పుడు వచ్చినట్టున్నదే మనమీ యుద్యానవనమునకు! మధ్యాహ్నమున వచ్చితిమి. అప్పుడే సాయంకాలమయ్యెనా?

రుక్మా—మోహానుబంధమున్నందున మనకుఁ బ్రొద్దే తెలియదయ్యె. ఈప్రొద్దుచేత మన మోహము మమ్మెంతయుఁ గ్రుడ్డివారిగా నొనర్చినది.

మోహి—అటుగాదు. మన మొక్కయాట యాడితిమిగదా? దానివలనఁ బొద్దు తోఁచకపోయినది.

(లోపల భేరీధ్వని.)

నాథా! ఏమి భేరి మ్రోయుచున్నది? ఇదేమి రణ భేరియా?

రుక్మా—కామినీ! ఇంక మూఁడు దినములు నన్నువిడువుము. ఈదినము దశమి. సాయంకాలమైనది గనుక నేకాదశీ వ్రత నియమమును బాటించుచున్నాను. ఇప్పటినుండి విష్ణుధ్యాన మొనర్పవలయును. రాత్రి భోజనము లేదు. రేపంతయు నుపవాసము. రాత్రి జాగరము మఱునాఁడు సూర్యోదయమునకే పారణ. పగలంతయు నిద్ర లేకుండ నుండవలయును. మఱల రాత్రిభోజనము వర్జింపవలయును. ఈ మూఁడు రాత్రులును నీవియోగము నాకెంత చింత ఘటిల్లఁజేసినను హరివాసర వ్రత నిష్ఠ మానని నాకు విధి లేదు. ఇప్పటికిదియే కడముద్దుగానుండుఁగాక (అని యాలింగనము చేసికొని ముద్దిడఁబోవ)

మోహి—(దూరముపోయి) నాథా! ఇదియేమి పిడుగు పాటు తెచ్చితివి! ఇట్టివ్రతమెందైనఁగలదా? నీవేమో సులభముగ మూఁడు దినము లంటివి. అవి నాకు మూఁడు యుగములౌట విచారింపవైతివే? సర్వసుఖము లనుభవింప నాస్పదము కలిగించునట్టి వయస్సున్న కాలమున నేమేకాదశి? విడువుము. ముసలితనము వచ్చినప్పు డేకాదశి నియమము లన్నియు నింక రెండునాళ్లెక్కువగా నుపవాసముండియైన నడపింతువఁట. ఇప్పుడేటికి వదలము. నాకౌఁగిటికి రమ్ము.

రుక్మాం—మోహినీ! నేనెట్టి మాటకైనఁ దాఁటదుఁగాక, యీవ్రతమును మాత్రము నీవు చులుకనగ మాటలాడితివా నేనోర్వను.

మోహి—ఇదియా నీపరవసము? సుఖరీతి దేవలోకమున మెలఁగుచున్న నాకు లేని యాశలు గల్పించి, లెక్కలేని ప్రమాణములు చేసి యిటు కొనివచ్చినది నీ వేకాదశీ వ్రత మొనర్చి నీశరీరము శుష్కింపఁ జేసికొని నా మోహము శుష్కింపఁ జేయుటకా? ఇది నేనుమాత్ర మెట్లోర్తును? నాథా! ఏల యీభ్రాంతి? పదలుము. అలపూఁబాన్పుపై వినోదక్రీడల మెలఁగుదము రమ్ము.

రుక్మాం—మోహినీ! ఇంకొండనకుము. ఇది నా చేతఁ గానిపని.

మోహి—రాజేంద్రా! నామాట లింతమాత్రమైన జవదాఁటనని నాచెట్టపట్టితివే! ప్రమాణ మొనర్చితివే! పురుషులయొక్క మాటనిలుకడ యిప్పుడుగదా నాకుఁ దెలిసినది? ఘోరప్రమాణ మొనర్చి పదిదినములైనఁ గాలేదే?

రుక్మాం—మనోహారిణీ! నీచరణములపైఁబడి వేఁడికొందు. నన్ను మసలింపకుమా? నీమాట యెట్టిదైన నొనర్తునని ప్రమాణ మొనర్చినది నిక్కమే. ఆ ప్రమాణమునకై నా ప్రాణమైన నాకంటె నెక్కువగు నేపదార్థమైన నొసంగెదఁగాని యీ యేకాదశీ వ్రతము మాత్ర ముజ్జగింపను. అనుగ్రహించి యీ యుద్దేశము మానుమా?

మోహి—నాథా! ఒక పనికిరాని యేకాదశినాఁ డుపవాసము చేసి సగము చచ్చుట మానుమని వేఁడి నందులకు నీప్రాణమే యొసఁగెదనంటివి. ప్రమాణమైనఁ దప్పెదనంటివి.

లయగ్రాహి.

ఆలయమునందుఁగల బాలురు కుటుంబినియు
జాలిఁబడుచుండఁజని శైలగుహలందుఁ
బేలవలెనుండియుఁ గపాలముగ నాసమును
గేలనొకదండమును వ్రేలితుదదర్భల్
పోలధరియించి మృగజాలములఁగూడిఫల
మూలములుపర్ణములు గాలిభుజియింపన్
జాలిచరియించు మునిలీల నుపవాసముల
నేలమదిఁగోరెదు నృపాలకులచంద్రా.

ఇంతన్యాయ మెంచైనఁగలదా? విడువరాని ప్రాణమే విడుచుట కొప్పువాఁడ వింక నన్నవలీలగా విడువఁగలవుగదా? ఇంక నే నేల యుండుండవలయు?

రుక్మా—(కోపమున) తరుణీ! అప్పుడే చీఁకటిపడిరెు. నేను హరిభజన మొనర్ప వలయు. ఇంకఁజాలు నీ మోహప్రసంగము. ఇంతజ్ఞానమా? భగవద్విషయమున భక్తిగలవారి నెట్లయిన నింకింత భక్తి వెలయునట్లు చేయుటమాని చెడుమార్గమునకుఁ ద్రిప్పఁ జూచుట పాడియా? ఇంతూరకుండుము నీమాట జవదాఁటువాఁడఁ గానని నేనొనర్చిన ప్రతిజ్ఞ కర్థమిదికాదు.

మోహి—(స్వగతము) ఆహా! నేఁ గడుదూరము పోవనిచ్చితి. ఈ విభునెడ నాకుఁ గల మోహ మగ్గలముగదా? ఎట్లు మానిపోవఁజాలుదు? (లేవఁబోవ)

రుక్మా—ఏమి లేచెదవు? (చేయివట్టి నిలిపి) నీవును నాతోఁగూడ నేకాదశీ వ్రతము నాచరింపుమా? పోయి స్నాన మొనర్చిరమ్ము. భగవద్ధ్యాన మొనర్తము.

(యవనికపడును.)

—: చతుర్థాంకము-సమాప్తము :—

శ్రీ

మోహినీరుక్మాంగద నాటకము.

పఞ్చమాఙ్కము. ప్రథమరంగము.

పర్వతసానుదేశము.

[ప్ర: రంభ-ఊర్వశి-మేనక-తిలోత్తమ.]

రంభ—చెలులారా! కొంచెమైనను దాక్షిణ్యము చూపక మనము బుద్ధి చెప్పవలయు.

ఊర్వశి—రానిమ్ము. దానిఁబట్టిన దయ్యము నేవిడిపించెదను.

[ప్ర: మోహినిని బిలచికొని వరూధిని.]

వరూ—అక్కలారా! ఇదిగో యీ మోహినిని బిలిచికొనివచ్చియున్నాను. రుక్మాంగదు నిద్రపుచ్చి వచ్చియున్నది.

(మోహిని యందఱికిని నమస్కరించును)

ఊర్వశి—చాలును నిలుపుము నీనమస్కారముల. నీ విక్కడినుండిపోయి యెన్నిదినము లైనది చెప్పుము? అట్లేల తలవంచుకొని యున్నావు? ఏలపలుకకున్నావు?

రంభ—ఏమే మోహినీ! సిగ్గులేదా? చెప్పుము మూఁడు నెలలు కాలేదా?

మేనక—ఇంకనైన రుక్మాంగదుని పొందుఁ దృప్తిపడెనా-లేదా?

తిలో—అక్కడ నెవ్వరు విటులు దొరకక యిక్కడకుఁ బరుగెత్తివచ్చితివా? లేక నీ ముద్దుమోము చూచి నీపనియంతయు నేనే చేయుచు నీకు నెలవిచ్చితినా?

రంభ—కాదే మోహినీ! నీతలదన్నిన వాండ్రెందఱో యుండఁ బదివినముల లోపల రుక్మాంగదు వ్రతము చెఱుచు యుక్తిశాలిను లెందఱో యుండ నేనీ కార్యము చేయుదునని ముందుఁబడి వచ్చితివే. ఇందులకా!

మేనక—దేవేంద్ర భోగముకంటె-సోమయాజుల భోగముకంటె-యుద్ధహత వీరుల భోగముకంటె రుక్మాంగదు భోగము నీకంత మెచ్చునకు వచ్చినదియా?

ఊర్వశి—దానితో నేమిమాటలే? మొద్దుముండ. పోదము రంభ. దీని విలుచుకొని

పోయి దేవేంద్రునకుఁ జెప్పి యిది యొనర్చిన యపరాధమునకుఁ గొన్ని నాళ్లు యమ యాతనల కొప్పఁజెప్పుదము.

మోహి—అక్కలారా! నను క్షమింపుఁడు. నిక్కముగా నాకు బుద్ధిమాంద్యము గలిగెను. ఇంక మసలను. ఇదే యిఁక మూఁడుదినములలోనే యేకాదశి రాఁగలదు. ఎట్లయినను గార్య సాధనము గలిగించుకొని వచ్చెద. నన్ను మన్నించి విడిచిపొండు.

ఊర్వశి—ఇంక నీమాటలపై మాకు నమ్మకము గలుగఁగలదా? ఆ రుక్మాంగదుఁ జూచిన వెంటనే నీ కైద లేచి యంగలార్పఁ గలవు. నీకుఁ దగినది యమలోకమే? నీ వొనరింప నున్న కార్యమునకు వేఱొకరిని నియమింతమంట లెమ్ము. కొన్ని నాళ్లు నీవు యమ లోకమునను౦డి వచ్చిన నీభోగాపేక్ష శాంతమగును.

మోహి—మీకు నమస్కరించి వేఁడికొందును. నామాటైనఁ జూడుఁడు. ఇన్నినాళ్లజ్ఞానినై నే మసలిన నేర మొప్పుకొందును. ఇంక మూఁడు నాళ్లుకదా! నేఁగడువు గోరుట? అనుగ్రహించి నాకొసంగుఁడు.

మేనక—ఊర్వశీ! ఏమో మిక్కిలి చెప్పుకొనుచున్నది. ఈమూఁడు దినములు గడువు నిత్తము. మోహినీ! ఈసారిమాత్రము నీవు కార్యసాధనము గావింపక కామోన్మాదము చూపితివా నిన్ను యమయాతనలకు నప్పగించుట యట్లుండఁగా మేమందఱము గలసి నీకొసంగఁగల యవమానమును బాధలును నీవూహించుకొనఁ జాలవు.

రంభ—రంకుముండ. మేమందఱము జీవ వైకుంఠోత్సవమునఁ దనపని సహితము చేసి బాధపడుచుండఁగా సిగ్గులేక తానొక మానవునిఁ బ్రక్కనఁ బరుండి యానందపడుచున్నది. దీనికేటిగడువే? ఈ మూఁడు దినములు విడిచిన సాధింపఁగలదనుకొంటివా? చెప్పునఁగొట్టి పిలుచుకొని పోవుదము. మనరూధినిని రుక్మాంగద జయమునకై పంపుదము.

తిలో—(మోహినిఁ గాలఁదన్ని) అవును. దీనిం గృపఁజూడ రాదు గనుకేమి గడువు? దాసి సిండము. ఈ మూఁడు నెలలు పనిపాటలు లేక సౌఖ్య మనుభవించినది యింక వచ్చునా? పోదము పిలుచుకొని దేవేంద్రు నొద్దకు.

మోహి—(నమస్కరించి) అక్కలారా! నామాటనైనఁ జూడుఁడు. మూఁడు మాసములు బాధపడితిరిగదా? ఇంక మూఁడు దినములకేల కక్కసించెదరు. తప్పక కార్యసాధన మొనరించి మీ బాధలు మాన్పెద.

ఊర్వ—చెలులారా! పోవనిండు. ఈ మూఁడు దినములలో నేమి చెడఁగలదు? మోహినీ! అందఱి పాదములు ముట్టి యింక రుక్మాంగదునిపై మరులునఁ గార్యహాని గావింపనని ప్రమాణము చేయుము.

మోహి—(అంగటి పాదములుముట్టి నమస్కరించి).

ఆ. వె. కోపగింపవలదు మీపాదములయాన
మూఁడునాళ్లలోన ముదముమీఱఁ
గార్యసాధనంబుఁగావింతుమన్నింపుఁ
డరసితప్పులన్నియక్కలార.

(ముందు యవయనికపడును.)

పఞ్చమాఙ్కము-ద్వితీయరంగము.

మోహిని పడకటిల్లు.

మోహిని పండుకొనియుండును.

[ప్ర: తిలోత్తమ.]

తిలో--(లేచి) మోహినీ! ఈ నాఁ డేకాదశి. రంభాదులగు మనవారు నిన్ను హెచ్చరించుటకై నన్ను బంపియున్నారు. అప్పుడే సాయంకాలము కావచ్చె. ఈరాత్రిలోపల నీవొనరింపఁదగిన కార్యము నొనరింపక పోయితివా తత్ఫలమును గుఱించి చెప్పఁ బనిరయే లేదుగదా? మహాస్థలో మేమండఱము విమానములపైనుండి నీకార్యము నిరీక్షించు చుందుమని వచింపుమనిరి. ఱేపు సాయంకాలమునకు ముందే నీవేతెంచి మమ్ముఁ గలిసికొనవలయునని చెప్పుమనిరి. హెచ్చరిక.

(నిష్క్రమించును).

[ప్ర. రుక్మాంగదుఁడు.]

రుక్మా—(స్వగతము) ఏమికారణమో తెలియకున్నది. హరిభజనమొనర్చుచుజాగరము సేయుటకై వచ్చుచుండిన మోహిని యీనాఁడురాదయ్యె. పోయివిచారింతుఁగాక. (మోహిని యొద్దకువచ్చి) మోహినీ! అ దేల శయనించియున్నావు. పద్మనాభ దేవాలయమునకుఁబోవలసియున్నదిగదా? ఏకాదశినాఁడు పడకపైశయనింతువే? నీకేమి బాధకలిగె?

మోహి—మనోహరా! నాకుఁగలిగియున్న బాధ యింతంతనఁజాలుదునా. అదితీర్ప నీచే నున్నది.

రుక్మాం—ఆహా! మోహినీ! నేఁడేమి క్రొత్తమాటవింటిని? నీకుబాధగలిగి నేతీర్ప సాధ్యమున్న యోచింపవలయునా? నీవింత యాజ్ఞాపించినఁ జాలుఁగదా?

మోహి—నాథా! నీవనుటకేమి. ఉపచారమునకిట్లాడెదవుగాక నిక్కముగా నీవొన రించుటకు సంశయింతువని బాధపడుచున్నాను.

రుక్మాం—తరుణీరత్నమా! నీవిట్లన్న నేనేమన నేర్తును? నీయెడ నాకుఁగల పూర్ణ మోహము నెంత సంశయించినట్టులయ్యె! అది యటుండుఁగాక. ఇష్టకామేశుసన్ని ధానమున నీమాట యేదియున్నను జవదాఁటువాఁడఁ గానని ఘోరప్రమాణమునొన ర్చితినే? దానినెట్లు మఱవసాధ్యము?

మోహి—మోహమునకేమి? ప్రశంసనీయమగు నీదక్షిణ నాయకత్వము నినుజేపట్టిన యందఱి యెడను నేకరీతిగా మోహప్రాచుర్యమే గావించు. ఇంకఁ బ్రమాణ మన్ననో పురుషులు రాజులును నగువారికి లక్ష్యముండఁగలదా? మీరెల్ల వారి జాతులందును వైవాహికములందును బ్రాణవిత్తమానములభంగమందును జకిత గోకులాగ్రజన్మరక్షణమందును బొంకినను నఘము పొందదని కుదుర్చుకొని యు న్నారే! మీకు బొంకఁగూడని విషయమే లేదు. అన్నియు నిందులోనే యణఁగి యున్నవి.

రుక్మాం—దేవి! ఇదియేమియీనాఁ డిట్లుపేక్షచేయసాగితివి. అప్పుడెపదిగడియలరాత్రి యయ్యె. ఏకాదశీ పుణ్యకథకు వేళ మీఱినయ్యె. చెప్పుము నీయభీష్టమైన నేమి? నాకు సాధ్యమున్న నవశ్యము నెఱవేర్చెద. దేవాలయమునకుఁ బోవు వేళయయ్యె.

మోహి—ఇప్పటికైన నిది ప్రమాణ మేనా? నమ్మవచ్చునా?

రుక్మాం—నమ్ముము. నీయాన-నాయాన-ఆయుమేశునాన నెఱవేర్చెదను. ఎట్టి ఘన కార్యమైన నొనరింపఁ బ్రయత్నించెద.

మోహి—ఘనకార్య మొక్కటికాదు. అఘటన మేమియులేదు, నాథా! చెఱకు విలుకాని బాధకు సహింపఁజాలక యన్యథా శరణముఁ గానక నిను వేఁడవలసి వచ్చియున్నది.

అనుబంధము 16.

రుక్మాం—(చెవులు మూసికొని) హా! నారాయణ! నారాయణ! పాపము శాంతమగుఁ గాక. పాపముశాంతమగుఁగాక. మోహినీ! ఇదేమి మొఱకుఁదనమో? ఈనాఁ

డేకాదశి యగుట మఱచితివా? దినదినము కాలముగలదే? నేఁడును రేపు ద్వాదశియుఁ బోనిమ్ము. ఇష్టవిధానమున ననంగ క్రీడలఁ దేలుదముగాక. తప్పాడితి ననుము. ఈమాట యుజ్జగింపుము.

మోహిని—ఆహా! దైవమా! నే నెంత నమ్మియుంటి? శిష్టకామేశు వాలయమున బాస యొనర్చినందున కిదిఫలమా! నిమిషమునకుముందు నాయభీష్టమెట్టిదైనను చెల్లింతునని వచించిన సత్యమున కిదిఫలమా? పనికిరాని యొక యేకాదశీ వ్రతమునకే యింత యసత్య మాడవలయునన్న నింక నాయభీష్టము నీవెట్లు చెల్లింపఁగలవు? ఎట్టి ప్రమాణ మొనర్చినను సత్యభాషణము నిలుపఁజాలవని నిన్ను సంశయించినది నిర్హేతుకముకాదుకదా? అయ్యో! నేనెంత నమ్మితిని! ఆ యిష్టకామేశుని దర్శించుకొను బుద్ధి నాకు నాఁడేల పొడమె? పొడమెఁగాక వచ్చినదాన నీరాజన్యు నేల చూచితి? చూచితిఁగాక నాకీ పృథ్వీపతిపై మోహము జనింప నేల? జనించినంతనే యణఁచుకొని నేసమ్మతింప నంటినే? ఆ పట్టు పూర్ణముగాఁ గొనవలెను సాధింపక యతని ప్రార్థన నియ్యకొంటి నేల? ఇయ్యకొన్నను నామాట పాటించునని నమ్మితి నేల? ధరాపరుల వృత్తాంతమంతయుఁ బూర్ణముగా నెఱిఁగియుండియు నీ భూమీశుఁ డొనర్చిన ప్రమాణమును విశ్వసించితి నేల? అకటా! ఎంత జేలనైతిని! ఎంత యావదకుఁ గుఱియైతిని! ఎంతక్రుంగిపోయితిని! సరివారిలో నెంత పలుచఁదనము దెచ్చుకొంటిని! ఎన్నియో యజ్ఞము లెన్నియో ఘనకార్యములు ప్రకటించిన మానవులకుఁ గాక చిక్కని నాయట్టి యప్సరస యొకరాజ మాత్రునికి సశరీర సుఖమివ్వఁ దలపడి వచ్చినందునకు నాకుఁ దగిన శిక్షయేకదా? రాజేంద్రా! ఇంకొనతిమ్ము. నీప్రమాణమునమ్మిన వివేకశూన్యతకు నాకుఁ దగినశిక్షయొసంగితివి. నీపూర్వజన్మమున నొనర్చిన తపఃఫలమున నీమాటలకు జేలుపోయి నీకిన్నాళ్లు చిక్కియుంటి. ఇంక నే వెడలిపోయెద. నీమాట నీకొప్పఁ జెప్పెద. మాయప్సరస్త్రులకెల్ల నీయమోఘ సత్యనియమము వచించి నాయొక్కదాని చేటువలన వారి నందఱి నిట్లు మోసపోవకుండ నొనర్చెద. (లేచును).

రుక్మా—తరుణీ జనవతంసమా! నీకిట్లాడుట పాడియా? నాల్గుమాసములనుండి నను బాలించుచువచ్చితివే? ఒక్కనాఁడైన నాయెడ నపరాధమునకుఁ గారణముండెనే? మీఱరాని యేకాదశీ వ్రతముగాక, నీయభీష్టము చెల్లింపకుందునే? నీకుఁ గన్నీ రేల కలిగె? నన్ను మన్నింపుము. నాయపరాధముల క్షమింపుము. ఇది నాకు సాధ్యము కానిదని. చూచితివా! నీకిట్టి ప్రణయకోపము కలిగినవేళ నిన్ను గౌఁగిలించుటకును, నీకన్నీరు ముద్దాడుటకును, నీ చెక్కులంటి-చేతులంటి-చరణములంటి వేఁడుకొని యూఱడించుటకును నీ యేకాదశీ వ్రతమే యభ్యంతర పఱచుచున్నదిగదా?

సీ. ఘనవేణి నీచెక్కుఁ గవనంటి నామోహ
 ముగిఁ దెలుపంగలేకున్న వాఁడ
వనజాయతాక్షి నీప్రణయకోపముదీఱ
 నిన్ను గౌఁగిటఁజేర్పకున్న వాఁడఁ
దరళాక్షి నీమోహపరితాపమార నీ
 కన్నీరు ముద్దాడకున్న వాఁడ
మానినీమణి నన్ను మన్నింపుమని కాళ్ల
 నొరఁగి వేఁడఁగఁజాలకున్న వాఁడ
గీ, వదలరానియేకాశీవ్రతము గాక
 కారణంబొండు గలుగదు సారసాక్షి
బాసఁ జేసెద నింతైన మోసమెఱుఁగ
 నన్ను మన్నింపవే మదనాగయాన.

మోహి——మహీధవా! నీవును, నీయేకాదశియు సౌఖ్యముగానుండుఁడు. నాకేల యింక నీగొడవ? నీవేకాదశినే పెండ్లియాడితివి గాక, నా చెట్టపట్టితివా? ఎట్లును బోయెదఁ గదా? నాకేమియుఁ గొదవ గలుగదు కాని నిను జూచిన, నత్యంతమగు దుఃఖము గలిగెడు. భూరమణా! మీపూర్వులు సత్యరక్షణమునకై యెన్నియో కార్యము లొనర్చిరి. తమప్రాణములు నైత మిచ్చిరి. లోకమున నెందఱు రాజులుండ లేదు? ఎందఱు చక్రవర్తులుండ లేదు? ఎంత పాటుపడి యెన్ని దుఃఖముల కోర్చి, వారు సత్యధర్మము రక్షించిరి. నీవు మూఢుఁడవై, యరకాసు చేయని యేకాదశీవ్రతమునకని విడువరాని సత్యవ్రతము నవివేకివై విడిచెదవేయని పరితాప పడుచున్నదాన. ఇది చేఁగుఁబండ్లుకొనుటకు ముత్యములు పోసినట్లయ్యెఁ గదా? నీకర్మమునకు నేనేమి చేయుదాన? అసత్యపాపము నొప్పుకొంటివా? ప్రమాణధిక్కృతి కియ్యకొంటివా? వచింపుము కడమాట నేఁబోయెద.

రుక్మాం——ఇది నా దుష్ప్రాప్తియనవలయునా? లేక నీదుశ్చరిత మనవలయునా? నా ప్రాణములైనఁ దృణప్రాయముగ మానుదుఁ గాక, యసత్యపాపమునకు నేనియ్యకొందునా?

మోహిని——మాటలాడితివి గాక, కార్యమున నేమి చూపితివి?

రుక్మాం——తరుణీ! ఇంతూరకుండుము. నాకుఁ గోపమువచ్చును. సభక్తితాత్పర్యమున నిష్ణుసేవయొనర్చుచుఁ దిరుగరాని మానసముతో నిశ్చలనిర్జలైకాదశీవ్రతము జరుపుచున్న

నాకు వ్రతభంగ మొనర్చురీతి నిట్టికోరిక కోరెదవా? అదివలదనిన నాకుసత్యభంగమా? చాలునీచాతుర్యము. నేనసత్యవాదినైన, హరివాసరమున నీతో రమింప సత్యవ్రతుఁడగు పతినే కోరుకొనుము. ఇంకనైననేమి?

మోహిని—రాజేంద్రా! నీసాహసమును నీవాచాలత్వమును నెంతనవలెను! అసత్యమాడియు, నందునకుఁ గుందుటమాని నాపైననే తిరుగుపడి ప్రమాణములు సరకుగొనక, యసత్యముకాదని వాదించెదవే? ఇంకనాపై- నన్నే కోపగించెదవే? ఇదిజాణతనము కాదా? పోనిమ్ము. ఇదిప్రమాణమైనదియు నప్రమాణమైనదియు, దీర్చవగ దెంచువారు లేకుందురా? అదితరువాత విచారింతముఁట. ఇవ్వుడైనవచింపుము. నా మాటయెట్టిదైనను,జవదాఁటననిస్వామికో వెలయింపఁజేసినప్రమాణమునుబట్టిసాధించెద. నేను నేఁడే కాదళియైనను, నేమైనను విన్నువిడువను.

రుక్మా—మోహినీ! నావ్రతనైష్ఠికత నిన్ని దినములు చూచియు, నీ వెఱుఁగవైతివా? ఇది నాకు సాధ్యమగునా?

అనుబంధము 17.

వలసియున్న నా రాజ్యమంతయు నీకొసంగి యడవులఁ జేరమనుము. నాభార్యలనెల్ల నీకు దాసులుగానొనర్చి యూడిగము చేయింపుము. నాకత్తుకయైనను, నాకొమారుకుత్తుకయైనను, ఖండించి నీయెదుటఁ బెట్టుమనుము. ఏదైననొనర్తుఁగాక, యీ వ్రతోపసంహారము మాత్రము నా చేతఁగాదు.

మోహిని—నిక్కమా? ఇదితప్ప నీవింకేమైననునడిగిన నీయఁగలవా? ఇత్తువా? ఇదియైనఁ బ్రమాణవచనమేనా?

రుక్మా—నీవేప్రమాణము చేయుమన్నను జేసి తప్పక యొసంగుదును.

మోహిని—అట్లయినకానిమ్ము. నీవు నీకొడుకు తలకోసి యిచ్చెదనని వచించితివికదా? ఆ కార్యమొనరింపుము.

రుక్మా—హా! దైవమా! (అనిమూర్ఛిల్లును)

మోహిని—(రుక్మాంగదునకు శిశిరోపచారములు చేయుచు) రాజేంద్రా! రాజేంద్రా! అహా! ఎంతకార్యమాయెను. సేవకా!

[ప్ర. సేవకుఁడు.]

నీవిక్షణమునఁబోయి రాజాగారు మూర్ఛిల్లియున్నారనిచెప్పి తగినయౌషధములు తీసుకొని రాజవైద్యుని రమ్మనుము. అహా! నేనెంత క్రూరకృత్యమొనర్చితి! వామనోనాథున కెంత యాపదగలుగునట్లొనర్చితి! అచ్చరలలో నెందఱోయుండిరిగదా! నే నేల యీవ్రతభంగ కార్యమునకుఁబూనితి?

[ప్ర: తిలోత్తమ (పైనుండివచ్చి)]

తిలో—మోహినీ! పైనుండి మేమందఱము వినుచున్నారము. మంచిమార్గముఁబట్టితివి. మనకార్య సాధనమునకు నిదియేసమయము. ఇదియేదారి. తిరిగితివా పనితప్పును. భద్రము. భద్రముసుమా? (నిష్క్రమించును.)

[ప్ర (శ్రీఘ్రగమనమున) రాజవైద్యుఁడు సంధావళి-కోమల చంద్రకాంత-ధర్మాంగదుఁడు.]

సంధ్యా—అమ్మా! మోహిని దేవీ! ఏల యీరాజన్యున కీమూర్ఛగలిగె?

మోహిని—వైద్యచంద్రమా! ఏదేని చికిత్సయొనర్పుము. తెలివిగలిగింపుము. అమ్మా సంధ్యావళీ! దాఁచనేల చెప్పెదను. నేనీరాజన్యు నొకస్వల్పకార్య మపేక్షించితి. అదితనరమేకాదశీవ్రతమునకుభంగముకలిగించుననియొసంగఁడయ్యె. నామాటమీఱుఁడనియు తఁడొనర్చిన ప్రమాణమునునిర్బంధించితి. ఏమన్నను మానక తనకొడుకు కుత్తుకయైనఁగోసియిత్తుఁగాక యీకార్యము నేఁ జేయనని మనస్విగా నను గోపగించుకొని మాటాలాడె. నేను నీకొడుకు కుత్తుకయేకోసి యిమ్మంటి మూర్ఛిల్లియున్నాఁడు.

కోమల చంద్రి — ఓసి! దురాత్మురాలా! ఓసిగయ్యాళీ! ఇదెట్టికోరికయే? సుకుమారు కంఠచ్ఛేదనమొనర్చుటకు రాజేంద్రుఁడెట్లొడంబడఁగలఁడు? ఇంతదౌరాత్మ్య మెందైన వింటిమే?

(వైద్యుఁ డుపచారము చేయఁగా రాజునకుఁ దెలివిగలిగి లేచి కూర్చుండును.)

రుక్మా—హా! మోహినీ? నాకెంతటిపెద్దగుపాటు గలిగించితివి. సతీమణులారా! మీరువచ్చియెంత సేపైనది? మోహినీ! నీక్రూరకృత్యము మానితినను ము. తప్పాడితి ననుము. నిర్బంధము మానుము. నాపైఁగరుణ రానిమ్మా.

సంధ్యా—మోహినీదేవీ! చేయరాని కార్యములు చేయుమనిపతిని నిర్బంధపెట్టుట పాతివ్రత్యమునకే భంగము కలిగించునదికదా?

సీ. కామినీమణికి మంగళసూత్రమేచాలు
శృంగారముల కెల్లఁ జెలువుచూప
ధవళలోచనకు నైదువతనం బే చాలు
వైభవంబుల కెల్ల వన్నెఁబెట్ట
నంబుజాననకు,బుణ్యాంగనాత్వమే చాలు
రాజసంబుల కెల్లఁ దేజమెసఁగ
సతికి నాథుఁడు దృఢస్థితినుండు టేచాలు
భాగ్యలక్ష్ముల కెల్లఁ బ్రభఁదనర్ప

గీ. నెన్ని జన్మములందుఁ బద్మేక్షణలకుఁ
బతిహితంబునకంటె శోభనముగలదె
యిహపరములిచ్చు హృదయేశుమహిమఁదెలియ
కధిపుమదినొవ్వఁజేయుట యనర్హమగునె

మోహిని—నీధర్మోపదేశము నాకు ననపేక్షితము. పాతివ్రత్యమంతయు నీవేయెఱిఁగిన దానవనుకొంటివో? రాజేంద్రా! ఏదైననొకటి నీవొనర్పకున్నఁదీఱదు. వ్రతము మానెదవా? కొడుకుంజంపెదవా?

కోమల—నాథా! దీనికేలయిట్టియున్నతి? దీనిమాటజరుపకున్న జగత్ప్రళయము కాఁగలదా? తొలఁగింపుమీయింటినుండి. ఇట్టి క్రూరచింతయొనర్చుదానినాదరింప వచ్చునా?

చంద్రకా—ఇదికోరినకోరిక జరుపనేల యునచునంత నిర్బంధమేమి? ఎవతెయైనను, గొడుకుంజంపుమని నిర్బంధపెట్టుదుర్జాతి గలుగునే?

మోహిని—సవతులారా! మీకేమి కావరము హెచ్చినదా? నోటికడ్డములేకమాటలాడు చున్నారు? మిమ్ము న్యాయము తీర్పఁడఁగియొప్పనైనఁ బిలిచిరా? పిలువనివేరంటము గావచ్చి, కాకులువలెఁ బల్కసాగితిరా? ఊరక నాలుక బిగఁబట్టి పడియుండుఁడట్లు. మిమ్మెవ్వరునీతులడుగలేదు.

కోమల—వేశ్యా! ఇది నీకులముతప్పితము కానినీతప్పితముకాదు. కన్నవారిఁగలసిమోహ మన్నమాట మూలఁబెట్టి మనఁగలసామాన్యకు సక్కటికముగలదా? సదసద్వివేకము గలదా?

మోహిని—ఔనే! సిగ్గులేక పతియెదుటనే వేశ్యతోసరిగట్టుకొని నాట్యమొనర్చునట్లు మాటలాడితివే? నీవుప్రచ్ఛన్న వేశ్యవుగావా?

సంధ్యా—అమ్మలారా! మీరేలవాదించుకొనియెదరు. నిలువుఁడు.

మోహిని—రాజచంద్రా! నాకుఁబ్రత్యుత్తరమిచ్చుటకుఁజేతఁగాక నాసవతులఁగ్రమ్మించి నను దిట్టింపసాగితివా? నాకేమియువలదు. సత్యము జరుపలేకపోయితిననుము. మాటయిచ్చి తప్పితిననుము. ఆమాటాడుము. నాకిఁకేమియువలదు. ఇట్లే విడచి పోయెద.

ధర్మాంగ—జనకా! నీవేలయోచించెదవు? వ్రతభంగమైన నాప్రాణమైనఁగదా మాపిన్న తల్లి మోహినీదేవికోరికొనుట? ఎన్నిదినములనుండియో, యాచరించుచుండిన యీ వ్రతముమానుటకగునా? చెప్పరానిదోషము సిద్ధించుఁగదా? ఇంకనాకొఱకా? నీవేల యోచింతువు? క్షణభంగురమైన యీప్రాణమును వ్రతమునిలుపుట కైత్యజించి పరమ పావనమగు హరివాసరమునాఁడు నారాయణచరణసన్నిధికిఁబోవనెంచుటకు, నాకు

జన్మజన్మాంతరతపఃఫలముకదా? అదియెట్లులభింపవలయును? నేసంతసమునసమ్మతిఁ జెందెద. నీవించుకయు యోచింపకుము. ఎత్తుమునీకరవాలము! నన్ను ఖండించి నాకుఁబుణ్యగతియొసంగి, వ్రతముస్థాపింపుము. మాతల్లులును నీవును సుఖముగనున్న నాయట్టిపుత్రులు నీకెందఱోగలుగవచ్చు సంశయింపకుము.

రుక్మా—హా! దైవమా!

మోహిని—కుమారా! అరకాసుచేయని వ్రతమునకై, నీప్రాణములుపోవఁగొట్టుకొన నుద్యమించితివా?

అనుబంధము 18.

ఇదెట్టి వివేకము?

సంధ్యా—రాజచంద్రా! ఈమోహినీదేవిమాటయెట్టిదైనను, జనదాఁటనని ప్రమాణమొసంగియుంటిని. ఏమిదైవప్రేరణయోయాయమనీవ్రతభంగమొనర్పనభిలషించినది. దానికోర్వక నీకొడుకునైనఁ దలఁగోయుఁడునని వచించితివి. అదియేపట్టుగా నాయమ నిర్బంధింపఁదొడఁగె. దీనియందుధర్మసూక్ష్మమేదియులేదు. నీవుసత్యముపరిపాలింపనే వలయును.

చ. తనువులుతోడరావు తుదఁ దారసుతుల్ శాశ్వతుల్ గరుల్
ధనములు రాజ్యసౌఖ్యము వృథా సహజన్ములు బంధుమిత్రులున్
దనయులు మిథ్య యెంతయు ముదంబునఁ జేసిన ధర్మమొక్కటే
మనుజవరేణ్య నిల్చునది మానవకోటికి నెల్లకాలమున్.

ఈకుమారుఁడును ధీరమానసమునఁ దానొప్పుగించుకొనుచు వ్రతమును గాపాడుమని నిండుమోదనతోఁబలికె. కావున సత్యపాలనమునకై పుత్రమారణకృత్యమైనఁ జేయఁదగియేయున్నది. (ధర్మాంగదుని గౌఁగిలించి) తనూజా! నీవుగదా సత్పుత్రుఁడవు. పుణ్యదినమగు హరివాసరవ్రతము భంగములేకుండ నిలిపి పుణ్యలోకగతి వడయుటకు నీవుద్యమించితివి. ఇంతకంటె భాగ్యముకలదా? చిఱుతవాఁడవయ్యు జ్ఞానాధికత గలిగి తలిదండ్రులకింత ప్రీతియొనర్తువే? నీయట్టిసుతుఁగనుటచే, నేధీరమాతనైతి. ధన్యనైతి. అయిన నీకుఁబెండ్లిమొదలగు కార్యములు గావించి, పెద్దవాఁడవై, కొడుకులఁగాంచి సుఖించుచుండునది చూచి, యానందింపలేకపోయి నేయనియాతమాత్రము పొక్కుచున్నదాన. (కన్నీరునించి ముద్దాడును).

రుక్మా—హా! దైవమా! నాకెట్టిప్రాప్తిఁదెచ్చితివి!

ధర్మాంగ—జనకా! నీవు ప్రాకృతునిభంగి నిట్లుయోచింతువేల? లోకముననెల్లధర్మములు సత్యమునకంటె నెక్కుడుకాదు. ఎన్నికష్టము లనుభవించియైనను, నెన్నికష్టములు

వడియైనను సత్యము కాపాడకున్న ఫలమేమి? నేనెన్ని దినములు బ్రతికినను హరిప్రీతిగాఁ జాగ్రణము లొనసంగు నంతపుణ్యము నాకుఁ గలుగ నేర్చునే? జనకా! ఇఁకనైన యోచింపకుము. నిగ్రహముఁ గలిగి సత్యము పాలించి, నన్ను వధించి నాకును మాపినతల్లికిని సంతసము నింపుము.

మోహిని—

క. కలిమికి రాజ్యవిభూతికి
నిలవ్రతములు సేయు టెల్ల నీగతిఁ జూపన్
పలవదు ప్రాణముగల్గిన
బలుసాకులు దినియు నైన బ్రదుకఁగవచ్చున్

చచ్చిన పిదప నేటిసద్గతి? నీవు పసివాఁడవు. ఆరయ నేరవు. మేఘముల నమ్మి చెఱువు నీటిని జల్లించుకొను వారుందురా?

ధర్మాంగ—మాతా! దేవవ్రతసై సర్వధర్మములు నెఱిఁగిన నీ వీమాట యాడవచ్చునా?

అనుబంధము 19

జనకా! లెమ్ము

మోహిని—సంధ్యావళీదేవీ! నీవైనను జెప్పుము.

కం. అరపైకంబును జేయని
హరివాసరమునకు నైన నిజాత్మజు మనుమన్
గరవాలంబును బూనెదు
కరణి యినుప మొలకు మేడఁగాల్చుట కాదే?

ఈ వ్రతము మిమ్ముద్ధరించునదేమి?

సంధ్యా—మమ్ముద్ధరించుట టుండనిమ్ము. ఆ వ్రతము నీకొనర్చినకీడైన నేమి? ఇంత దానిపైఁ బగఁబట్టితివి? ఈ వ్రతము భంగపఱచుటకే నీవు కంకణముకట్టి యిందువచ్చినట్లు తోఁచుచున్నది. నాథా! వ్రతమును, సత్యమును రెండును నిలుపుము.

రుక్మాం—ఆహా! నాకిప్పుడు జ్ఞప్తికి వచ్చె. ఈ మోహిని వచ్చిన యొనిమిది పదిదినములకే, యేకాదశి వచ్చె. ఆనాఁడు నన్నుఁ దానిర్బంధపెట్టె. అప్పటికొకరీతిఁ జాలించి యిపుడింతనిక్కచ్చి యొనర్పుటకుఁ బ్రారంభించియున్నది. ఇందేమో యున్నది. వాదుర్బుద్ధి రేయీ మార్గమున, నా వ్రతభంగము ఘటించి కీడెంచినట్లున్నది. కానిమ్ము మోహనీ! నీవూఱడిల్లుము. నేసత్యవాదినగుటయుఁ గాకుండుటయు నీ వెఱుఁగఁగలవు. కుమారా! రమ్ము.

ధర్మాంగ—(చేతులుజోడించికొని తండ్రియొద్దకుఁబోయి నిలిచి) పరమేశా! నన్ను నీ సన్నిధికిం గొమ్ము. మాతండ్రికెట్టిపాపమునుగలుగకుండ వ్రతస్థాపనముచేయింపుము. స్వామీ! ఇదె నమస్కరించువాఁడ. (నమస్కరించి) అమ్మలారా! మీరెల్లధైర్యము వహింపుఁడు. మీపుత్రునికి సద్గతిగలుగనున్నదే యనియానందింపుఁడు.

అనుబంధము 20.

(బోరగిలఁబడుకొనును.)

ఋక్మా—(ఖడ్గముచేపట్టిలేచి) రమారమణా! ఇదే నేఁబ్రతినచెల్లించువాఁడ. వ్రతభంగమునకు మనసొప్పక యసత్యపాపమునకురోసి, నాసుతునిఖండించువాడ. ఇదెంత క్రూరకృత్యమైనను, సత్యభంగమునకంటె మించినదికాదనినమ్మి, యీకార్యమొనర్చువాఁడ. పరమేశా! నాకుధైర్యముపుట్టింపఁజేయుము. తిరుగఁబాటు జనించునట్లొనర్పకుము. నీపాదములనే సభక్తితాత్పర్యమునఁబూజించువాఁడనేని, నిశ్చలమానసమునసీకుఁ బ్రీతిగానీయేకాదశీవ్రతమునునే సలుపుదునేని, యెల్లవేళలనసత్యమున్నఁ గంటగించువాఁడనేని, మానసమునసెప్పుడును బరోపకారము చింతించువాఁడనేని, కృత్రిమవిధానములేకనిష్కంపదైవభక్తికలవాఁడనేని, యనవరతముభూతదయనాకుఁ గలదేని, వెలలేనినీయనుగ్రహము నేఁబడసినవాఁడనేని, నాకేమియుఁబాపముగలుగకుండ సత్యమునిలిపి వ్రతభంగములేకుండ ననుగాపాడుము. (కత్తియెత్తి) ఆహా! హస్తమా! నీవు నాకెంతయుపయోగకారివైయున్నావు. హరిపాదసరోజపూజయొనర్చుటకు నీవేకదా నాకాధారమవు? అతిథితృప్తిగా సర్వదానములొనర్చుటకు నీవేకదా మూలమవు? గోబ్రాహ్మణధర్మసంరక్షణకై యరినిధనమొనర్చుటకు వేకనీదా నాకుఁ దోడు? అతిథులఁ బెద్దలశుశ్రూషలొనర్చుటకు నీవేకదా నాకుసహాయమవు? నీతో నెన్నితపములో, యెన్నియజ్ఞములో, యెన్నిదేవపూజలో, యొనర్చిలేక లేక, పడసిన నాయేకపుత్రుని సంహారమొనరింపింతునని నే కలనైనఁదలంపనైతిఁగదా? ఇప్పుడా కార్యమొనర్పనుంకించితిని. ఇది యెంతయుసత్యమునకై యొనర్చుటకావున నీవుశంకింపకుము. ఎన్నిదురవస్థలో, యెన్నిమనఃక్లేశములో, యెన్నిశరీరకష్టములకైన నోర్చి సత్యముపరిపాలింపవలయుఁగదా? ఆసత్యపరిపాలనానంద మేకపుత్రమరణదుఃఖమునకంటెనూఱుమడుంగులెక్కువయగుఁగదా? కానిమ్ము. నీపనియొనర్పుము. హృదయమా! నీవించుకైనఁ గళవళింపకుము. పూర్ణభావమునసత్యస్థాపనమునకై కడఁగుము. భ్రాంతిమై దారపుత్రులని సంబంధములేనివారియెడ మోహమునించి వర్తింతుముగాక. ఇవియంతయుఁగలలోని నటనములని యెఱుఁగఁజాలక యున్నాము. పుత్రుఁడెక్కడ? జనకుఁడెవ్వఁడు? ఒక్కరు నిలుచువారుకారు. సత్యమొక్కటియే నిలుచునది. సత్యమొకటియే ప్రజ్వలించి ప్రకాశించునవి. ధర్మమొక్కటియే తోడమాఫునవి. కావున నీవింతైనవెనుదీయక నాచేత నీకార్యమొనరింపఁజేయుము.

కన్నులారా! మీరు నీరు నింపకుఁడు. జితేంద్రియత్వమున ధర్మస్థాపన మొనర్చుటకై యెట్టిసంకటములు నించు కార్యము నైనఁ జేయుఁగల సమయము కాని శోకమునకు సమయము కాదు. మనోహరుఁడగు నేకపుత్రు సంహార మొనర్చు కార్యమే మే మెట్లు చూడఁగలమని మీ రాలోచింపకుఁడు. నశ్వరమైన యైహికఫలము లభింపకున్న మానెఁగాక యీ కార్యమున ననశ్వరమైన యాముష్మిక ఫలము తప్పక లభింపనున్నది. కావున మీరు జాగరూకతమై యశ్రునిర్బంధము లేక చూచి కార్య మొనర్పుఁడు. ఇదే యింకఁ గార్య మొనర్చెద. (ధ్యాన మొనర్చి భగవంతుని పేర్కొని) శ్రీహరీ! (అని యఱచి ఖడ్గ మెత్తును).

[పైనుండి ప్ర: విష్ణువు-లక్ష్మి.]

విష్ణు—అహా! రుక్మాంగదా! మెచ్చితి. మెచ్చితి. నిలువుము.

మ॥ అరరే మెచ్చితి మెచ్చితిన్ దలఁపఁగా నత్యద్భుతంబయ్యె నీ
చరితం బీగతి సద్వ్రతాచరణముల్ సాధించువా రుందురే
కరుణన్ బూనక దానికై నిజసుతున్ ఖండింప నుంకించితే
సరి మీ తెంగద సాహసోద్యమ మికన్ జాలింపు రుక్మాంగదా.

(అందఱు సాష్టాంగ నమస్కృతు లొనర్చెదరు).

విష్ణు—రుక్మాంగదా! నీమహిమ మసమానము. ఎవరును నీయట్టిమనోదార్ఢ్యము గలవారుండుటరిది. వ్రతమునకై యిన్నినియమములు జరిపిపుత్రు నైనఁ బలినొసంగ నుద్యమించితివి. మాయురే! నీయట్టి వ్రతశీలుఁడున్నే! మీ యెల్లర యెడ నా కత్యంతానుగ్రహము గలిగె. కొన్ని దినములలో నిను నాలోకమునకుం గొని యున్నత పదవి యొసంగెద. ఏడేనిమిదేఁడుల బాలుఁడయ్యు నీకుమారుఁ డొనర్చినయాత్మతిరస్కార మెంతయుఁ గొండాడఁదగియున్నది. డెబ్బదియేండ్లవారికైన నిట్టితృణీకృతదేహత్వము సిద్ధించునా? ఇతఁడును బహు సంవత్సరములు రాజ్యమేలి నాయెడకేతెంచి నీతో నుండఁగలవాఁడు, నీపట్టమహిషి సంధ్యావళి యుదారగుణముచు నామె పతిభక్తియు వ్రతభక్తియు సత్యాభిలాషమును నింకను గొండాడఁదగియున్నవి. కాకున్న తన యేకపుత్రు ముద్దుపట్టి నెనిమిదేండ్ల పాపని దానికై పోకార్చుకొనుట కొప్పియుండునా? ఆమెకు సద్గతియే కలుగఁగలదు. ఈ మోహినియు నొక కారణమున నీకు వ్రతభంగము కలిగించు నుద్దేశమున నిట్టిపూనిక చూపినది గాక క్రూరమానసము వహించినది కాదు. నీసంసర్గము కలిగియుండుటఁ జేసి యీతన్వికిఁ బుణ్యము లభింపవలసియే యున్నది. అమరవనితయై నందమున నీ చెలువకు నా లోకమునకు

సశరీరముగా వచ్చుటకొక్కొక్కవేళ లభించుఁగాన నీసంసర్గమున నీపుణ్య పాత్రి నే నొసంగెద. ఏకాదశీవ్రతము సాంతముగా జరిపినవారు ద్వాదశి పగటివేళ నిద్రించిన వారికిఁ దద్వ్రతఫలము లభింపకుండుఁగదా? ఆఫలమెల్ల నీ మోహినీ సతికి లభింప ననుగ్రహించెద. తన్మూలమున నాలోకమునకు నిరాటంకముగా వచ్చుటకును నప్పుడప్పుడు నాదర్శనము లభించుటకును స్వాతంత్ర్యము గలిగియుండుఁగాక. రాజేంద్రా! నీకు శుభమగుఁగాక.

అందఱు—(సాష్టాంగనమస్కారమొనర్చెదరు.)

లక్ష్మి— అనుబంధము 21.

రుక్మా—దండకము:—జయజయజయలోకనాథా! బుధారాధ్య వేధో నిలింపాదినాథాదివంద్యా-పరబ్రహ్మ నీవే - జగత్కర్త నీవే-పరేశుండ నీవే-గిరీశుండవీవే-సురేశుండవీవే-దిగీశుండవీవే-జగత్సాక్షి వీవే-త్రికాలుండవీవే-త్రిలోకుండవీవే-త్రిరూపుండవీవే - త్రివాచ్యుండ వీవే-త్రివంద్యుండవీవే-త్రిదూరుండవీవే - చరాత్మండవీవే స్థిరాత్ముండ వీవే-సమస్తప్రపంచంబులందున్న జంతుప్రకాండంబులందున్న తేజో విలాసుండవీవే జగద్గర్భ నిన్నున్ను తింపంగ నేనెంతవాఁడన్ గుణం బెన్నఁజాలన్, విలోకింపఁజాలన్-నుతింపంగఁజాలన్.

రుక్మా—మునీశాన సందోహ ప్రేమావలోకా,
మోహి—ఘనాహార్యచంచన్మహాధైర్యరేఖా,
సంధ్యా—సుసీడోద్భవాధీశ దివ్యత్తురంగా,
చంద్ర—అనాయాస నిర్ధూతదైతేయసంఘా,
కోమ—ధనూత్తంస కార్యనిధ్యాతశార్ఙ్గా,
ధర్మ—మనోమాత్రసంసృష్టలోకప్రపంచా,
రుక్మా—మనోజ్ఞప్రకారాత్తమాయూరపింఛా,
మోహి—దినాధీశమిత్రాది దేవేశపూజా,
సంధ్యా—జనాలోకదుర్గమ్య మహత్త్వజర్ఝా,
చంద్ర—అనాధారలోకాధికాధారవిజ్ఞా,

కోమ—దినేశాన తేజోతి గమ్యప్రఖేటా,
ధర్మ—అనూచాన సేవావసన్నీలకంఠా,
రుక్మ—అనాధేయగర్భస్థబ్రహ్మాండభాండా,
మోహి—తృణాగమ్యవృత్తి పకృష్టప్రరూఢా,
సంధ్యా—అనార్ద్రప్రధారావిరాజత్కృపాణా,
చంద్ర—సునిలా ధరత్రీ రమాసత్సమేతా,
కోమ—ఖనీభూతకారుణ్యభంగీసనాథా,
ధర్మ—అనాయత్తమాహాత్మ్య వేదాంతపాదా,
రుక్మ--సునాభీసరోజాతసంభూతవేధా,
మోహి—అనాఖ్యాతదుర్జ్ఞేయలీలావిధానా,
సంధ్యా—సునామప్రభాజాలనిర్ధూతపాపా,
చంద్ర—సునాశీరచేతస్సరోజద్విరేఫా,
కోమ—సునాకద్విషత్కుంభిహర్యక్షశాబా,
ధర్మ—వినాయత్ననీవృత్తసల్లోకగర్భా,
రుక్మ—సనాథప్రభోపేత వైకుంఠధామా,
మోహి—మనీషావిచారప్రనిర్ధగ్ధమాయా,
సంధ్యా—వినీలాంచదుత్తుంగదీవ్యచ్ఛరీరా,
చంద్ర—అనాదిప్రకారస్వసంబోధలీలా,
కోమ—సునారాయణా కేశవా వాసుదేవా,
ధర్మ—దినాధీశమధ్యప్రకాంతప్రకాశా,
రుక్మ—గుణాతీతవాఙ్మానసాతీత వేషా,
మోహి—ఘనానంతసానందశశ్వద్విలాసా,
సంధ్యా—మనోబుద్ధికర్మేంద్రియాతీతదేహా,
చంద్ర—వినాశప్రభాపూరకల్పాంతవేళా,
కోమ—సునీడాయతాకల్పచక్రప్రదత్తూ,
ధర్మ—సురారాతిశిత్తూ, సురేశానపత్తూ,
రుక్మ—మదేశేంద్రరత్తూ, సదాదివ్యమోత్తూ, నమస్తే నమస్తేనమః

అనుబంధము 22.

(మంగళం. యవనిక పడును).

ఉత్తరరంగము.

[ఒకానొక నటుఁడు ప్రవేశించి]

ద్వి॥ అనఘాత్ములార రుక్మాంగదు చరితఁ
గనుఁగొన్న నాశ్చర్యకరమగుఁగాదె
ఘననిష్ఠసలిపి యేకాశీవ్రతము
వనజాక్షుసత్కృపఁబడసె నీఘనుఁడు
నిత్యమహావ్రతనిష్ఠఁజెన్నారి
సత్యవ్రతమునిల్పుసరణికై యకట
జగతీజనంబులాశ్చర్యంబు జెందఁ
దగఁగుమారుని నైనఁ జలగోయఁగడఁగె
నెట్టిసత్యవ్రతంబిదిజనులార
పట్టిఁజంపుటకొగ్గుభంగియద్భుతము
ఏనిష్ఠయైన మహీజనుల్ జరుప
మానకయడరించు మహితమౌయశము
ఎల్లనిష్ఠలలోన నిలసత్యనిష్ఠ
విల్లసిల్లెడుకీర్తివెలయించుచుండి
అదియుండుఁగాక మహాజనులార
మదినెంచియొక్కసూక్ష్మమునింతకనుఁడు
సత్యవ్రతంబుల సరిలేనిమహిమ
స్తుత్యుఁడైయున్న యీక్షోణీవిభునకుఁ
బట్టినైనఁదెగించివధియింపఁగడఁగు
నిట్టిమహాపదకేమికారణమొ
మఱి నెంతచూచిన మతివేఱులేదు
అతిగృత్యమొక్కటేయగుఁగారణంబు
వడి "నతిసర్వత్రవర్జయేత్త" నెడి
నుడియింత తలఁప నెందునుదప్పనదియె

అక్కటమంచికార్యంబైనంగాని
మిక్కిలిచేయుటమేలుగాదగయఁ
జెలువారనేకాదశీవ్రతంబెంత
వెలలేనిదని తానువినియున్న నేమి
తానావ్రతముసల్పఁదగు నిందుభక్తిఁ
గాని లోకముపట్టుగాబలవంత
పెట్టంగఁదగునె యీవృత్తంబటన్న
నట్టినిక్కంబుగా నతికృత్యమయ్యె
భావింపఁజనులకుఫలమయ్యెఁ గాని
దేవవేశ్యలకు నెత్తినదుఃఖమయ్యె
నెంతమేలైననా నెవరికోకీడు
ఎంతకీడైననా నెరివకోమేలు
జాడగానటుమేలొసంగనికీడు
కీడొసంగని మేలు క్షితినుండఁబోదు
మితిమీఱఁగీడైన మేలైనఁగాని
యతిమాత్రముగఁజేయుటదివిరోధంబు
దానసేకాదె యీధరణీవరునకుఁ
గానని యెడనుండిఘనదుఃఖమడరె
హితమారజనులార యెన్నఁడుగాని
యతికార్యమొనరించుటదికీడుసుండి
విరిబోణులార సాధ్వీమణులార
యరయరే యిందుసాధ్వావళీచరిత
మిట్టిపతివ్రతలెందైనఁగలరె
యట్టివిచారింప హరిణాక్షులార
తెలియంగనీసాధ్వీధీరగుణంబు
వెలయాలికిని నించెవెసనద్భుతంబు
తానింతవలదన్నఁదనపతిమోహి
నీనాఁటిఁగలయూటనిలుచుచునుండెఁ

కాడిగాదంచునొప్పకుమమ్మయంచుఁ
తోడియాండ్రెల్ల నెంతో వేఁడికొనిరి
యొప్పులాడి నిజేశుఁడొనరించువాంఛ
తప్పకతీర్చుటే తనధర్మమనుచు

ధీరమానసమునందీపారివిభుఁడు
కోరినవెలయాలిఁగూర్పదేయకట
యిదియెంతసతిధర్మమిదియెంతసుగుణ
మిదియెంతయుపకార మిదియెంతఖ్యాతి

యింతటిమాహాత్మ్యమెనయుటఁజేసి
కాంతసంతసమారఁగాంచెశ్రీధరుని
మంచిపతివ్రతామహిమకునెందు
నెంచిచూడఁగసాటియిలలేదునుండి

బహుసుధీయుతులార బాలకులార
మహితంబుగాదె ధర్మాంగదుమహిమ
తనతండ్రిసత్యంబు తగనిల్పుకొఱకుఁ
దనతలఁదెగఁగోయఁదానొడంబడునె

యీపసిబాలునకెంతటిత్యాగ
మేపారునే యెందునింతవైరాగ్య
మహహాసుగుణ మహోదారతయెంత
రహిమించునాత్మతిరస్కారమెంత

విలసిల్లుసరిలేనిపితృభక్తియెంత
వెలలేనిపరమార్థవిజ్ఞానమెంత
యరుదారియున్న యాహరిభక్తియెంత
పరఁగినయుపకారపరతయదెంత

శీలమెంత మహార్థసిద్ధియదెంత
మేలెంత తత్త్వసమ్మితబుద్ధియెంత
బాలకులకు నెల్లభక్తియటన్న
వాలారు పితృభక్తివరరాజభక్తి

ఘనసత్యభక్తియుఁగడు దేవభక్తి
దనరారనివియకాదా భక్తులవని
కర్మఠులా బాలకశ్రేష్ఠులార
ధర్మాంగదుని మహోదారసద్గుణము

నెల్లఁజేకూఱమి కేదియసాధ్య
మెల్లందుఁగీర్తియు నేపారుముదము
గలిగిభూజను లెల్లఁగనిమిమ్ముఁబొగడ
నలఘుదేశక్షేమ మలరారుసుండి

అనుబంధములు.

1 యమ—రాగము-బిలహరి తాళము.

మేలుగానాకు-నను-కూలమెంత
గల్గెనహా పోలఁగమతి-చాలసుఖము
లీలనించెగాదే-సఖా ||పల్లవి||
పొందుగామిత్రతతి-నందమారఁజూడఁగా
విందుగనర-విందనయను-చందమెందుబాడఁగా|| ౧

2 అందఱు—రాగము-మోహన రూపకతాళము.

పాలనసేయవేయోకరి-వరదాకరుణాలవాల ||పల్లవి||
ఎనలేని-కరుణఁజూడు-మనిపిమనున్-గాపాడు-మనుచువేఁడు
వారముశ్రీ-వనజభవా దినుతశౌరి||పాలన||
సురజాలావనకరుణామాధవనీ
చరణసారసములపూజలె-మఱవక చే-సెదముదేవా||పాలన||

3 మోహిని—రాగము-హిందూస్తాని బెహాగ్ ఏకతాళము.

వర-నీరేజనేత్రకరుణింప వే-నానేరములనుమదిమన్నింపవే
మదిమన్నింప వే-దయనింపవే ||పల్లవి||
నీమదినెంతోయాదరము-న్నుండఁగనీవఱకున్ బ్రేమచెలంగఁగ
నాయెడన్-బెంచితిమోహమున్||వర-సామాజయానదయ
పోనాడకే-నను-నీమాడ్కి-నరగంటఁ-జూడఁగనేనెటు
కాముబారికిని-దాళుదునే-హాకామినీ ||వర||
చాలునునాపైఁగోపమునీ-సమ్మతి-జూపఁగదే
బాలరోనాయపరాధమున్-వారకకావవే||

అనుబంధము.

వరనాళీకముఖి నే-నీదాసుఁడనీ- కేలంటికాలంటి
వేఁడవఁగావను-బాలించికౌఁగిలియీఁగదవె నీలాలకా ॥౨॥

4 మోహిని—రాగము-బెహాగ్ ఏకతాళము.

నా-మోహన-రా రానాకు-మోదము-నింప
నామోహనరారా-నాప్రాణేశరారా నాకు ॥పల్లవి॥
తాళఁగలనె కడుదయతోఁ-దగదేన్వఁగలసి
యేలరార-బాళిగిర-యిదెంత వింతచలమో
చాలఁగనె-బాలనురా॥నామోహన॥ ॥౧॥
చిన్నతనమున నెనీ యెడఁ-జెలఁగిన మోహమునఁ
జెన్నుమీఱి-యున్న నారి-సిలుగుబెట్టఁదరమా
యున్నతి చెన్నారగ-నన్నేలక-యున్నావుగా
యెన్నాళ్ళునా-విన్నపము॥నామోహన॥ ॥౨॥

5 అందఱు—రాగము-పీలు ఆదితాళము.

వాణీనాయక-వైభవదాయక
వరజగత్సృష్టివిధాయకా ॥పల్లవి॥
తుంగవిలాస-మంగళవేషా
సంగతసజ్జనపోషణా॥ ౧
శ్రీమహనీయా-ప్రేమామేయా
కామితఫలసంధాయకా॥ ౨
పాపవిభంగా-తాపససంగా
దీపితహంసతురంగమా

6 బ్రహ్మ—రాగము-బిలహరి రూపకతాళము.

ఇందిరావిభుఁడు-నందనునెడ
నందంబగు-చందముదయ-చెందెనుగా ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు.

వనరుహాలోచనునకుఁ దెలి
యని యోచననాకున్న దె
ఘనముగ నను రాగమునఁ
మనసారఁగ-నను బ్రోచుట
కని కాదె-నినుబంపెను॥ఇంది॥ ౧

7 అప్సరసలు—రాగము-సురటి రూపకతాళము.

శారదామనోజ్ఞ-భృంగవారిజాసనా॥
దేవపాలనందనా-శ్రీవరనందనా
పావనమౌనీంద్రవినుత-పాదపంకజా॥ ౧

8 అప్సరసలు—రాగము మాల్కోస్ రూపకతాళము.

ఆహా ధాతమాకౌనే-కూర్చుండగా
మహాకష్టగతిగల్గె-నేమందుము॥
నిరంతర వైకుంఠ-గమనంబున
దురంతంబుగా మాకు-దుఃఖంబగుఁ॥ ౧
పగల్ రాత్రి యెడలేని-నాట్యంబునఁ
దిగంబారె-బలమెల్ల నేటోర్తుము ౨
గతులొప్పె యెవిది యేమి యేకాదశీ
వ్రతంబయ్యెయో-యెంతవర్తింతుము॥

9 బ్రహ్మ—రాగము-కాంభోజి రూపకతాళము.

ఇదినాకుదరమే-తరుణీ
ఇంతటి-కార్యము-సాధ్యమెరమణీ॥
వింతగనను-నింతయడుగ-స్వాంతమునకు
చింతగనను-నింతయడుగ-స్వాంతమునకు
చింతగదా-తలపఁగ-కాంతరో-యింతటి
వంతల-జింతిలి-యెంతకాల మింతదాళ సంతోషమా॥

అనుబంధములు.

10 అప్సరసలు—శాముకల్యాణి ఆదితాళము.

మాకు-వారనిముదమలరారెను
చేకొనిసరసము-లాడుదము॥ ॥పల్లవి॥
విలాస-ములాయె-బలామ-నలాగిది॥
తరుణులకిదెయీా-వెరవునమదిలో
తెరసినముదమిం-పరయఁగఁగదిరేక॥
సురు-చిర-విధమున-గర-మరు-దగుగద॥మాకు॥ ౨
విలసితగతిమా-కలరెనుదగ-నేఁడలవిగనిన
సొం-పలరెనుగదసే-భళి-భళి
విధమున-సలలిత-గతినిటు॥మాకు॥ ౩

11 రాగము-కేదార. ఆదితాళము.

రుక్మా—వాగవేణిరమణీ-తరుణీనసుదగన వే-మనుపవెయిటు ॥పల్లవి॥
మోహి—భూమిపాలతికా-తగునే-పురుషులమనుచుం-
బలుకఁగనిటు ॥పల్లవి॥

రుక్మ—నీ-పీకరణిందయఁగనవే వేకరికోరిననసునీ
నాకులపెట్టఁగఁదరుణీ-భీకరమదనుని-దాళనుసఖి॥ ౧
మోహి—భూ-మీావరచూడవలదెనే-దేవలతాంగినిగానా
నావిధమంతయుఁగన కే-యీావగనీమదిఁదలఁపోయవె॥ ౧
రుక్మ—లేమనీవెల-లేనిరూపము-నామనంబున-నిల్చెగా
ప్రేమతో-విన్నపం-బెన్నుచు-కాముబారిదోలంగఁగా॥ ౨
మోహి—ధారుణీధవనీకుఁ-జెల్లునే-తారతమ్యము చూడక
వారకీ-దారిదే-వాంగన-గోరుసరసతధర్మమె॥ ౩

12 రాగము-హిందుస్తాని జంజాటి ఏకతాళము.

రుక్మ—వరసరోజనయనా-మరాళ సుందరగమనా
ఇదిక రాళగతితలపఁగదే॥ ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు.

మోహి—వర-ధ రాధిరమణా-సరోజరిపుసమవదనా
నిను-వరింపఁగల-దడఁయుఁగదె॥ ॥పల్లవి॥

రుక్మా—కడుఁ-గృపాపరతమన్నింపవే-వర-జపాకు
సుమసామ్యాధరా-నాపైనఁగోపము-మానవుకామినీ॥ ౧

మోహి—నామనోరమణయిటుతడయఁగ-గను-వినోదమని
మదిఁగనక-జానార-నీనారిగానెంచినిల్వవే॥ ౧

13 కోమల—చక్రవాకము త్రిపుటతాళము.

మనసునదయలేక-వనజాక్షియిట్లుచేసె నేఁడు
మనుజేశుఁగొన్నదయ్యో-ఘనపాపకర్యమాయెఁగాదె ॥పల్లవి॥
అరుదారనిట్టిరీతి-ధరలోననెందునైన-విన్నారమె
తరళాక్షిపైన నేఁడు-దయఁజూపనొ ననీకుకాంతామణి ౧

14 సంధ్యా—రాగము-ధన్యాసి ఆదితాళము.

పరికింపరే-విరిబోణులారా
ధరణీశవరుని-నిరసింపనాయె
తరళాక్షులారా-తరమౌనె-విభుఁగలఁపఁగ॥ ॥పల్లవి॥
మననాథుఁడింత-మదినొచ్చెనేని
వనజాక్షులారా-తనువున్న నేమిఫలము॥ ౧

15 రాగము-కాంభోజి ఏకతాళము.

సంధ్యా—మోహినీసతీ-మోదంబగునీచరితకు॥ ॥పల్లవి॥
మోహి—మానినీమణీ-నానేరము-కరుణింపవే॥ ॥పల్లవి॥
సంధ్యా—నీ-కరుణా-లో-కమునఁ-మా-కొదువల్
పోకార్చితిగదకామిని॥మోహిని॥ ౧
మోహి—భామినిరో-నీ-మహిమల్ నా-మదిలో
నేమంచునుగొనియాడుదు॥మానిని॥ ౧

అనుబంధములు.

సంధ్యా—ఎంతో-దయగలున్-కాంతా-మముమనుపన్
వింతౌ-ఘనగతిగా-సంతోషము మదిలోఁజెందితి మిట్టు॥ ౨
మోహి—బాలా-నీమహిమల్-చాలా-ఘనములుగా
ఏలా-ననుబొగడన్-మేలా-పలుకఁగనీవిధమున॥ ౨
సంధ్యా—సారసదళసమనయనా-రజనిపవదనా
బిసరుహనేత్రా-యసమముగాదే యసువులఁ-బెంపన్
నీదయనిట్టు॥ మోహినీ॥ ౩
మోహి—కామినినదయఁగనుమా-మనవిని వినుమా
ఘనమగు నేరం-బొనరెను నాకున్-గొనకొని వేఁడన్-
వచ్చితినిట్టు॥ ౩

15 మోహి—రాగము-పీలు ఏకతాళము.

భూరమణా-రతిగోరుదాన॥ ॥పల్లవి॥
వాడిశరమ్ముల-పంచన నేయుచున్నాఁడు
బ్రదుకఁగా-నీఁడుమారుఁడు॥ ౧

17 రాగము-కాంభోజి ఏళతాళము.

రుక్మా—మానగఁజాలుదు నే-నాగవేణీ
కానకవిమ్మై-కాదశివ్రతము॥ ॥పల్లవి॥
మోహి—తాళఁగఁజాలుదు నే-ప్రాణనాథా
చాలు నేకాదశి-యేలుమురమణా॥ ॥పల్లవి॥
రుక్మా—కీడును మేలును-జూడక యీలాగున
వేఁడఁగనీకును-బాడియెరమణీ
మోహి—మంచియొ చెడ్డయొ-మించెను మోహము
ఎంచివదలఁగా-వంచనగాదె॥

16 రాగము-జంజూటి తాళము.

మోహి—కుమారా-యిదేలయీచరిత
చూడవే-చూడవే-ప్రహ్లాదగున్. ॥పల్లవి॥

అనుబంధములు.

ధర్మా—అసారం-బిదెంతయీతనువు-తల్లిరో
తల్లిరో-తల్లిరో-అసత్యమగుగా-అసత్యమేకలుగుగా ॥పల్లవి॥

మోహి—ప్రాణంబులనీ-పగిదింబాయ
నానందంబగునోకో-కుమారా॥

ధర్మా—శ్రీహరివాసర-సిద్ధితలంపనీ
దేహంబెక్కువయే-యసారం॥కుమారా॥

మోహి—ఏకాదశియన-యెంతటిదయ్యా
పోకార్పఁగనసువుల్-కుమారా॥

19 ధర్మ—రాగము-జోగిసావేరి ఆది తాళము.
ఈమాటడంగఁజగునే-జననిరో
భూమిధర్మములువలదే-కడుప్రేమ
నించుచునుగనుమా॥ ॥పల్లవి॥
ఈకాయంబదియెంత-జననిరో
హితవుచూచికనుమా-నాకు
నీ-మృతియేభాగ్యమా ౧
ఘనమగుపుణ్యముగలుగుగా
జనకుని-కెన్నృతముతొలఁగఁజేయఁగా
తనువునుగణనము సేయఁగా ॥

20 ధర్మ—రాగము-ఆనందభైరవి ఏక తాళము.
హరినారాయణ-మాధవశౌరి
సురనాథాదర-చక్రిమురారీ॥ ॥పల్లవి॥
గరుడాంచితబహురమ్యతురంగా ౧
పరిపాలిత-సారంగమురారీ॥

21 లక్ష్మి—రాగము-కమాజు ఆది తాళము.
అళికుంతాలక-మెచ్చితిగా॥ ॥పల్లవి॥
భళి-భళియనరె-సంధ్యావళీధరణి॥ ॥అను॥
నీమగని-నేమమును-ప్రేమగని-ధీమతము
వేమారుమెచ్చితి-భామామణిరో॥ ౧
ధారుణిని-నీరమణు-ధీరమతి-నారయుచు
ప్రేమమునించితి-భామామణిరో॥ ౨

మంగళం. రాగం—చక్రవాకం ఆదితాళము.

శ్రీవరా మునివినుతా శ్రితపరిపాలన నిగమకళా
దేవానందనా ధీరవినుత మంగళం
నీ అనుపమకరుణను సే వినుతిసలుపంగలనా
యినశశివరనయనా ఘనా శ్రితాసనాతనా
జనార్దనా ఘనారినిచయ వినాశనా
శ్రీలోల మముకరుణను పాలింపు తగమనువులనాలించి
సుఖవనధిని దేలించి మించి రామకృష్ణపాలా
మంగళమగు ॥శ్రీవరా మునివినుతా॥

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు.

Printed at THE BHUVANESWARI PRESS, Bellary.